idea

HEGEL

DOĞU DÜNYASI: ÇİN; HİNDİSTAN; PERSİA

TARİH FELSEFESİ — 2

İDEA D1 2011/05

HEGEL *TARİH FELSEFESİ — 2 /* **DOĞU DÜNYASI**

İDEA D1 2011/05

İDEA

GEORG WILHELM FRIEDRICH HEGEL
TARİH FELSEFESİ
II
DOĞU DÜNYASI

HEGEL

Tarih Felsefesi

II

DOĞU DÜNYASI

Çin; Hindistan; Persia

Çeviren

Aziz Yardımlı

idea • istanbul

İDEA CEP KİTAPLARI — 019
İdea Yayınevi
Şarap İskelesi Sk. 2/106-107 34425 Karaköy — İstanbul
iletisim@ideayayinevi.com / www.ideayayinevi.com

GEORG WILHELM FRIEDRICH HEGEL
Tarih Felsefesi (2; DOĞU DÜNYASI)
Vorlesungen Über Die Philosophie der Geschichte
Birinci baskı 2006
İDEA CEP KİTAPLARINDA Üçüncü baskı 2011

İDEA CEP KİTAPLARI DİZİSİ 019 / FELSEFE 11

SÜRELİ YAYIN
YAYININ ADI: Hegel; *Tarih Felsefesi 2 - Doğu Dünyası*
YETKİ SAHİBİ / SORUMLU MÜDÜR: ALİYE ZEYNELOĞLU
YÖNETİM YERİ: İDEA YAYINEVİ
Şarap İskelesi Sk. 2/106-107 34425 Karaköy — İstanbul
YAYININ SÜRESİ: 30 GÜNDE BİR
BASKI: BAYRAK MATBAASI
Davutpaşa Cad. 14/2 34015 Topkapı — İstanbul
DAĞITIM: YAYSAT
Doğan Medya Tesisleri, Hoşdere Yolu 34517 Esenyurt — İstanbul
Printed in Türkiye
ISSN 2146-3018

İDEA D1 2011/5

İçindekiler

BİRİNCİ BÖLÜM

Doğu Dünyası

Görevimiz Doğu Dünyası ile başlamaktır, ve hiç kuşkusuz orada Devletler gördüğümüz düzeye dek. Dilin yayılması ve kabilelerin oluşumu Tarihin dışında yatar. Tarih düzyazıdır, ve mitler bir Tarih kapsamazlar. Dışsal varoluşun bilinci ilkin soyut belirlenimlerle doğar, ve Yasalara anlatım verme yeteneğinin bulunması ölçüsünde, nesneleri düzyazıda ayrımsama olanağı da kendini gösterir. Tarihöncesi dönem Devlet yaşamını önceleyen dönem olduğu için, özbilinçli yaşamın da ötesinde yatar, ve burada tahminler ve sayıltılar oluşturulsa bile, bunlar henüz olgular değildirler. *Doğu Dünyası en yakın ilkesi olarak törel öğenin tözselliğini alır.* Bu tözselliğe batan Özenç ilk kez burada yenilir. Törel belirlenimler Yasalar olarak anlatılırlar, ama öyle bir yolda ki öznel istenç dışsal birer güç olarak Yasalar tarafından yönetilir, içsel hiçbirşey, hiçbir duygusal yatkınlık, Duyunç, biçimsel özgürlük bulunmaz, ve bu düzeye dek yasalar yalnızca dışsal bir yolda uygulanır ve yalnızca zor Tüzesi olarak işlerler. Bizim yurttaşlık tüzemiz hiç kuşkusuz zora dayalı ödevler de kapsar: Bir başkasının mülkiyetinden vazgeçmeye, ya da yapılan bir sözleşmeye bağlı kalmaya zorlanabilirim; ama törel öğe bizim durumumuzda gene de yalnızca zor üzerine dayanmaz, tersine yürekte ve duygudaşlıkta yatar. Benzer olarak, Doğuda Törel öğe de dışarıdan buyrulur, ve Törelliğin içeriğinin bütünüyle doğru olarak düzenlenmiş olmasına karşın, içsel olan şey dışarıdan belirlenir. Törel olanı buyuracak istenç eksikliği gibi birşey yoktur; ama onu içsel olarak

buyrulduğu için yapacak istenç eksiktir. Tin henüz İçselliğe ulaşmadığı için, kendini genel olarak yalnızca doğal tinsellik olarak gösterir. Dışsal olan ve içsel olan, yasa ve içgörü henüz bir oldukları için, Din ve Devlet de birdir. Anayasa bütününde Teokrasidir, ve Tanrının Krallığı dünyasal bir krallıktır, tıpkı dünyasal krallığın da eşit ölçüde tanrısal olması gibi. Bizim Tanrı dediğimiz şey Doğuda henüz bilince çıkmamıştır, çünkü bizim Tanrımız ilkin duyulurüstüne yükselişte ortaya çıkar; ve biz yaptığımızı kendi içimizden doğruladığımız için boyun eğerken, orada ise yasa bu öznel doğrulama gerekmeksizin kendinde geçerli olarak görülür. Orada insan yasada kendi istencinin değil, ama ona baştan sona yabancı bir istencin sezgisini taşır.

Asya'nın tekil bölümlerinden Yukarı Asya'yı (Göçebelerinin Tarih toprağına girmedikleri düzeye dek ve girmedikleri sürece) ve Sibirya'yı tarihsel olmadıkları için daha şimdiden dışladık. Asyatik Dünyanın geri kalanı dört bölgeye ayrılır: Birincisi Sarı ve Mavi Nehir tarafından oluşturulan nehir ovaları, Uzak Asya'nın yüksek bölgeleri — Çin ve Moğollar. İkinci olarak Ganj'ın ve İndus'un vadileri. Tarihin üçüncü sahnesi Oxus'un ve Jaxartes'in nehir ovaları, Persia'nın yüksek bölgeleri, ve Fırat'ın ve Dicle'nin öteki vadi ovalarıdır ki, Ön-Asya kendini buraya bağlar. Dördüncüsü Nil'in nehir ovasıdır.

Çin ve *Moğollar* ile, bu teokratik efendilik imparatorlukları ile Tarih başlar. İkisinin de ilkesi ataerkildir, ve hiç kuşkusuz öyle bir yolda ki Çin'de dünyasal Devlet yaşamının örgütlü bir dizgesine gelişmişken, Moğollar durumunda kendini tinsel, dinsel bir imparatorluğun yalınlığına sınırlar. Çin'de tekerk Ata olarak Şeftir: Devletin yasaları bir yandan tüzel, öte yandan ahlaksaldır, öyle ki içsel yasa, Öznenin kendi İçselliği olarak istencinin içeriğine ilişkin bilgisi bile dışsal bir tüze buyruğu olarak bulunur. İçsellik alanı buna göre burada olgunluğa erişmez, çünkü ahlaksal yasalar devlet yasaları gibi ele alınır ve tüzel öğe kendi yanından ahlaksalın görünüşünü kapsar. Bizim Öznellik dediğimiz herşey Devletin yüksek başında yoğunlaşmıştır

ve bu belirlediği herşeyde Bütünün iyiliğini, esenliğini ve hayrını gözetir. Bu dünyasal imparatorluğun karşısında Moğolların tinsel imparatorluğu durur ki, bunun başkanı Tanrı olarak onurlandırılan Lama'dır. Tinselin bu imparatorluğunda dünyasal bir devlet yaşamı gelişemez.

İkinci şekilde, *Hint* imparatorluğunda, Devlet örgenliğinin, Çin'de olduğu gibi eksiksiz bir düzeneğin ilk olarak çözüldüğünü, tikel güçlerin birbirlerinden kopuk ve birbirlerine karşı özgür olduklarını görürüz. Çeşitli Kastlar hiç kuşkusuz sıkı sıkıya yerleşiktirler; ama onları kuran Din yoluyla doğal ayrımlar olurlar. Bu yolla bireyler benliklerini daha da yitirirler, üstelik ayrımların açınımından kazançlı çıkıyor görünebilseler de; çünkü Devletin örgenliği bundan böyle Çin'deki gibi tözsel bir Özne tarafından belirlenmez ve eklemlenmezken, ayrımlar Doğaya yüklenir ve Kast ayrımları olurlar. Bu alt bölümlerin en sonunda onda bir araya gelmek zorunda oldukları birlik dinsel bir birliktir, ve böylece teokratik Aristokrasi ve onun Despotizmi ortaya çıkar. Öyleyse burada tinsel bilincin dünyasal durumlara karşı ayrımı da başlar; ama ayrımların kopukluğu başlıca olgu olduğu için, dinde İdeanın kıpılarının yalıtılmasının ilkesi de bulunur ki, bu en aşırı uçları, yani soyut bir ve yalın Tanrının ve evrensel duyusal Doğa Güçlerinin tasarımlarını kapsar. İkisinin bağlantısı yalnızca sürekli bir değiş tokuş, bir uçtan ötekine hiç durmayan bir gidip gelme, yabanıl sonuçsuz bir dönüp durmadır ki, düzenli ve anlayışlı bir bilince delilik olarak görünmelidir.

Üçüncü büyük şekil, şimdi Çin'in devimsiz 'Bir'ine ve Hindistan'ın hiç durmayan ve dizginlenemeyen kaynaşmasına karşı çıkan şekil *Pers* İmparatorluğudur. Çin bütünüyle kendine özgü bir yolda Doğuludur; Hindistan'ı Yunanistan ile, buna karşı Persia'yı Roma ile koşut görebiliriz. Persia'da Teokrasi Monarşi olarak ortaya çıkar. Şimdi, Monarşi öyle bir anayasadır ki, eklemlenişini bir başkanlık doruğunda bir araya yoğunlaştırmasına karşın, onu ne saltık olarak ve evrensel olarak belirleyici güç sayar, ne de tahtta duran keyfi bir egemen olarak görür; tersine, istenci

onu altındakilerle paylaştığı yasallık olarak bulunur. Böylece önünüzde herşeyin temelinde yatan evrensel bir ilke, bir yasa vardır ki, gene de kendisi henüz doğal olmakla karşıtlık yüklüdür. Buna göre Tinin kendi içinden türettiği tasarım bu aşamada henüz bütünüyle doğal bir tasarımdır, Işıktır. Bu evrensel ilke Tekerk için de tıpkı uyruklarının her biri için olduğu gibi geçerli bir belirlenimdir, ve Pers Tini böylece arı ve aydınlık bir tindir, arı bir Törellik içinde kutsal bir toplulukta olduğu gibi yaşayan bir ulusun İdeasıdır. Ama bu bir yandan doğal topluluk olarak karşıtlığı üstesinden gelinmemiş olarak kendisinde taşır, ve kutsallığı bu 'gerek' belirlenimini kapsar; öte yandan, bu karşıtlık Persia'da kendini düşman halkların bir İmparatorluğu olarak ve değişik ulusların birliği olarak da gösterir. Pers birliği Çin İmparatorluğunun soyut birliği değildir, tersine evrenselliğinin yumuşak gücü altında birleştirdiği birçok değişik ulus üzerinde egemen olmaya, ve kutsal bir Güneş gibi tümünün üzerinde ışımaya, onları uyandırmaya ve ısıtmaya belirlenmiştir. Salt bir kök olan bu Evrensellik tüm tikelleri özgürce kendi içlerinden serpilip gelişmeye ve kendilerini yaymaya ve dallandırmaya bırakır. Buna göre, bu tikel ulusların dizgesinde birbirlerinden ayrı ilkelerin tümü de bütünüyle birbirleri dışında yatar ve birbirleri yanında varolmayı sürdürürler. Bu halklar çokluğu arasında dolanıp duran göçebeler buluruz; sonra Babilonia'da ve Suriye'de tecim ve işleyimin gelişmiş olduğunu, en azgın tenselliği, en denetimsiz coşkuyu görürüz. Kıyılar yoluyla yabancı ülkelerle bağlantılar kurulur. Bu karışıklığın ortasında karşımıza Yahudilerin tinsel tanrıları çıkar ki, yalnızca düşünce için varolan Brahm gibidir, dayançsızdır ve başka dinlerde özgürce izin verilen ayrımların tüm tikelliğini kendinden dışlar ve ortadan kaldırır. Öyleyse bu Pers imparatorluğu tikel ilkeleri özgürce kendi başlarına bırakabildiği ve karşıtlığı Çin ve Hindistan'da olduğu gibi soyutluğu ve dinginliği içinde sürmeye bırakmadığı ama kendi içinde diri olarak kapsadığı için, Dünya Tarihinde edimsel bir geçiş yapar.

Eğer Persia Yunan yaşamına dışsal geçişi oluşturuyorsa, içsel geçişe *Mısır* tarafından aracılık edilir. Burada soyut karşıtlıkların içine girilir, ve bu içe girme, bu yayılma onların bir çözülüşüdür. Bu salt kendinde varolan çözülüş dahaçok en çelişkili belirlenimlerin kavgasını sergiler ki, bunlar henüz birliklerini ortaya koyma yeteneğinde değildirler; tersine, bu birliğin doğuşunu kendileri için bir problem olarak koyarlar ve kendilerini kendileri ve başkaları için bir bilmece yaparlar ki, çözümü ilkin *Yunan* Dünyasıdır.

Eğer bu krallıkları değişik yazgılarına göre karşılaştırırsak, iki Çin nehrinin imparatorluğunun dünyada kalıcılık kazanan biricik imparatorluk olduğunu buluruz. Fetihler böyle bir imparatorluğa dokunamaz. Ganj ve İndus dünyaları da saklanmıştır; böyle düşüncesizlik de benzer olarak yitici değildir; ama özsel olarak başkaları ile karışmaya, yenilmeye ve boyun eğmeye belirlenmiştir. Bu iki imparatorluk zamansal bulunuşa göre yeryüzünden silinmemişken, buna karşı Dicle ve Fırat'ın İmparatorluklarından bundan böyle geriye yüksek bir tuğla yığınından başka hiçbirşey kalmamıştır; çünkü Pers İmparatorluğu, geçiş imparatorluğu olarak, geçici olandır, ve Hazar Denizi'nin İmparatorlukları İran ve Turan arasındaki eski kavgaya adanmışlardır. Yalnız Nil'in İmparatorluğu ise, şimdi dünyanın her yanına kaçırılmakta olan dilsiz Ölüleri ile ve onların muhteşem konutları ile, yalnızca toprağın *altında* bulunur; — çünkü henüz toprağın üzerinde duranlar yalnızca böyle görkemli gömütlerdir.

BİRİNCİ KESİM

Çin

Tarihin Çin İmparatorluğu ile başlaması gerekir, çünkü tarihten edinebildiğimiz bilgilere göre en eskisidir, ve dahası ilkesinin öyle bir tözselliği vardır ki, bu imparatorluk için aynı zamanda en eskisi ve en yenisidir. Çok

erken zamanlarda Çin'in onu bugün içinde bulduğumuz duruma gelişmiş olduğunu görürüz; çünkü nesnel varlık ve ondaki öznel devim arasındaki karşıtlık henüz eksik olduğu için, her başkalaşabilirlik dışlanır ve bitimsiz olarak ortaya çıkan bir yineleme tarihsel dediğimiz şeyin yerini alır. Çin ve Hindistan bir bakıma henüz Dünya Tarihinin dışında yatarlar; birer varsayım gibidirler ki, ancak bunun kıpılarının bileşimi dirimli ilerlemelerini oluşturacaktır. Tözselliğin ve öznel özgürlüğün birliği iki yanın ayrımını ve karşıtlığını öylesine dışlar ki, tam bu nedenle töz kendi içine yansımayı, Öznelliğe ulaşmayı başaramaz. Törel olarak görünen Tözsel yan böylece Öznenin duygusal yatkınlığı olarak değil, ama kralın despotizmi olarak egemendir.

Başka hiçbir halkta Çin halkında olduğu gibi kesintisiz bir Tarih yazarları dizisi görülmez. Başka Asyatik halkların da eski geleneksel anlatıları vardır, ama Tarihleri değil. Hintlilerin Vedaları birer Tarih değildir; Arapların gelenekleri çok eskidir, ama bir Devlet ve bunun gelişimi üzerine dayanmazlar. Ama bu Çin'de vardır ve burada kendine özgü bir yolda ortaya koyulur. Çin gelenekleri İsa'nın doğumundan 3000 yıl kadar öncesine gider; ve *Şu-King*, bunların Yao'nun hükümeti ile başlayan temel kitabı, bu hükümeti İsa'dan 2357 yıl öncesine götürür. Burada geçerken belirtilebilir ki, başka Asyatik krallıklar da zamansal olarak çok eskilere giderler. Bir İngilizin hesaplamalarına göre, örneğin Mısır tarihi İsa'dan 2207 yıl öncesine, Asur tarihi 2221, Hint tarihi 2204 yıl öncesine dek gider. Böylece Doğunun başlıca imparatorluklarının ortaya çıkışları açısından mitler İsa'dan 2300 yıl kadar öncesine gider. Eğer bunu Eski Ahit'in tarihi ile karşılaştırırsak, her zamanki varsayıma göre Nuh zamanındaki Tufan ile İsa arasında 2400 yıl vardır. Johannes von Müller bu sayıya önemli karşıçıkışlar yöneltmiştir. Tufanı İsa'dan 3473 yıl öncesine ve dolayısıyla 1000 yıl kadar erken bir tarihe alır ve bunu Musa'nın kitaplarının İskenderiye çevirisine dayanarak yapar. Bunu yalnızca İsa'dan 2400 yıldan daha önceki tarihlere gittiğimiz ve Tufan hakkında hiçbirşey

duymadığımız zaman doğuyor görünen güçlüğü hafifletebilme amacıyla belirtiyorum.

Çinlilerin belli kökensel ve temel kitapları vardır ki, bunlardan tarihleri, anayasa ve dinleri öğrenilebilir. Vedalar, Musa döneminden kalan belgeler benzer kitaplardır, tıpkı ayrıca Homeros'un şiirleri gibi. Çinliler arasında bu kitaplar 'Kings' adını taşır ve tüm öğrenimlerinin temelini oluşturur. *Şu-King* tarihlerini kapsar, eski kralların hükümetlerini ele alır, ve şu ya da bu kral tarafından çıkarılan buyrukları verir. *Y-King* Çin yazısının temelleri olarak görülen şekillerden oluşur, ve bu kitap ayrıca Çin Meditasyonunun temeli olarak da görülür. Çünkü Birlik ve İkilik soyutlamaları ile başlar ve sonra böyle soyut düşünce biçimlerinin somut varoluşlarını ele alır. Son olarak *Şi-King* değişik türlerdeki en eski şarkıların kitabıdır. Tüm yüksek yetkililer daha önceleri yıllık festivale o yıl kendi illerinde yazılmış tüm şiirleri yanlarında getirmekle yükümlüydüler. İmparator mahkemesinin ortasında bu şiirlerin yargıcı idi, ve iyi olarak kabul edilenler kamu önünde onay alırlardı. Özel olarak onurlandırılan ve çalışılan bu üç temel kitabın dışında, daha az önemli olan başka iki kitap daha vardır. Bunlardan *Li-Ki* (ya da *Li-King*) imparatora ve memurlara karşı görenekleri ve törenleri kapsar ve müziği ele alan *Yo-King* adında bir eklentisi vardır; *Tschun-tsin* Konfiçyus'un ortaya çıktığı Lu imparatorluğunun tarihçesidir. Bu kitaplar Çin'in tarihinin, törelerinin ve yasalarının temelleridir.

Bu imparatorluk erkenden Avrupalıların dikkatini kendi üzerine çekmiştir, üstelik hakkında yalnızca belirsiz mitler bulunuyor olsa da. Kendi başına ortaya çıkmış, yabancı ülkelerle hiçbir bağlantısı olmamış görünen bir ülke olarak her zaman hayretle karşılanmıştır.

Çin'i ilk kez on üçüncü yüzyılda bir Venedikli (*Marco Polo*) dolaşmış, ama anlattıkları masalımsı olarak görülmüştür. Daha sonra yüzölçümü ve büyüklüğü üzerine söylediği herşey bütünüyle doğrulanmıştır. En küçük hesaplamaya göre, Çin'de 150 milyon insan yaşar; bu sayı bir başkasına göre 200'e çıkar, ve en yüksek hesaplamaya göre 300'e

varır. En kuzeyden güneye doğru Hindistan'a dek uzanır; doğuda büyük Pasifik Okyanusu tarafından sınırlanır; ve batıda Persia'ya ve Hazar Denizi'ne dek genişler. Asıl Çin aşırı nüfusludur. Hoang-ho ve Yang-tse-Kiang nehirlerinin ikisinin de kıyılarında milyonlarca insan bulunur ve bunlar bütünüyle gereksinimlerine uyarlanmış sallarda yaşarlar. Nüfus ve baştan sona örgütlenmiş ve en ince ayrıntıya dek iyice düzenlenmiş Devlet kuruluşları Avrupalıları hayrete düşürmüş, ve tarih çalışmalarını yerine getirmede gösterilen sağınlık özellikle hayranlık yaratmıştır. Çünkü Çin'de tarih yazıcılar en yüksek memurlar arasındadırlar. İmparatorun sürekli olarak yakınında bulunan iki bakan imparatorun yaptığı, buyurduğu ve konuştuğu herşeyi yazıya geçirmekle görevlidir, ve bunlar daha sonra tarihçiler tarafından işlenir ve kullanılırlar. Bu tarihlerin daha öte ayrıntılarına giremeyiz, çünkü kendileri gelişmemiş oldukları için, bizi kendi gelişmemizde engelleyeceklerdir. Tarihleri Çin'de bir uygarlığı ilk kez yayan Fohi'nin Kültür Verici olarak bilindiği çok eski zamanlara dek ulaşır. İsa'dan 29 yüzyıl önce, öyleyse *Şu-King*'in başladığı zamandan önce yaşamış olduğu söylenir; ama mitsel ve tarih-öncesi olan şey Çinli tarihçiler tarafından bütünüyle tarihsel gibi ele alınır.

Çin Tarihinin ilk bölgesi kuzeybatı köşesidir — Hoang-ho'nun dağlardan aşağıya indiği noktaya doğru uzanan asıl Çin; çünkü ancak daha sonraki zamanlarda Çin İmparatorluğu güneye, Yang-tse-Kiang'a doğru genişlemeye başlamıştır. Anlatı insanların yabanıllık içinde, eş deyişle ormanlarda yaşadıkları, toprağın meyvaları ile beslendikleri ve yaban hayvanlarının kürkleri ile örtündükleri durumla başlar. Aralarında belirli yasaların herhangi bir bilgisi yoktu. Fohi'nin (yeni bir dinin kurucusu olan Fo'dan ayırdedilmelidir) insanlara kulübeler yapmayı ve yerleşim yerleri kurmayı öğrettiği anlatılır. Dikkatlerini mevsimlerin değişim ve geri dönüşlerine yöneltiği, değiş tokuşu ve tecimi getirdiği, evliliği temellendirdiği, Usun gökten geldiğini öğrettiği, ipekböceği besleme, köprüler yapma

ve yük hayvanlarım kullanma konusunda bilgiler verdiği söylenir. Tüm bu başlangıçlar konusunda Çinli tarihçiler çok ince ayrıntılara girerler. Tarihin ilerlemesi ortaya çıkan uygarlığın güneye doğru yayılması ve bir Devletin ve bir hükümetin başlamasıdır. Böyle adım adım biçimlenen büyük imparatorluk çok geçmeden birçok ile dağıldı ve bunlar birbirleri ile uzun süren savaşlar yaptılar ve sonra yeniden bir Bütüne birleştiler. Çin'de hanedanlar sık sık değişmiştir, ve şimdi egemen olan genellikle 22'nci olarak belirtilir. Bu hanedanların yükseliş ve düşüşleri ile bağıntı içinde, bu imparatorlukta bulunan başkentler de değişir. Uzun bir süre boyunca Nanking başkentti, şimdi Pekin'dir, daha önce daha başka kentlerdi. Çin ülkenin çok içlerine giren Tatarlar ile birçok savaş yapmak zorunda kaldı. Kuzeyli göçebelerin saldırılarına karşı Şi-hoan-ti her zaman çok büyük hayranlık uyandırmış olan Uzun Duvarları yaptırdı. Bu prens bütün imparatorluğu 36 ile böldü, ve özellikle eski yazma ve başlıca tarihsel kitaplara ve genel olarak tarihsel incelemelere yönelik saldırısı ise dikkati çeker. Bunu öncekilerin anılarının yokedilmesi yoluyla kendi hanedanını sağlamlaştırma amacıyla yaptı. Tarihsel kitaplar toplanıp yakıldıktan sonra, yüzlerce bilgin geriye kalan yapıtları kurtarabilmek için dağlara kaçtı. Aralarından imparatorun eline düşen herkes kitaplarla aynı yazgıyı paylaştı. Bu kitap yakma işi çok önemli bir olaydır, çünkü ona karşın, genellikle olduğu gibi, temel kitaplar kurtarılmıştır. Çin'in Batı ile ilk bağlantısı yaklaşık olarak İS 64 yılına düşer. O zaman, söylendiğine göre, bir Çin imparatoru Batının bilgelerini ziyaret etmek üzere elçiler gönderdi. Yirmi yıl sonra bir Çin generalinin Judea'ya dek ulaşmış olduğu söylenir; İS sekizinci yüzyılın başlarında ilk Hıristiyanlar Çin'e ulaşmışlardır ve daha sonra oraya gidenler bu ilk ziyaretin izlerini ve anıtlarını bulduklarını ileri sürerler. Çin'in kuzeyinde varolan bir Tatar Krallığı olan Lyau-Tong'un yaklaşık 1100 yıllarında batı Tatarlarının yardımıyla Çinliler tarafından yenildiği ve ele geçirildiği söylenir. Gene de bu durum Tatarlara Çin'de sağlam

bir konum elde etme fırsatı vermiştir. Benzer olarak on altıncı ve on yedinci yüzyıllarda savaştıkları Mançuların yerleşmelerini kabul etmişler ve bunun sonucu şimdiki hanedanın tahtı ele geçirmesi olmuştur. Gene de bu yeni hanedan da, Moğolların daha önce 1281 yılındaki fetihlerinde olduğu gibi, ülkeye bir değişiklik getirmemiştir. Çin'de yaşayan Mançular Çin yasalarını ve bilimlerini tam olarak inceleyip öğrenmek zorundadırlar.

Şimdi Çin tarihine ilişkin bu birkaç veriden her zaman aynı kalan *Anayasanın Tininin* irdelemesine geçiyoruz. Onu evrensel ilkelerden çıkarsayabiliriz. Bu tözsel Tinin ve Bireyin birliğidir; bu ise burada ülkelerin en kalabalığı üzerine yayılmış olan Aile Tinidir. Öznellik kıpısı, eş deyişle bireysel istencin onu yutan güç olarak Töze karşı kendi içine yansıması, ya da bu gücün onun onda kendini özgür bildiği kendi özselliği olarak koyulması burada henüz bulunmaz. Evrensel İstenç kendini dolaysızca bireysel İstenç yoluyla etkinleştirir: Bu ikincisi kendisinin henüz kendine karşı bir güç olarak koymuş olmadığı Töz ile karşıtlık içinde bir bilgisini taşımaz, örneğin Yahudilikte kıskanç Tanrının bireyin olumsuzlanması olarak bilinmesi gibi. Evrensel İstenç burada Çin'de bireyin ne yapması gerektiğini dolaysızca söyler, ve birey eşit ölçüde düşüncesiz ve benliksiz olarak dinler ve boyun eğer. Eğer boyun eğmez ve böylelikle Tözün dışına çıkarsa, o zaman bu ayrılma bir kendi-içine-gitme yoluyla dolaylı kılınmadığı için, birey cezayı da İçselliğinde değil, ama yalnızca dışsal varoluşunda yaşar. Öyleyse Öznellik ilkesi bu Devlet bütününde eksiktir, tıpkı öte yanda bu bütünün de duygusal yatkınlık üzerine temellendirilmiş olmaması gibi. Çünkü Töz dolaysızca bir Öznedir, İmparatordur, ki yasası duygusal yatkınlığı oluşturur. Buna karşın, duygusal yatkınlıktaki bu eksiklik Özenç değildir, ki bunun kendisi yine duygusal yatkınlık yüklü, eş deyişle öznel ve devingen olacaktır; tersine, burada geçerli olan Evrenseldir, Tözdür, ki henüz katılığı içinde salt kendi ile özdeştir.

Şimdi, bu ilişki daha yakından ve tasarıma daha uygun

olarak anlatıldığında, *Ailedir. Çin Devleti yalnızca bu törel birlik üzerine dayanır, ve onu anlatan şey nesnel Aile dindarlığıdır.* Çinliler kendilerini Ailelerine ait olarak ve aynı zamanda Devletin çocukları olarak bilirler. Ailenin kendisinde birer Kişi değildirler, çünkü kendilerini onda buldukları tözsel birlik Kan ve Doğallık birliğidir. Devlette de birer Kişi olmaktan eşit ölçüde uzaktırlar; çünkü onda ataerkil ilişki egemendir, ve hükümet herşeyi düzen içinde tutan İmparatorun bir baba kaygısını göstermesi üzerine dayanır. *Şu-King*'de büyük saygı duyulan ve değişmez temel ilişkiler olarak görülen beş ödev sıralanır: 1) İmparatorun ve ulusun birbirlerine karşı ödevleri; 2) babaların ve çocukların; 3) büyük ve küçük kardeşlerin; 4) kocanın ve karının; ve 5) arkadaşın arkadaşa karşı. Burada geçerken belirtilebilir ki, Beş sayısı genel olarak Çinliler arasında temel olarak görülür ve onunla bizim durumumuzdaki Üç sayısı kadar sık karşılaşılır. Beş doğa öğesi vardır: Hava, Su, Toprak, Metal ve Tahta; dört Gök bölgesi ve bir Özek kabul ederler; sunu taşlarının dikili olduğu kutsal yerler dört çevre ve bir de orta yükseklikten oluşur.

Aile ödevleri saltık olarak geçerlidir ve yasal olarak düzenlenir. Oğul salona girdiği zaman babaya seslenemez, kapının yanında bir bakıma büzülmelidir ve odadan babanın izni olmadan çıkamaz. Eğer baba ölürse, oğul et yemeden ve şarap içmeden üç yıl yas tutmak zorundadır; üstlendiği iş, giderek Devletin işi bile durdurulmalıdır, çünkü kendini ondan ayırmak zorundadır; giderek hükümete yeni gelmiş olan İmparator bile bu zaman sırasında kendini hükümet işlerine vermez. Yas dönemi boyunca ailede hiçbir evlilik yapılamaz. Ancak ellinci yaşa ulaşmış olma yas tutanı kuralların aşırı sertliğinden ve bunların yol açacakları bedensel kötüleşmelerden kurtarır; altmış yaş onları daha da yumuşatmaya götürür ve yetmiş yaş bütünüyle giysilerin rengine sınırlar. Anneye baba ile eşit ölçüde saygı gösterilir. Lord Macartney İmparatoru gördüğü zaman, bu ikincisi altmış sekiz yaşındaydı (altmış yaş Çinliler arasında bizim aramızda yüz sayısı gibi yuvarlak bir sayı-

dır) ve buna karşın annesine olan saygısını tanıtlayabilmek için her sabah yürüyerek onun ziyaretine giderdi. Yeni Yıl kutlamaları giderek İmparatorun annesine bile sunulur, ve İmparatorun kendisi saraylı büyüklerin kutlamalarını kendisi annesini kutlamadan önce kabul edemez. Anne her zaman İmparatora ilk ve sürekli öğüt veren olarak kalır, ve aileyi ilgilendiren herşeyin duyurusu onun adına yapılır. Oğulun üstünlükleri ona değil ama babasına yüklenir. Bir keresinde bir başbakan imparatordan babasına onur sanları vermesini isteyince, imparator şunları kapsayan bir duyuru çıkarttı: "Bir kıtlık imparatorluğu kasıp kavuruyordu: Baban açlara pirinç verdi. Ne iyilikseverlik! İmparatorluk yıkımın kıyısındaydı: Baban yaşamını tehlikeye atarak onu savundu. Ne bağlılık! İmparatorluğun yönetimi babana teslim edildi: Çok iyi yasalar yaptı, komşu prensler ile barışı ve huzuru korudu ve benim tacımın haklarını ileri sürdü: Ne bilgelik! Öyleyse ona ödül olarak verdiğim onur sanları İyilikseverlik, Bağlılık ve Bilgeliktir." Burada babaya yüklenen herşeyi oğul yapmıştı. Bu yolda atalar (bizdekinin tersine) onur sanlarını sonraki kuşaklar yoluyla kazanırlar. Ama buna karşılık olarak her aile babası çocuklarının kabahatleri için de sorumludur. Aşağıdan yukarıya doğru ödevler vardır, ama sözcüğün gerçek anlamında yukarıdan aşağıya doğru ödevler yoktur.

Çinlilerin başlıca çabalarından biri onlara gömülmenin onurunu verebilecek, ölümden sonra anılarını onurlandıracak ve mezarlarını süsleyecek çocuklara sahip olmaktır. Gerçi bir Çinlinin birçok karısı olabilse de, yalnızca biri evin hanımıdır, ve öteki hanımların çocuklarının onu kesinlikle bir anne olarak onurlandırmaları gerekir. Eğer bir Çinlinin hiçbir karısından çocuğu olmamışsa, ölümden sonraki onur uğruna bir evlatlık alabilir. Çünkü büyüklerin mezarlarının her yıl ziyaret edilmesi vazgeçilmez bir koşuldur. Burada yakınmalar her yıl yenilenir, ve acılarına tam anlatım vermek isteyen birçokları orada kimi zaman bir ya da iki ay kadar kalırlar. Ölen bir babanın bedeni sık sık üç ya da dört ay evde tutulur, ve bu zaman sırasında

hiç kimse bir iskemle üzerinde oturamaz ya da yatakta uyuyamaz. Çin'de her ailenin bir Atalar Salonu vardır ve orada onun tüm üyeleri her yıl toplanırlar; orada yüksek konumlara gelmiş olanların imgeleri yerleştirilmişken, aile için daha az önemli olan erkeklerin ve kadınların adları tabletler üzerine yazılmıştır; sonra bütün aile birlikte yemek yer ve yoksul üyeler daha varsıl olanlar tarafından ağırlanır. Anlatıldığına göre Hıristiyanlığa dönmüş olan bir Mandarin atalarını bu yolda onurlandırmaya son verince ailesi tarafından ağır kovuşturmalara uğramıştı. Büyük kardeşler ve küçük kardeşler arasındaki ilişki de baba ve çocuklar arasındaki ilişki gibi sağın olarak belirlenir. Birinciler, gerçi babalarınınkinden daha düşük bir derecede olsa da, onurlandırılma isteminde bulunurlar.

Bu aile temeli Anayasanın da temelidir — eğer böyle birşeyden söz edebilirsek. Çünkü İmparatorun bir Devlet bütününün doruğunda bulunan bir Tekerkin hakkını taşımasına karşın, gene de onu bir babanın çocukları üzerinde uyguladığı yolda uygular. İmparator Atadır, ve Devlette bir saygı hak edebilen herşey ona bağlanır. Çünkü İmparator hem dinde hem de bilimlerde şeftir — bir konu ki, daha sonra ayrıntılı olarak sözü edilecektir. — İmparatorun bu babaya özgü esirgeyici tutumu ve çocuklar gibi ahlaksal aile-çevresinin dışına çıkmamış ve kendileri için bağımsız bir yurttaşın özgürlüğünü kazanamamış uyruklarının tini Bütünü bir imparatorluk, bir hükümet ve bir terbiye alanı yapar ki, aynı zamanda ahlaksaldır ve baştan sona yavandır, e.d. özgür Ustan ve Düşlemden yoksun bir Anlak yapıtıdır.

İmparatora en yüksek saygı gösterilmelidir. Konumu yoluyla, kişisel olarak yönetmek zorundadır ve İmparatorluğun yasalarını ve sorunlarını *kendisinin* bilmesi ve yönlendirmesi gerekir, gerçi mahkemeler işi kolaylaştırsalar da. Buna karşın, kişisel özencinin dar bir oyun alanı vardır, çünkü herşey eski imparatorluk düzgüleri temelinde yürütülür, ve bu arada kendisinin sürekli denetim ve gözetimi daha az zorunlu değildir. İmparatorluk prensleri bu ne-

denle en sıkı eğitimden geçerler, bedenleri sertleştirilir ve bilimler en erken yıllarından başlayarak onların işidir. Eğitimleri İmparatorun gözetimi altında sürdürülür, ve kendilerine erkenden İmparatorun Devletin başı olduğu ve bu nedenle herşeyde en önde ve en iyi görünmek zorunda olduğu gösterilir. Prensler her yıl sınavdan geçerler ve bu konuda kapsamlı bir rapor bu sorunlara çok büyük ilgi gösteren imparatorluğun her yanına iletilir. Böylece Çin en büyük ve en iyi yöneticileri kazanmayı başarmıştır, ki bunlara Solomon Bilgeliği anlatımı uygulanabilir; ve özellikle şimdiki Mançu hanedanı kendini ansal ve bedensel becerilerle öne çıkarmıştır. Prenslerin ve prenslik eğitiminin Fénelon'un *Télémaque*'ından bu yana çok çeşitli yollarda sergilenmiş olan tüm idealleri burada yerlerini bulmuşlardır. Avrupa'da hiçbir Solomon olamaz. Burada ise böyle hükümetler için yer ve zorunluk vardır, çünkü Bütünün dürüstlüğü, iyiliği ve güvenliği hiyerarşinin bütün zincirinin en yüksek üyesinin tek bir dürtüsü üzerine dayanır. İmparatorun tavrı bize en yüksek derecede yalın, doğal, soylu ve kavrayışlı olarak betimlenir; suskun bir kibirden ve konuşmada ve davranışta terslikten uzak, kendi vakarının bilincinde ve ödevlerinin yerine getirilmesinde yaşar, çünkü gençliğinden bu yana onlar için eğitilmiştir. Sözcüğün sağın anlamında, Çinliler arasında İmparator dışında önde gelen hiçbir sınıf, hiçbir soyluluk yoktur. Yalnızca sarayın prenslerinin ve bakanların oğullarının bir ölçüde öncelikleri vardır ve bu da doğuma olmaktan çok konuma bağlı olarak böyledir. Bunun dışında herşey eşit olarak geçerlidir, ve yönetimde yalnızca bunun için becerisi olanların bir payları vardır. Yüksek konumlar böylece en bilgili ve en iyi eğitimli olanlar tarafından doldurulur. Buna göre giderek Çin Devleti sık sık bizim için bile hizmet etmesi gereken bir ideal olarak gösterilmiştir.

İrdelenecek sonraki nokta *İmparatorluğun yönetimidir*. Burada bir Anayasadan söz edilemez, çünkü bununla bireylerin ve loncaların bir yandan kendi tikel çıkarları ile ilgili olarak, öte yandan bütün Devlet ile ilgili olarak

bağımsız haklarının olduğu anlaşılacaktır. Bu kıpı burada eksik olmak zorundadır, ve ancak bir İmparatorluk yönetiminden söz edilebilir. Çin'de saltık eşitliğin İmparatorluğu vardır, ve varolan tüm ayrımlar yalnızca İmparatorluk Yönetimi aracılığıyla ve herkesin bu Yönetimde yüksek bir konuma erişmek için kazanabileceği değer yoluyla olanaklıdır. *Çin'de hiçbir Özgürlük olmaksızın Eşitlik egemen olduğu için, Despotizm zorunlu olarak varolan Hükümet biçimidir.* Bizim aramızda insanlar yalnızca yasa önünde ve mülkiyetlerinin olması açısından eşittirler; bunun dışında başka birçok çıkarları ve birçok tikellikleri vardır ki, eğer bizim için özgürlük bulunacaksa, bunların güvence altına alınmaları gerekir. Ama Çin İmparatorluğunda bu tikel çıkarlar kendileri uğruna aklanmazlar, ve hükümet yalnızca onu memurların ya da Mandarinlerin bir hiyerarşisi olarak etkinleştiren İmparatordan başlar. İki tür Mandarin, bilgin ve askeri Mandarinler vardır, ve ikinciler bizim Subaylarımıza karşılık düşerler. Bilgin Mandarinler daha yüksektirler, çünkü Çin'de sivil sınıf asker sınıfın üstünde durur. Memurlar okullarda eğitilirler. Temel bilgilerin kazanıldığı ilk okullar kurulmuştur. Bizdeki üniversiteler gibi daha yüksek eğitim için kuruluşlar belki de bulunmuyor olabilir. Yüksek Devlet memurluklarına ulaşmayı isteyenler bir dizi sınavdan geçmek zorundadırlar ve bunların sayısı genellikle üçtür. İmparatorun kendisinin de bulunduğu üçüncü ve son sınava ancak birinci ve ikinciyi iyi notlarla geçmiş olanlar kabul edilebilir, ve bunda başarılı olanların ödülü hemen en yüksek İmparatorluk Konseyine kabul edilmektir. Öğrenilmiş olmaları özellikle istenen bilimler İmparatorluk Tarihi, Tüze Bilimi, töre ve göreneklerin bilgisi ve ayrıca örgütleme ve yönetme bilgisidir. Bunun dışında, Mandarinlerin en yüksek incelikteki şiir sanatı için yeteneklerinin olması gerekir. Bu özellikle Abel Remüsat tarafından çevrilen *Ju-kiao-li* ya da İki Kuzenin Romansından anlaşılabilir; bunda eğitimini tamamlamış ve şimdi yüksek konumlara ulaşmak için çabalayan genç bir insan konu edilir. Ordunun subay-

larının da bilgili olmaları gerekir ve onlar da sınavdan geçirilir; ama sivil memurlar, daha önce söylendiği gibi, çok daha büyük bir saygı görürler. Büyük şenliklerde İmparator iki bin doktordan, eş deyişle sivil Mandarinden ve aynı sayıda askeri Mandarinden oluşan bir küme ile birlikte görünür. (Bütün Çin Devletinde yaklaşık 15.000 sivil ve 20.000 askeri Mandarin vardır.) Henüz bir konum kazanmış olmayan Mandarinler gene de Saraya aittirler, ve İlkbahar ve Sonbaharda, İmparatorun kendisi pulluğu sürerken, büyük bayramlarda görünmek zorundadırlar. Bu memurlar sekiz sınıfa ayrılırlar. Birinciler İmparatorun çevresinde bulunanlardır, sonra İmparator vekilleri gelir, ve bu böyle gider. İmparator çoğunlukla Mandarinlerden oluşan yönetim konumları aracılığıyla yönetir. İmparatorluk Konseyi en yüksek konumdur, en bilgili ve en yetenekli insanlardan oluşur. Başkanlar ve başka yetkililer bunlar arasından seçilir. Hükümet işlerinde en büyük açıklık egemendir; memurlar İmparatorluk Konseyine rapor verirler, bu sonuncusu sorunu İmparatorun önüne koyar ve onun kararı Saray Gazetesinde yayımlanır. İmparator sık sık kendini işlemiş olduğu hatalarından dolayı suçlar; ve eğer prensleri sınavlarında başarısız olurlarsa, onları ağır bir biçimde kınar. Her Bakanlıkta ve İmparatorluğun değişik bölümlerinde bir Sensor, *Ko-tao*, bulunur ki, İmparatora herşeyin bir raporunu bildirmek zorundadır; bu Sensorlar görevden alınamazlar ve çok korkulurlar; hükümeti ilgilendiren herşey üzerinde, Mandarinlerin işlerini yürütmeleri ve kişisel davranışları üzerinde sıkı bir gözetim uygularlar ve bu konularda doğrudan doğruya İmparatora rapor verirler; ayrıca İmparatora uyarılarda bulunma ve onu kınama hakları da vardır. Çin tarihi bu *Ko-tao*ların tavırlarında soyluluğun ve yürekliliğin birçok örneğini sunar. Örneğin bir Sensor tiranca davranan bir İmparatora uyarıda bulunmuş, ama sert bir biçimde püskürtülmüştü. Buna karşın kararsızlığa düşmemiş, ve bir kez daha İmparatora çıkarak uyarısını yinelemişti. Ölümünü önceden görerek içinde gömülmek istediği tabutu da birlikte getirmişti.

Başka Sensorlar hakkında işkenceciler tarafından parçalanmalarına ve ses çıkarma yeteneğini bile yitirmelerine karşın, kınamalarını kanla kuma yazdıkları anlatılır. Bu Sensorların kendileri bir Mahkeme daha oluştururlar ki, bunun bütün İmparatorluk üzerinde gözetimde bulunma yetkisi vardır. Mandarinler Devlette iveğen durumlarda doğan görevleri yerine getirmekle de sorumludurlar. Bir kıtlık, hastalık, komplo, dinsel karışıklık olursa, bunları rapor etmek, ama hükümetin daha öte buyruklarını beklemeden hemen işe girişmek zorundadırlar. Bu yönetimin bütünü öyleyse bir memurlar ağı tarafından örtülüdür. Kara yollarının, nehirlerin ve kıyıların gözetimini yapmak için memurlar atanır. Herşey en ince ayrıntıya dek düzenlenir; özel olarak nehirlere büyük özen gösterilir; *Şu-King*'de İmparatorun bu konuyla ilgili olarak toprağı su baskınına karşı güvenlik altına alabilmek için birçok yönergesi bulunur. Her kentin kapılarında nöbetçiler bekler, ve sokaklar bütün gece boyunca kapanır. Memurlar her zaman yüksek Konseye hesap vermek zorundadırlar. Her Mandarinin her beş yılda bir işlediği hataları bildirme gibi bir ödevi vardır; ve bildiriminin güvenilirliği Sensorların denetim kurulu tarafından doğrulanır. Ciddi bir kusurun bildirilmemesi durumunda Mandarinler aileleri ile birlikte en sert cezaya çarptırılırlar.

Tüm bunlardan açıktır ki, İmparator çevresinde herşeyin döndüğü özek noktasıdır, ve ülkenin ve halkın gönenci ona bağlıdır. Yönetimin bütün hiyerarşisi az çok bir rutine göre etkindir ki, barış durumunda uygun bir alışkanlığa döner. Doğanın süreci gibi biçimdeş ve düzenlidir, kendi yolunda her zaman olduğu gibi işler; ama İmparatorun çalışan, her zaman uyanık ve kendiliğinden etkin Ruh olması gerekir. Eğer İmparatorun kişiliği betimlenen yapıda değilse, yani baştan sona ahlaklı, çalışkan, ve vakarını sürdürürken de enerji dolu değilse, o zaman herşey gevşer, hükümet tepeden tırnağa felç olur ve dikkatsizliğe ve özence yenik düşer. Çünkü İmparatorun bu yukarıdan denetleyen ve gözeten gücünden başka hiçbir güç ya da

düzen yoktur. Memurları yükümlülük altında tutan şey kendi duyunçları, kendi onurları değil, ama dışsal bir buyruk ve onun katı yaptırımlarıdır. On yedinci yüzyılın ortalarında yer alan devrim durumunda o sırada hüküm süren hanedanın son İmparatoru çok yumuşak ve onurluydu; ama yumuşak karakteri yüzünden hükümetin dizginleri gevşemişti ve ayaklanmaların ortaya çıkması kaçınılmazdı. Başkaldıranlar Mançuları ülkeye çağırdılar. İmparator düşmanın eline düşmemek için kendi yaşamına kıydı ve kendi kanıyla kızının elbisesinin eteğine yazdığı birkaç sözcükle uyruklarının haksızlığından acı bir biçimde yakındı. Onunla birlikte olan bir Mandarin onu gömdü ve sonra mezarı üzerinde kendini öldürdü. İmparatoriçe ve eşliğindekiler de aynı şeyi yaptılar; İmparatorluk soyunun yabancı bir ilde kuşatma altında olan son prensi düşmanların eline düştü ve idam edildi. Çevresindeki tüm Mandarinler gönüllü bir ölümü seçtiler.

Şimdi İmparatorluğun Yönetiminden *Tüzel Duruma* geçtiğimizde, ataerkil hükümetin ilkesi yoluyla uyrukların ergin sayılmadıklarını görürüz. Hindistan'daki gibi, hiçbir bağımsız sınıfın ya da katmanın savunacak kendi çıkarları yoktur, çünkü herşey yukarıdan yönetilir ve gözetilir. Tüm ilişkiler tüzel normlar tarafından sıkı sıkıya buyrulur; özgür duygu, genel olarak ahlaksal duruş noktası bu yolla temelden silinir. Aile üyelerinin birbirlerine karşı nasıl duygular taşımaları gerektiği, biçimsel olarak yasalar yoluyla belirlenir, ve bunların çiğnenmesi zaman zaman ağır cezaları gerektirir. Burada dikkat edilmesi gereken ikinci kıpı hemen hemen köleliğe dönen Aile ilişkilerinin dışsallığıdır. Herkes kendini ve çocuklarını satabilir; her Çinli karısını satın alır. Yalnızca ilk karı özgür bir kadındır; buna karşı kumalar kölelerdir ve çocuklar gibi, başka her şey gibi, el koyma durumunda yakalanabilirler.

Üçüncü bir kıpı cezaların çoğunlukla bedensel dayak olmasıdır. Bu bizim aramızda onur kırıcı olacaktır; ama onur duygusunun henüz olmadığı Çin'de böyle değildir. Bir sopa vuruşu kolayca gelip geçer, ve gene de bedensel

olarak dokunulabilir sayılmayı istemeyen, ama daha ince ve daha duyarlı yanlarında incinebilir onurlu bir insana en ağır gelen şeydir. Ama Çinliler onurun öznelliğini tanımazlar; bizim durumumuzda çocuklar için olduğu gibi, cezadan çok terbiye altında dururlar; çünkü terbiye iyileştirmeye yönelikken, ceza asıl suç yüklenebilirliği imler. Terbiye etmede caydırıcı ilke ceza korkusudur, haksızlığın içselliği değil, çünkü burada henüz eylemin kendisinin doğası üzerine düşünme varsayılmaz. Çinliler arasında tüm suçlar, hem Ailedeki hem de Devletteki suçlar, dışsal olarak cezalandırılırlar. Eğer babaya ya da anneye karşı çocuklar, ya da büyük kardeşlere karşı küçük kardeşler saygıda kusur edecek olurlarsa, değnekle dövülürler; ve eğer bir oğul ona babası tarafından ya da küçük kardeş ona büyük kardeş tarafından yapılan bir haksızlıktan yakınacak olursa, ve eğer hak ondan yana ise, yüz bambu vuruşu ile dövülür ve üç yıl süreyle sürgüne gönderilir; eğer haksız ise, boğulur. Eğer oğul babaya el kaldırırsa, verilecek hüküm kızgın maşalarla etinin bedeninden koparılmasıdır. Koca ve karı arasındaki ilişkiye, tüm başka aile ilişkileri gibi, çok büyük saygı gösterilir, ve bağlılık göstermeme, ki gene de kadınların yalıtılmışlığından ötürü çok seyrek olarak ortaya çıkabilir, sert bir kınama ile karşılanır. Bir Çinlinin kumalarından birine evinin baş hanımına gösterdiğinden daha çok sevecenlik göstermesi ve bu sonuncunun bu nedenle ondan yakınması durumunda benzer bir kınama yer alır. — Çin'de her Mandarin bambu dayağı atma yetkisini taşır, ve giderek en yüksek olanlar ve en önde gelenler, Bakanlar, İmparator vekilleri, İmparatorun gözdeleri bile bambu değneklerle dövülürler. Bundan sonra İmparator daha önce olduğu gibi yine onların dostudur, ve kendileri hiçbir biçimde olanlardan etkilenmiş görünmezler. Bir keresinde Çin'deki son İngiliz elçisi prensler ve bunların eşliğindekiler tarafından saraydan evine götürülürken tören başkanı kendine yer açmak için dosdoğru tüm prensleri ve soyluları bir kamçı ile uzaklaştırmıştı.

Bir suçun yüklenebilirliği söz konusu olduğunda, edim-

deki niyet ve kasıtsız ya da kaza sonucu edim arasında bir ayrım görülmez, çünkü kaza da niyet gibi yüklenebilirdir, ve eğer biri kazayla bir başkasının ölümüne neden olursa ölümle cezalandırılır. Kaza ve niyet arasındaki ayrımın bu gözardı edilmesi İngilizler ve Çinliler arasındaki anlaşmazlıkların çoğunun nedenidir, çünkü eğer İngilizler Çinlilerin saldırısına uğrarsa, eğer saldırıya uğradığına inanan bir savaş gemisi kendini savunur ve bu arada bir Çinli ölürse, o zaman Çinliler genellikle atışı yapmış olan İngilizin yaşamını yitirmesini isterler. Suç ile herhangi bir yolda bağıntılı olan herkes, özellikle İmparatora karşı işlenen suçlar durumunda, suçu işleyenle aynı yazgıyı paylaşır, ölünceye dek işkence görür. Kabul edilemez bir kitabı basanlar da, tıpkı onu okuyanlar gibi, benzer olarak yasanın gazabına uğrar. Böyle bir durum kişisel öç alma isteğine kendine özgü bir yön verir. Çinlilerin hakaretlere karşı aşırı ölçüde duyarlı ve öç almaya eğilimli oldukları söylenebilir. Öç duygusunu doyurabilmek için, hakarete uğramış olan kişi hasmını öldüremez, çünkü eğer bunu yaparsa bütün ailesi öldürülecektir; bu nedenle, hasmını yıkıma uğratmak için kendine zarar verir. İnsanların kendilerini boğmalarının önüne geçebilmek için birçok kentte kuyu ağızlarını daraltmak zorunlu olmuştur. Çünkü biri kendini öldürdüğü zaman, yasalar bunun nedeni üzerine en sıkı soruşturmanın yapılmasını buyururlar. İntihar edenin tüm düşmanları toplanarak işkenceye gönderilir, ve eğer sonunda hakarette bulunan kişi saptanabilirse, kendisi ve bütün ailesi idam edilir. Bu nedenle Çinli böyle bir hakaret durumunda hasmını öldürmektense kendini öldürmeyi yeğler, çünkü her iki durumda da ölmesi gerekirken, ikinci durumda gömülme onurunu yitirmeyecek ve ailesinin hasmının mülkiyetini kazanacağı umudunu taşıyabilecektir. Suçun yüklenmesi ya da yüklenmemesi açısından işlerin korkunç durumu böyledir, çünkü bir eylem durumunda tüm öznel özgürlük ve ahlaksal kaygı olumsuzlanır. Musa'nın *dolus, culpa* ve *casus* arasındaki ayrımı henüz sağın olarak tanımayan yasalarında gene de kasıtsız olarak adam öldüren

biri için başvuracağı bir sığınma yeri açıktır. Çin'de ceza yasalarında yüksek ve aşağı rütbeler arasında herhangi bir ayrım yoktur. Çok seçkin bir imparatorluk generali hakkında İmparatora kötü şeyler söylendiğinde kendisine yüklenen suçun cezası kimin yollardaki karı temizleme görevinden kaytardığına dikkat etme işiydi.

Tüzel ilişkiler durumunda mülkiyet hakkındaki değişikliklerden ve onunla bağıntılı olarak köleliğin getirilmesinden de söz etmemiz gerekir. Çinlilerin başlıca kaynaklarını oluşturan toprak ancak geç bir tarihte Devlet mülkiyeti olarak görüldü. O zaman mülklerden tüm gelirin dokuzda birinin İmparatora ait olması kararlaştırıldı. Daha sonraki bir zamanda serflik de ortaya çıktı ve bunun getirilmesi İmparator Schi-hoang-ti'ye yüklenmiştir; bu İÖ 213 yılında Duvarı yaptıran, Çinlilerin eski haklarını kapsayan tüm yazıları yaktıran ve Çin'in birçok bağımsız prensliğini denetimi altına getiren imparatordur. Onun savaşları ele geçirilen toprakların özel mülkiyet ve onlarda yaşayanların ise serfler yapılmasına neden oldu. Gene de Çin'de Kölelik ve Özgürlük arasındaki ayrım büyük değildir, çünkü İmparatorun önünde herkes eşittir, eş deyişle herkes eşit ölçüde değersizleştirilir. Bir onur duygusu bulunmadığı için, ve hiç kimsenin başkalarının önünde özel bir hakkı olmadığı için, aşağılanma bilinci egemendir ve bu kolayca alçaklık bilincine geçer. Bu alçaklık ile Çinlilerin büyük ahlaksızlığı bağlıdır. Nerede ellerinden geliyorsa, dolandırıcılıkları ile tanınırlar; arkadaş arkadaşı aldatır, ve eğer aldatmaca hedefine ulaşamazsa ya da aldatılan tarafından bilinirse hiç kimse bir başkasının payına aldatma girişimine içerlemez. Bu konuda büyük bir beceri ve hünerle davranırlar, öyle ki Avrupalılar onlarla alış verişte aşırı ölçüde dikkatli olmak zorundadırlar. Ahlaksal düşüklük bilinçleri Fo dininin çok yaygın olmasında da kendini gösterir; bu din *Yokluğu* en yüksek olarak, saltık olarak, Tanrı olarak, ve bireyin küçümsenmesini en yüksek eksiksizlik olarak görür.

Şimdi Çin Devletinin *dinsel* yanının irdelemesine geliyoruz. Ataerkil durumda insanın dinsel yükseltilişi ken-

di içindir, yalın ahlak ve doğru olanı yapmadır. Saltığın kendisi bir yandan bu doğru olanı yapmanın soyut yalın kuralıdır, ilksiz sonsuz Türedir; öte yandan onun gücüdür. Bu yalın belirlenimler dışında, doğal dünyanın insan ile tüm daha öte bağıntıları, öznel yüreğin tüm istemleri bütünüyle gözardı edilir. Çinliler ataerkil despotizmlerinde en yüksek Varlık ile böyle bir dolaylılığa gereksinmezler; çünkü eğitim, ahlak ve terbiye yasaları, ve sonra İmparatorun buyrukları ve hükümeti bu aracılığı kapsarlar. İmparator nasıl Devletin Başı ise, dinin de Şefidir. Sonuç olarak burada din özsel olarak Devlet Dinidir. Lamaizm bundan ayırdedilmelidir, çünkü Lamaizm bir Devlete gelişmez, ama dini özgür, tinsel, çıkarsız bir bilinç olarak kapsar. Buna göre o Çin dini bizim din dediğimiz şey olamaz. Bizim için din Tinin içselliğidir, kendini kendi içinde, en iç özünde tasarımlamasıdır. Öyleyse bu alanlarda insan Devlet ile ilişkisinden de çekilir, ve içselliğine sığınarak kendini dünyasal yetkenin gücünden çekip çıkarabilir. Ama Çin'de din bu basamakta durmaz, çünkü gerçek inanç ancak bireylerin kendi içlerinde, kendileri için dış bir zorlayıcı güçten bağımsız olabildikleri yerde olanaklıdır. Çin'de birey bu bağımsızlık yanından yoksundur; buna göre dinde de bağımlıdır, ve dahası en yüksekleri gök olan doğa varlıklarına bağımlıdır. Hasat, mevsimler, bolluk ya da verimsizlik buna bağımlıdır. Doruk olarak, güç olarak, yalnızca İmparator göğe yaklaşabilir, genel olarak birey değil. Dört kutlamada adakları sunan, sarayının başında hasat için şükürler eden ve tohumlar için bereket dileyen odur. Bu 'gök' bizim doğanın efendisi olarak Tanrıya yüklediğimiz anlamda alınabilir (örneğin '*Gök* bizi korusun' derken olduğu gibi); ama Çin'de henüz ilişki bu değildir, çünkü burada tekil bilinç, tözsel birşey olarak, İmparator olarak, kendisi Güçtür. 'Gök' öyleyse yalnızca Doğa anlamını taşır. Jesuitler hiç kuşkusuz Çin'de kendilerini Hıristiyan Tanrıya 'Gök,' *Tien* diyecek denli bırakmışlardır; ama başka Hıristiyan Düzenler bu nedenle Papaya onlardan yakınmışlardır; Papa bu nedenle oraya

bir kardinal göndermiş, ama bu orada ölmüştür; daha sonra gönderilen bir piskopos 'Gök' yerine 'Göğün Efendisi' denmesi buyruğunu çıkarmıştır. Şimdi, *Tien* ile ilişkinin öyle anlaşılması gerekir ki, bireylerin ve İmparatorun iyi davranışları bolluk getirirken, kabahatleri ise yokluk ve her türden kötülüğe yol açacaktır. Çin dininde insanın davranışının saltık belirleyici olması ölçüsünde büyücülük kıpısı yatar. Eğer İmparator iyi davranırsa, herşey iyi olmaktan başka türlü olamaz; Gök iyi olan şeyleri olmaya bırakmak zorundadır. Bu dinin ikinci bir yanı şudur: Nasıl İmparatorda Gök ile ilişkinin evrensel yanı yatıyorsa, yine öyle daha özel bağıntı da bütünüyle onun ellerindedir. Bu bireylerin ve illerin tikel gönençleridir. Bunların kendi Cinleri (*Chen*) vardır ki, yalnızca Göğün evrensel gücüne tapınması gereken İmparatora altgüdümlüdürler, ve bu arada doğa dünyasının tekil tinleri İmparatorun yasasını izlerler. Böylece İmparator aynı zamanda Gök için de asıl yasamacı olur. Her birine kendi yolunda tapınılan bu Cinler için yontu-imgeler saptanmıştır. Bunlar çok çirkin putlardır ki, henüz sanatın nesneleri değildirler, çünkü onlarda tinsel hiçbirşey sergilenmez. Bu nedenle yalnızca ürkütücü, korkutucu ve olumsuzdurlar, ve Yunanlılardaki nehir tanrıları, Nimfeler ve Dryadlar gibi, tekil öğeler ve doğa nesneleri üzerinde bekçilik yaparlar. Beş Öğeden her birinin kendi Cini vardır ve bunlar tikel bir renk ile ayırdedilirler. Çin tahtını dolduran hanedanın egemenliği de bir Cine dayanır, ve bunun rengi sarıdır. Ama her ilin ve kentin, her dağın ve ırmağın da belirli bir Cini vardır. Tüm bu tinler İmparatorun altında dururlar, ve İmparatorluğun yıllık kataloğunda kendilerine şu ya da bu derenin, ırmağın vb. emanet edildiği memurlar ve Cinler kayıtlıdır. Bir talihsizlik olursa, o zaman Cin bir Mandarin gibi düşürülür. Cinlerin bir rahipler ve manastırlar kalabalığı ile birlikte sayısız tapınakları vardır (Pekin'de 10.000 kadar). Bu 'Bonze'ler evlenmezler ve tüm iveğen durumlarda Çinliler tarafından öğüt almak üzere onlara danışılır. Ama başka durumlarda ne kendilerine ne de tapınaklarına fazla

saygı gösterilir. Giderek İngiliz elçisi Lord Macartney bir tapınakta konuk edilmiştir, çünkü bu yapılar hanlar olarak kullanılır. Bir İmparator böyle manastırlardan binlercesini kamulaştırmış, Bonzeleri sivil yaşama geri dönmeye zorlamış ve mallarını vergilendirmiştir. Bonzeler görücülük ve üfürükçülük yaparlar; çünkü Çinlilerin sayısız boşinançları vardır; bu İçselliğin bağımsız olmamasından doğar ve Tinin özgürlüğünün tam tersini varsayar. Her girişimde — örneğin bir evin ya da mezarın yerini ve benzeri şeyleri belirlemede — görücülerden öğüt istenir. *Y-King*'de temel biçimleri ve temel kategorileri gösteren belli dizeler verilidir, ve bu nedenle bu kitaba 'Yazgılar Kitabı' da denir. Böyle dizelerin bileşimine belli bir anlam yüklenir ve bu temellerden peygamberce duyurular türetilir. Ya da bir miktar küçük çubuk havaya fırlatılır ve düşüş yollarına bakarak yazgılar önceden belirlenir. Bizim şans saydığımız, doğal bağlantı olarak gördüğümüz şeyi Çinliler büyücülük yoluyla çıkarmaya ya da elde etmeye çalışırlar, ve bu durum da tinsellik yoksunluklarına anlatım verir.

Asıl İçselliğin bu eksikliğine Çin'de *Bilimlerin* biçimlenişi de bağlıdır. Çinlilerin bilimlerinden söz edildiğinde, bunların gelişmişlikleri ve eskilikleri hakkında büyük gürültü koparıldığını duyarız. Daha yakından bakarsak, bilimlere büyük saygı gösterildiğini ve giderek Hükümet tarafından kamu önünde yüceltildiklerini ve yükseltildiklerini görürüz. İmparatorun kendisi yazın sanatının doruğunda durur. İmparatorun yönergelerini en iyi biçemle yazılmış olarak yayıma hazırlamakla görevli özel bir kolej vardır ve bu iş önemli bir devlet sorunu niteliğini taşır. Mandarinler bildirilerinde aynı biçem eksiksizliğini gözetmek zorundadırlar, çünkü biçimin içeriğin eşsizliğine karşılık düşmesi gerekir. En yüksek Devlet kurumlarından biri de Bilimler Akademisidir. Üyeleri İmparatorun kendisi sınavdan geçirir; bunlar sarayda yaşarlar, ve bir yandan sekreterlik yaparken, öte yandan İmparatorluk tarihçileri, fizikçiler ve coğrafyacıdırlar. Eğer yeni bir yasa için önerge verilecekse, Akademi bunun hakkında kendi raporunu vermek

zorundadır. Bu rapordan eski yönergelerin tarihi ile, ya da eğer konu yabancı ülkelerle ilgili ise bu ülkelerin bir betimlemesi ile başlaması istenir. Böyle hazırlanan çalışmaya önsözleri İmparatorun kendisinin yazması gerekir. Son İmparatorlar arasında özellikle Kien-long bilimsel bilgisi ile dikkati çekmiştir; kendisi çok şey yazmış, ama kendini herşeyden çok Çin'in başlıca yapıtlarını yayımlamasıyla öne çıkarmıştır. Baskı yanlışlarını düzeltmesi gereken komisyonun başında bir İmparatorluk Prensi bulunurdu, ve çalışma tüm ellerden geçtikten sonra, bir kez daha İmparatora geri döner ve yapılmış olan her yanlış onun tarafından sert bir biçimde cezalandırılırdı.

Böylece bir yandan bilimler çok büyük saygı görüyor ve yüreklendiriliyor görünürken, öte yandan onlar için tam olarak onları kuramsal bir uğraş yapan içselliğin o özgür temeli ve asıl bilimsel ilgi eksiktir. Burada Tinin özgür, ideal bir alanına yer yoktur, ve burada bilimsel denebilecek olan şey görgül bir doğadadır ve özsel olarak Devlet için ve onun ve bireylerin gereksinimleri için Yararlı olanın hizmetinde durur. *Yazı Dilinin* doğası daha başlangıçta bilimlerin gelişimi için büyük bir engeldir; ya da daha doğrusu, evrik olarak, gerçek bir bilimsel ilgi bulunmadığı için, Çinlilerin düşüncelerin sergilenmesi ve iletilmesi için daha iyi bir araçları yoktur. Bilindiği gibi, konuşma dilinin yanısıra öyle bir yazı dilleri vardır ki, bizde olduğu gibi tekil sesleri belirtmez, konuşulan sözcükleri göz önüne sermez, ama tasarımların kendilerini imler yoluyla gösterir. Bu ilk bakışta büyük bir üstünlük olarak görünür, ve aralarında Leibniz de olmak üzere birçok büyük insanın onayını kazanmıştır; ama gerçekte bir üstünlüğün tam karşıtıdır. Çünkü ilk olarak böyle bir yazma biçiminin *konuşma dili* üzerindeki etkisini irdelersek, bu Çinliler durumunda tam olarak o ayrılık nedeniyle çok eksiktir. Çünkü bizim konuşma dilimiz kendini başlıca yazının tek tek sesler için imler bulmak zorunda olması yoluyla belirliliğe doğru geliştirir, ve bu imleri okuma yoluyla belirli olarak anlatmayı öğreniriz. Konuşma dili için böyle bir gelişim aracından

yoksun olan Çinliler bu nedenle seslerin değişkilerini harfler ve heceler yoluyla sergilenebilir belirli seslere geliştiremezler. Konuşma dilleri oldukça yüksek bir sayıda tek heceli sözcüklerden oluşur ki, bunlar birden çok anlamda kullanılırlar. Anlam ayrımları ancak bağlam, vurgu, hızlı ya da yavaş, alçak ya da yüksek sesle konuşma yoluyla belirtilebilir. Çinlilerin kulakları böyle ayrımlara karşı çok ince bir duyarlık geliştirmiştir. Böylece 'Po' sözcüğü sese göre on bir değişik anlam taşır: cam; kaynamak; yele vermek; yarmak; sulamak; hazırlamak; yaşlı bir kadın; köle; eliaçık insan; sağgörülü insan; biraz. — Yazı dillerine gelince, yalnızca onda bilimlerin ilerletilmesinin yolunda duran engelleri belirteceğim. Bizim yazı dilimizi öğrenmek çok kolaydır, çünkü konuşma dilimizi 25 kadar sese ayrıştırırız (ve bu çözümleme yoluyla konuşma dili belirlenir, olanaklı seslerin çokluğu sınırlanır, ve bulanık ara sesler kaldırılır); yalnızca bu imleri ve bileşimlerini öğrenmemiz gerekir. Böyle 25 im yerine, Çinlilerin binlercesini öğrenmeleri gerekir; kullanım için zorunlu sayı 9.553 olarak, ya da eğer yeni getirilenleri eklersek giderek 10.516 olarak verilir; ve kitaplarda bulunduğu düzeye dek tasarımlar ve bunların bileşimleri için genel olarak karakterlerin sayısı 80 ile 90.000 arasında değişir. —

Bilimlerin kendilerine gelince, Tarih Çinliler için kendi içinde yargı ya da uslamlama olmaksızın yalnızca belirli olguları kapsar. *Tüze Bilimi* aynı yolda yalnızca belirli yasaları, *Ahlak* belirli ödevleri verir ve bunların iç temellendirmeleri ile ilgilenmez. Gene de Çinlilerin ayrıca bir *Felsefeleri* de vardır ki, temel belirlenimleri çok eskilere gider ve örneğin *Y-King*, Yazgılar Kitabı, Ortaya Çıkış ve Yitip Gidişi ele alır. Bu kitapta bütünüyle soyut Birlik ve İkilik düşünceleri bulunur; ve böylece Çin felsefesi Pisagorcu öğreti* ile aynı temel düşüncelerden yola çıkıyor görünür. Ilke Us, Tao, bu herşeyin temelinde yatan özselliktir ki, herşeyi etkiler. Onun biçimlerini tanımış olmak Çinliler arasında en

*[Bkz. Hegel, *Vorlesungen über die Geschichte der Philosophie* I, s. 138 vs. (1. Aufl.)]

yüksek bilim olarak da görülür; gene de bunun Devleti daha yakından ilgilendiren disiplinler ile hiçbir bağıntısı yoktur. Lao-tse'nin yapıtları, özellikle çalışması *Tao-te-king* ünlüdür. Konfiçyus İÖ altıncı yüzyılda bu felsefeciyi ona olan saygısını gösterebilmek için ziyaret etti. Her Çinli bu felsefi çalışmaları incelemede özgür olsa da, bu konuda kendine Tao-tse ya da Usu Onurlandıranlar diyen özel bir kesim daha vardır. Bunlar kendilerini yurttaşlık yaşamından soyutlarlar, ve tasarım yollarını büyük ölçüde esrime ya da gizem ile karıştırırlar. Örneğin Us ile tanışık olanların ellerinde saltık olarak güçlü görülebilecek ve doğaüstü bir güç ileten evrensel bir araçlarının olduğuna inanırlar, öyle ki bununla kişi kendini Göğe yükseltebilir ve ölümden sonsuza dek kurtarabilir (aşağı yukarı bizim aramızda bir zamanlar evrensel yaşam iksiri olarak sözü edilen şey gibi). Konfiçyus'un yapıtları ile şimdi daha yakından tanışığız. *Kingler*in yayımlanmasını Çin ona borçludur; ama bunların dışında Ahlak üzerine Çinlilerin yaşam yollarının ve davranışlarının temelini oluşturan birçok özgün çalışmanın yayımlanmasını da. Konfiçyus'un İngilizce'ye çevrilen ana yapıtlarında hiç kuşkusuz doğru ahlaksal gözlemler bulunur, ama düşüncede dolambaçlı bir anlatım yolu, bir yansıtma ve kendi içinde bir döngüsellik vardır ve sıradanın üzerine yükselmeyi başaramaz. — Geri kalan bilimlere gelince, bunlar böyle olarak değil, ama dahaçok yararlı amaçlara yönelik bilgiler olarak görülürler. Çinlilerin Matematik, Fizik ve Gökbilimdeki önceki ünleri ne denli büyük olmuş olursa olsun, bu dallarda çok geridirler. Avrupalıların henüz ortaya çıkarmamış oldukları pekçok şeyi önceden biliyorlardı; ama bunları nasıl uygulayacaklarını anlamıyorlardı, örneğin mıknatıs, kitap basma sanatı vb. Bu sonuncusu ile ilgili olarak, harfleri tahta tabletlere oyuyor, sonra baskı yapıyor, ama burada durup kalıyorlardı; çıkarılıp takılabilir harfleri bilmiyorlardı. Barutu da Avrupalılardan önce bulmuş olduklarını ileri sürerler; ama ilk toplarını dökme işi Jesuitlere düştü. Matematiğe gelince, hesap yapmayı çok iyi bilirler, ama

bilimin daha yüksek yanları ile tanışık değildirler. Çinliler uzun bir süre boyunca büyük gökbilimciler olarak da bilinmişlerdir. Laplace bu konudaki bilgilerini araştırmış ve Ay ve Güneş Tutulmaları konusunda kimi eski bilgileri ve kayıtları olduğunu bulmuştur. ama bunlar hiç kuşkusuz henüz bir bilim oluşturmazlar. Bu kayıtlar öylesine belirsizdir ki, aslında hiçbir biçimde bilgi olarak geçerli olamazlar; *Şu-King*'de örneğin 1.500 yıllık bir zaman aralığı ile iki güneş tutulmasından söz edilir. Çinliler arasında Gökbilimin durumunun en iyi tanıtı yüzyıllar boyunca takvimlerinin Avrupalılar tarafından yapılmış olmasıdır. Erken zamanlarda, takvim hazırlama işi henüz Çinli gökbilimciler tarafından sürdürülürken, ay ve güneş tutulmaları konusunda sık sık yanlış bildirimlerde bulunulur ve bunlar yazarların idamında sonuçlanırdı. Çinlilerin Avrupalılardan armağan aldıkları teleskoplar süs eşyaları olarak kullanılmıştır; bunun dışında nasıl kullanılacakları konusunda bir bilgileri yoktu. Tıp da Çinliler tarafından incelenmiştir, ama en büyük boşinançlarla bağlı salt görgül birşey olarak. Genel olarak bu halkın olağandışı bir öykünme becerisi vardır ki, yalnızca gündelik yaşamda değil, ama sanatta da kendini gösterir. Güzeli güzel olarak sergilemeyi henüz başaramamışlardır, çünkü resim sanatlarında perspektif ve gölge eksiktir, ve Çin ressamının başka herşeyin olduğu gibi Avrupa tablolarının da iyi bir eşlemini üretmesine karşın, ve bir sazan balığının kaç pulunun ve bir yaprağın kaç girintisinin olduğunu, değişik ağaçların şeklinin nasıl olduğunu ve dallarının nasıl büküldüğünü çok iyi bilmesine karşın, gene de Yüce, İdeal, Güzel onun sanatının ve becerisinin alanına girmezler. Öte yandan Çinliler Avrupalılardan herhangi birşey öğrenmeyi istemeyecek kadar gururludurlar, gerçi sık sık üstünlüklerini tanımak zorunda kalsalar da. Kanton'da bir tecimci bir Avrupa gemisi yaptırmış, ama gemi komutanın buyruğu üzerine hemen yok edilmiştir. Avrupalılara dilenciler gibi davranılır, çünkü yurtlarını terketmek ve geçimlerini ülkelerinden başka bir yerde aramak zorunda kalmışlardır. Buna

karşı, Avrupalılar, yalnızca düşünen insanlar olmaları nedeniyle, Çinlilerin dışsal ve bütünüyle doğal becerilerine öykünmeyi başaramamışlardır. Çünkü vernikleri, metalleri işlemeleri ve özellikle onları çok ince dökme sanatları, porseleni hazırlamaları ve daha başka birçok şey henüz Avrupalılar tarafından bütünüyle öğrenilmiş değildir. —

Bunlar tüm yanlarına göre Çin halkının karakteridir. Ayırdedici özelliği Tine ait olan herşeyin, özgür Törelliğin, Ahlakın, Yüreğin, iç Dinin, Bilimin ve asıl Sanatın ona uzak olmasıdır. İmparator her zaman görkemli bir tonla ve halk için bir babaya özgü iyilik ve incelikle konuşur; ve gene de halk kendisi hakkında en kötü öz-duyguyu taşır ve yalnızca görkemli İmparatorluk Gücünün arabasını çekmek için doğduğuna inanır. Onları toprağa yapıştıran yük onlara zorunlu yazgıları olarak görünür; ve kendilerini köleler olarak satmak ve köleliğin acı ekmeğini yemek onlar için hiç de korkunç birşey değildir. Öç alma biçimi olarak intihar, çocukların olağan ve gündelik bir olaymış gibi sokağa atılmaları kendileri için ve genel olarak insan için saygılarının ne kadar az olduğunu gösterir; ve hiçbir doğum ayrımının bulunmamasına, herkesin en yüksek konuma erişebilmesine karşın, bu eşitlik iç insanın savaşla kazanılmış anlamı değil, ama henüz ayrımlara ulaşamamış aşağı bir öz-duygudur.

İKİNCİ KESİM

Hindistan

Hindistan, tıpkı Çin gibi, eski ve o denli de henüz yeni bir şekildir, devinmeksizin ve değişmeksizin kalmış, içsel olarak kendini en eksiksiz gelişimi içinde tamamlamıştır. Her zaman özlem ülkesi olmuştur, ve bize bugün de bir tansıklar ülkesi olarak, tılsımlı bir dünya olarak görünür. Tüm düzenlemelerinde en sıradan Anlağı sunan Çin Devleti ile karşıtlık içinde, Hindistan Düşlemin ve Duygunun

ülkesidir. İlerleme kıpısı ilkede genel olarak şöyledir: Çin'de ataerkil ilke ergin olmayan bir halkı yönetir, ve onların ahlaksal kararlarını saptayan şey düzenleyici yasa ve İmparatorun ahlaksal gözetimidir. Şimdi, Tinin çıkarı dışsal olarak koyulan belirlenimin içsel bir belirlenim olması, doğal ve tinsel dünyanın bir iç dünya olarak, anlığa ait olarak belirlenmesi, ve bu yolla genel olarak Öznelliğin ve Varlığın birliğinin ya da Varoluşun İdealizminin koyulmasıdır. Bu İdealizm şimdi Hindistan'da bulunur, ama yalnızca imgelemin kavramsız idealizmi olarak, ki varoluşu Başlangıçtan ve Özdekselden kurtarsa da, herşeyi yalnızca imgesele çevirir; çünkü imgesel olan Kavram ile iç içe geçmiş görünse de, ve Düşünce kendini arada bir ortaya çıkarsa da, bu ancak olumsal bir birleşme içinde olur. Ama gene de bu düşlere içerik olarak giren soyut ve saltık Düşüncenin kendisi olsa da, denebilir ki, burada sunulduğunu gördüğümüz şey kendi düş durumunun esrimesi içindeki Tanrıdır. Çünkü bu belirli kişiselliği olan ve aslında yalnızca bunun kilidini açan görgül bir bireyin düş görmesi değil, ama sınırsız Tinin kendisinin düş görmesidir.

Kadınların kendilerine özgü bir güzellikleri vardır ki, onda tenlerinin arılığı içindeki çehreleri yalnızca sağlığın ve diriliğin kırmızısı gibi değil, ama bir bakıma içeriden gelen tinsel bir soluk gibi daha ince bir tonu olan hafif ve hoş bir kızıllık ile örtülüdür, ve gözlerin ışıltısı ve dudakların duruşu ile, o çehrede hatlar düz, yumuşak ve gevşemiş görünür — neredeyse dünyasal-üstü bir güzellik ki, kadınlarda doğumu hemen izleyen günlerde görülür; o zaman bebeğin ağır yükünden ve doğumun sancılarından kurtulmuştur, ve ruh aynı zamanda sevilen bir bebeğin armağan edilmesinden duyulan sevinci yaşamaktadır; büyülü uyurgezerlik durumunda olan ve bununla daha güzel bir dünya ile ilişkiye giren kadınlarda da benzer bir güzellik tonu görülür; büyük bir sanatçı (Schoreel) bu tonu ölmekte olan Meryem'e, tini daha şimdiden kutsal ülkeye yükselmekte olan, ve ölen çehresini bir kez daha

bir bakıma ayrılık öpücüğü ile dirilten o insana da vermiştir. Böyle bir güzelliği en hoş şekli içinde Hint dünyasında buluruz — sinir gevşemesinden gelen bir güzellik ki, onda kaba, katı ve dirençli herşey çözülmüştür ve yalnızca duyumsayan ruh görünür, ama bir ruh ki onda özgür ve kendi içinde temellenmiş olan Tinin ölümü tanınabilirdir. — Çünkü eğer bütün çevreye ve tüm ilişkilere Ruhun gül soluğunu yayan, dünyayı bir Sevgi Bahçesine dönüştüren bu Çiçek-Yaşamının düşlemsel ve tinsellik dolu çekiciliğine yaklaşacak olursak, eğer ona İnsan Vakarının ve Özgürlüğün Kavramı ile bakacak olursak, ilk bakışta ne denli kendimizden geçmişsek, onu tüm yanlara göre o denli aşağılık bulacağız. —

Hint doğasının evrensel ilkesi olarak, *düş görmekte olan* Tin karakteri daha yakından belirlenmelidir. Düşte birey kendini nesnelere karşı *bu*, dışlayıcı birey olarak bilmeye son verir. Uyanıkken, kendim içinimdir, ve başkası bana karşı dışsal ve sağlam birşeydir, tıpkı benim onun için olduğum gibi. Dışsal birşey olarak başkası kendini Anlak düzeyindeki bir bağlantıya ve bir ilişkiler dizgesine genişletir ki, bunda benim tekilliğimin kendisi bir üyedir, onunla bağlantılı bir tekilliktir. Bu Anlak alanıdır. Buna karşı, düşte bu ayrılma yoktur. Tin başkasına karşı kendi için olmaya son vermiştir, ve böylece genel olarak dışsal ve tekil olanın onun evrenselliğinden ve özünden ayrılığı sona ermiştir. Düş gören Hintli buna göre sonlu ve tekil diyebileceğimiz tek şey, ve aynı zamanda kendinde sonsuz olarak, evrensel ve sınırsız birşey olarak, tanrısal birşeydir. Hint görüşü bütünüyle Evrensel Panteizmdir, ve dahası Düşüncenin değil, İmgelem yetisinin bir Panteizmidir. Tek bir Töz vardır, ve tüm bireyselleşmeler dolaysızca kendilerine özgü güçlere dirilmişlerdir. Duyusal gereç ve içerik Evrenselin ve Ölçülemezin içerisine olduğu gibi alınmış, yalnızca kaba saba yollarda ona katılmış, ama Tinin özgür kuvveti yoluyla güzel Şekil içinde özgürleştirilmemiş ve Tinde idealize edilmemiştir; böylece duyusal olan tinsel olanın ona yalnızca hizmet eden ve ona sıkı sıkıya uyarlanmış bir anlatımı

olamamış, ama Ölçüsüz ve Belirsiz olana genişletilmiş, bu nedenle Tanrısal öğe tuhaf, karışık ve saçma sapan birşeye bozulmuştur. Bu düşler boş masallar değil, imgelem yetisinin bir oyunu değildir, ve Tin onlarda yalnızca coşku içinde hoplayıp zıplamayı sürdürmez; tersine, onlarda kendini yitirir ve bu düşlemler tarafından sanki bunlar onun en ciddi realitesiymiş gibi ileri geri atılır, sanki bu sonluluklar onun efendileriymiş ve tanrılarıymış gibi kendini onlara adar. Böylece herşey, ama herşey, Güneş, Yıldızlar, Ganj, İndus, Hayvanlar, Çiçekler onun için birer Tanrıdır, ve tam bu tanrısallıkta sonlu olan kalıcılığını ve sağlamlığını yitirirken, anlaşılması da yitip gider; evrik olarak, tanrısal olan, kendi için değişebilir ve dayanıksız olduğu için, bu aşağı şekil nedeniyle baştan sona kirlenir ve saçmalaşır. — Sonlu herşeyin bu evrensel tanrısallaştırılmasında ve tam böylelikle tanrısalın kendisinin değersizleştirilmesinde insanlaşma, Tanrının bedenselleşmesi tasarımı özellikle önemli bir düşünce değildir. Papağan, inek, maymun vb. benzer olarak Tanrının bedenselleşmeleridirler, ve gene de kendi özlerinin üzerine yükseltilmezler. Tanrısal öğe Özneye, somut Tine bireyselleştirilmez, ama sıradanlığa ve anlamsızlığa indirgenir. — Bu genel olarak Hint dünya görüşünün durumudur. Şeyler benzer olarak Anlaktan, neden ve etkinin sonlu tutarlı kalıcılığından da yoksundurlar, tıpkı insanın özgür kendi-için-varlığın, kişiliğin ve özgürlüğün sağlamlığından yoksun olması gibi.

Dışsal olarak, Hindistan birçok yandan dünya-tarihsel bağıntılar içindedir. Yakın zamanlarda yapılan bir buluşa göre, Sanskritçe Avrupa dillerinin, örneğin Yunanca, Latince, Almanca'nın tüm daha öte gelişimlerinin temelinde yatar. Dahası, Hindistan bütün batı dünyası için başlangıç noktasıdır, ama bu dış dünya-tarihsel bağıntı daha çok yalnızca halkların bu noktadan doğal bir yayılmalarıdır. Gerçi Hindistan'da daha öte gelişimin öğeleri bulunacak olsa da, ve gerçi bunların Batıya iletilmesinin izlerini görsek de, bu aktarma gene de öylesine soyuttur ki, daha sonraki halklar durumunda ilgimizi çekebilen şeyler Hindis-

tan'dan türetilmiş değil, tam tersine kendi kendilerinin oluşturmuş oldukları ve onlar açısından Hint öğelerini unutmak için ellerinden gelenin en iyisini yaptıkları somut şeylerdir. Hindistan'a özgü olanın kendini yayması tarihöncesidir, *çünkü Tarih yalnızca Tinin gelişiminde özsel bir çığır oluşturana aittir.* Genel olarak Hindistan'ın yayılması yalnızca dilsiz, edimsiz bir genişlemedir, e.d. politik bir eylemden yoksundur. Hintlilerin dışa yönelik hiçbir fetihleri yoktur; tersine, her zaman kendileri fethedilmişlerdir. Ve bu suskun yolda Kuzey Hindistan doğal bir yayılma için başlangıç noktası olurken, bütün Hindistan salt bir *özlem* Ülkesi olarak bütün Tarihin özsel bir kıpısını oluşturur. En eski zamanlardan bu yana, tüm halklar dileklerini ve özlemlerini bu tansıklar ülkesinin hazinelerine, yeryüzünün bu en paha biçilmez şeylerine ulaşmanın bir yolunu bulmaya yöneltmişlerdir — Doğanın hazineleri, inciler, elmaslar, parfümler, gül özleri, filler, aslanlar vb., ve o denli de bilgelik hazineleri. Bu hazinelerin Batıya getiriliş yolu tüm zamanlarda dünya-tarihsel önemi olan, ulusların yazgıları ile bağlı olan bir sorun olmuştur. Ve uluslar bu dileklerinin ülkesine ulaşmayı başarmışlardır; hemen hemen ne Doğunun ne de modern Avrupa Batısının hiçbir büyük ulusu yoktur ki ondan küçük ya da büyük bir parça kazanmış olmasın. Eski dünyada ilkin Büyük İskender karadan Hindistan'ın içlerine ulaştı, ama ona ancak dokunmayı başarabildi. Yeni dünyanın Avrupalıları bu tansıklar ülkesi ile doğrudan bağlantıya ancak öte yandan dolaşarak, ve hiç kuşkusuz, daha önce söylendiği gibi, genel olarak birleştirici öğe olan deniz yoluyla girebilmişlerdir. İngilizler, ya da daha doğrusu Doğu Hindistan Şirketi, ülkenin efendileridir, çünkü Asyatik İmparatorlukların zorunlu yazgısı Avrupalılara yenik düşmektir; ve Çin bugün ya da yarın kaçınılmaz olarak bu yazgıya boyun eğecektir. Hindistan'da yaşayanların sayısı yaklaşık olarak 200 milyondur ve bunlardan 110-112 milyon kadarı doğrudan doğruya İngilizlerin denetimi altındadır. Onlara doğrudan altgüdümlü olmayan Prenslerin saraylarında İngiliz yetkililer ve

onların ödemesi altında İngiliz askerler bulunur. Marathaların ülkesinin İngilizler tarafından ele geçirilmesinden bu yana, Hindistan'ın hiçbir bölümü onların gücüne karşı bağımsızlığını koruyamamıştır; giderek Burma İmparatorluğunda bile destek noktaları elde etmişler ve doğuda Hindistan'a komşu olan Brahmaputra'ya geçmişlerdir.

Asıl Hindistan İngilizlerin iki büyük bölüme ayırdıkları ülkedir: *Dekan* — doğusunda Bengal Körfezi ve batısında Hint Okyanusu bulunan büyük yarımada; ve *Hindostan* — Ganj vadisi tarafından oluşturulan ve Persia'ya doğru uzanan bölüm. Kuzey doğuya doğru Hindostan Himalayalar tarafından sınırlanır; bunlar Avrupalılar tarafından dünyanın en yüksek dağları olarak saptanmıştır, çünkü dorukları deniz düzeyinin 26.000 ayak kadar üzerine yükselir. Bu dağların öte yanında kara yeniden alçalır; Çinlilerin egemenliği buraya dek uzanır, ve İngilizler Dalai Lama için Hlassa'ya gitmek istedikleri zaman, Çinliler tarafından durduruldular. Hindistan'ın batısına doğru kendisinde beş nehri birleştiren İndus akar; bu dallara Pentjâb denir ve Büyük İskender onlara dek ilerlemiştir. İngilizlerin egemenliği İndus'a dek genişlemez; o bölgede Sikh mezhebi yaşar; bunların anayasaları baştan sona demokratiktir, Hintlilerden olduğu gibi Müslüman dininden de kopmuşlardır ve ikisi arasında orta bir konumda durarak tek bir en yüksek Varlığı tanırlar. Güçlü bir ulusturlar ve Kabil ve Kaşmir'e boyun eğdirmişlerdir. Bunların dışında, İndus boyunca Savaşçılar Kastından gerçek Hint kabileleri yaşar. İndus ve ikiz kardeşi Ganj arasında büyük ovalar uzanır. Ganj çevresinde büyük Krallıklar vardır ve bunlarda bilimler öyle yüksek bir düzeye dek gelişmiştir ki, Ganj nehri çevresindeki ülkeler İndus çevresindekilerden daha da büyük bir ün kazanmışlardır. Bengal Krallığı özellikle serpilmektedir. Nerbuda Dekan ve Hindostan arasındaki sınırı oluşturur. Dekan yarımadası Hindostan'dan çok daha büyük bir türlülük sunar, ve ırmakları hemen hemen İndus ve Ganj kadar büyük bir kutsallık taşırlar, ve bu sonuncusu, tıpkı κατ' ἐξοχὴν nehir gibi, Hindistan'daki tüm

nehirler için evrensel bir ad olmuştur. Şimdi irdeleyeceğimiz bu büyük ülkenin insanlarına İndus nehrinden ötürü Hintliler deriz (İngilizler onlara *Hindu* derler). Kendileri bütüne hiçbir zaman bir ad vermemiş, çünkü hiçbir zaman bir İmparatorluk olmamışlardır, ve gene de onları böyle görürüz.

Şimdi, Hintlilerin *politik* yaşamlarına gelirsek, ilk olarak bu bağıntıda Çin'e karşı gösterdiği ilerlemeyi irdelememiz gerekir. Çin'de tüm bireylerin eşitliği egemendi ve bu nedenle yönetim özekte, İmparatorda yoğunlaşmıştı, öyle ki tikel olan hiçbir bağımsızlığa ve öznel özgürlüğe ulaşamıyordu. Bu Birliğin en yakın ilerlemesi Ayrımın ortaya çıkması ve herşeye egemen Birliğe karşı Tikelliği içinde bağımsız olarak varolmasıdır. Örgensel bir yaşama bir yandan tek bir Ruh, öte yandan Ayrımlara doğru bir yayılmışlık aittir, ki bunlar kendilerini eklemleyerek tikellikleri içinde bütün bir dizgeye gelişirler ve bunu etkinliklerinin o tek Ruhu yeniden kuracağı bir yolda yaparlar. Tikelleşmenin bu Özgürlüğü Çin'de eksik olan şeydir, çünkü Ayrımların bağımsızlığa ulaşamamaları eksiklik olan şeydir. Bu bakımdan özsel ilerleme Hindistan'da yapılır, çünkü bağımsız üyeler kendilerini despotik birliğin dışına doğru geliştirirler. Gene de bu Ayrımlar Doğaya geri düşerler; örgensel yaşamda olduğu gibi Ruhu tek bir Ruh olarak etkinleştirmek ve onu özgürce üretmek yerine, taşlaşır ve katılaşırlar, ve sağlamlıkları yoluyla Hint halkını Tinin en alçaltıcı köleliğine mahkum ederler. Bu ayrımlar *Kastlardır.* Her ussal Devlette ortaya çıkmaları zorunlu olan Ayrımlar vardır; bireyler öznel özgürlüğe ulaşmalı ve bu Ayrımları kendilerinden ortaya çıkarmalıdırlar. Ama Hindistan'da Özgürlük ve iç Törellik henüz söz konusu değildir; tersine, öne çıkan Ayrımlar yalnızca meslek ayrımları, Sınıf ayrımlarıdır. Özgür Devlette de bu ayrımlar tikel alanlar oluştururlar ve bunlar etkinlikleri içinde kendilerini öyle bir yolda bir araya toplarlar ki, bireyler onlarda tikel Özgürlüklerini sürdürürler; buna karşın Hindistan'da yalnızca kitlelerin Ayrımları bulunur, ama bunlar bütün politik yaşamı ve

dinsel bilinci yakalar. Sınıf Ayrımları, Çin'deki Birlik gibi, bu yolla aynı kökensel tözsellik basamağında kalır, e.d. bireylerin özgür Öznelliğinden ortaya çıkmazlar.

Devletin Kavramını ve değişik işlevlerini sorgularsak, ilk özsel işlevin ereği bütün Evrensel olan işlev olduğunu buluruz; insanlar ilkin dinde, sonra bilimde bu Evrenselin bilincine varırlar. Tanrı, tanrısal olan, saltık olarak Evrensel olandır. İlk Sınıf buna göre tanrısalın üretilmesini ve etkinleştirilmesini sağlayan *Brahmanlar* Sınıfı olacaktır. İkinci kıpı, ya da ikinci Sınıf öznel Kuvveti ve Yiğitliği sergileyecektir. Bu Kuvvet bütünün kalıcı olabilmesi ve başka bütünlere ya da devletlere karşı bütünlüğünü sürdürebilmesi için kendini geçerli kılmalıdır. Bu sınıf Savaşçılar ve Yöneticiler Sınıfıdır — *Kschatriya* —, gerçi sık sık Brahmanlar hükümete gelseler de. Üçüncü meslek erek olarak yaşamın tikelliğini, gereksinimlerin doyumunu alır ve kendi içinde tarım, tecim ve işleyimi kapsar — *Vaisya* Sınıfı. Son olarak dördüncü kıpı Hizmetçiler Sınıfı ya da Araçlar Sınıfıdır ki, işleri başkaları için kıt bir geçime yeterli bir ücret karşılığında çalışmaktır — *Sudra* Sınıfı (bu hizmet sınıfı aslında Devlette herhangi bir tikel örgensel sınıf oluşturamaz, çünkü üyeleri yalnızca bireylere hizmet ederler; işleri öyleyse dağınık tekil işlerdir ki, önceki sınıfın işine bağlanırlar).

Böyle Sınıfların varoluşuna karşı özellikle modern zamanlarda getirilen bir düşünce vardır ki, Devleti yalnızca soyut hak yanında görür ve bundan hiçbir Sınıf ayrımının olmaması gerektiği sonucunu çıkarır. Oysa Devlet yaşamında eşitlik bütünüyle olanaksız birşeydir; çünkü her zaman bireysel eşey ve yaş ayrımları ortaya çıkar, ve giderek tüm yurttaşların hükümette eşit paylarının olması gerekir dense bile, hemen kadınların ve çocukların üzerinden atlanır ve dışarıda bırakılırlar. Yoksulluk ve varsıllık arasındaki ayrım, beceri ve yeteneğin etkisi de benzer olarak yadsınamaz ve bunlar o soyut önesürümü bütünüyle çürütürler. Ama bu ilkeden çıkarak mesleklerin türlülüğüne ve bu türlülüğe bağlanan Sınıflara katlanabilsek bile, bu-

rada Hindistan'da bireyin özsel olarak *doğum* yoluyla bir Sınıfa ait olması ve ona bağlı kalması gibi bir özgünlük ile karşılaşırız. Bununla burada ortaya çıktığını gördüğümüz tüm somut dirimsellik ölüme geri düşer ve bir zincir tam doğmak üzere olan yaşamı engeller; bu ayrımlarda Özgürlüğün olgusallaşması görünüşü böylelikle bütünüyle yokolur. Doğumun ayırdığı şeyi özencin yeniden bir araya getirmemesi gerekir; bu nedenle Kastların kökensel olarak birbirleri ile karışmamaları ve evlilik yoluyla birleştirilmemeleri gerekir. Gene de Arrian (*İndika*, 11) bile yedi Kast sayar, ve daha sonraki zamanlarda herşeye karşın değişik Kastların birleşmesi yoluyla doğan otuzdan daha çoğu ortaya çıkarılmıştır. Çokeşlilik zorunlu olarak buna götürmelidir. Bir Brahmanın örneğin üç başka Kasttan üç kadınla evlenme izni vardır, yeter ki ilk karısını kendi Kastından almış olsun. Kastların böyle karışımlarından doğan çocuklar başlangıçta hiçbir Kasta ait değildiler; ama bir kral bu Kast dışı insanları bir yere uydurmak için bir çözüm aradı ve öyle bir çözüm buldu ki, bu aynı zamanda sanatların ve üretimin de başlangıcı oldu. Buna göre çocuklar belirli işleyim dallarına atandılar; bir bölümü örücüler oldu, bir başkası demir işledi; böylece değişik mesleklerden değişik sınıflar ortaya çıktı. Bu karışık Kastların en yükseği bir Brahmanın savaşçılar Kastından bir kadınla birleşmesinden doğandır; en altta olanı *Chandâla* Kastıdır ki, bunlar cesetleri kaldırırlar, suçluları idam ederler, genel olarak tüm kirli işlerle ilgilenmek zorundadırlar. Bu Kastın üyeleri dışlanır ve onlardan nefret edilir, ayrı olarak yaşamak ve başkaları ile birliktelikten uzak durmak zorundadırlar. Bir *Chandâla* yüksek birinin yolundan çekilmek zorundadır, ve her Brahmana uzaklaşmayanı vurup devirme izni verilir. Eğer bir *Chandâla* bir su havuzundan içerse, havuz arılığını yitirmiş olur ve yeniden kutsanması gerekir.

Bundan sonra irdelememiz gereken şey bu Kastların ilişkisidir. Ortaya çıkışlarını sorgularsak, buna bir mitin anlatılmasıyla yanıt verilir. Brahman Kastı Brahmanın ağzından, Savaşçılar Kastı kollarından, İşleyimciler kalçala-

rından, Hizmet Edenler ayaklarından doğmuştur. Birçok tarihçi Brahmanların başlangıçta ayrı bir rahipler halkı oluşturduğu önsavını yaratmış, ve bu uydurma özellikle Brahmanların kendileri tarafından desteklenmiştir. Yalnızca rahiplerden oluşan bir halk hiç kuşkusuz en büyük saçmalıktır, çünkü *a priori* biliriz ki, bir Sınıflar ayrımı ancak bir halkın içerisinde yer alabilir; her halkta değişik meslekler bulunmalıdır, çünkü bunlar Tinin nesnelliğine aittirler, ve *bir* sınıfın bir başkasını varsayması özseldir ve genel olarak Kastların ortaya çıkışı yalnızca birlikte yaşamın sonucudur. Bir rahipler halkı tarımcılar ve savaşçılar olmaksızın varolamaz. Sınıflar dışarıdan bir araya getirilemezler, ama ancak içeriden ayrışabilirler; içeriden ortaya çıkabilirler, dışarıdan içeri giremezler. Ama bu ayrımların burada Doğaya yüklenmesi genel olarak Doğunun Kavramından ortaya çıkar. Çünkü aslında Öznelliğin kendi mesleğini seçmede aklanmasının gerekli olmasına karşın, Doğuda genel olarak iç Öznellik henüz bağımsız olarak tanınmaz; ve eğer ayrımlar ortaya çıkarsa, o zaman buna bireyin onları kendi için seçmesi değil, ama Doğa yoluyla kazanması düşüncesi bağlanır. Çin'de halk hiçbir sınıf ayrımı olmaksızın yasalara ve İmparatorun ahlaksal istencine, öyleyse bir insan istencine bağımlıdır. Platon *Devlet*'inde meslekler için ayrımları yöneticinin seçimi yoluyla yapılmaya bırakır; öyleyse burada da törel birşey, tinsel birşey belirleyici etmendir. Hindistan'da Doğa yönetici güçtür. Ama eğer ayrımlar yalnızca dünyasal olanla ilgili mesleklere, nesnel Tinin şekillenmelerine sınırlanmış olsaydı, bu Doğa-belirleniminin burada gözlediğimiz değersizleştirme derecesine dek götürmesi gerekmezdi. Ortaçağ feodalizminde bireyler belirli bir sınıfa da bağlıydılar; ama tümü için bir En Yüksek Varlık bulunuyordu ve dinadamları sınıfına geçme özgürlüğü herkese açıktı. Dinin herkes için eşit birşey olması, ve bir el işçisinin oğlunun el işçisi olmasına, bir çiftçinin oğlunun çiftçi olmasına ve özgür seçimin sık sık birçok zorlayıcı koşula bağlanmasına karşın dinsel kıpının herkes ile aynı ilişki içinde durması ve Din yoluyla

herkesin saltık değer taşıması — bu yüksek Ayrımdır. Ama Hindistan'da bu konuda durum tam karşıtıdır. Hıristiyan dünyadaki sınıflar ile Hindistan'daki sınıflar arasındaki bir başka ayrım hiç kuşkusuz bizim aramızda her sınıfta bulunan ve insanın kendinde ve kendisi yoluyla taşıması gereken şeyi oluşturan törel vakardır. Bu bakımdan üst sınıflar aşağı sınıflara eşittir, ve Din orada herkesin güneşlendiği daha yüksek alan olduğu için, yasa önünde eşitlik, Kişi ve mülkiyet hakları her sınıf için kazanılır. Ama Hindistan'da, daha önce belirtildiği gibi, ayrımlar yalnızca Tinin nesnelliğine değil, ama saltık İçselliğine dek uzandığı ve böylece onun tüm ilişkilerini kapsadığı için, orada ne Törellik, ne Türe, ne de Dindarlık bulunacaktır.

Her Kastın kendi tikel ödevleri ve hakları vardır; ödevler ve haklar buna göre genel olarak insanların değil, ama belirli bir Kastın ödevleri ve haklarıdır. Biz 'Yiğitlik bir erdemdir,' derken, buna karşı Hintli, 'Yiğitlik *Kschatriyaların* erdemidir,' der. Genel olarak insanlık, insansal ödev ve insansal duygu bulunmaz, ama yalnızca tikel Kastların ödevleri vardır. Herşey ayrımlara taşlaşmıştır, ve bu taşlaşmanın üzerinde özenç egemendir. Törellik ve insan değeri bulunmaz; kötü tutkular herşeye yayılırlar; Tin düşler dünyasında dolanıp durur; ve en yüksek olan şey Yokoluştur.

Brahmanların ne olduklarını ve ne sayıldıklarını daha yakından anlamak için Dine ve tasarımlarına dönmemiz gerekir, ki bunu daha sonra yapacağız, çünkü Kastların haklarının birbirlerine karşı durumu temelini dinsel ilişkide bulur. *Brahmã* (eşeysiz) dinde en yüksek olandır, ama onun dışında birincil tanrılar *Brahmâ* (eril), sonsuz çoklukta şekil içindeki *Vişnu* ya da *Krişna*, ve *Siva* vardır; bu Üçlülük bir arada durur. Brahmâ en yüksektir; ama Vişnu ya da Krişna, Siva, ayrıca Güneş, Hava vb. de Brahm, e.d. tözsel Birliktirler. Brahm'ın kendisine hiçbir adak sunulmaz, ona tapınılmaz; ama tüm başka putlara dua edilir. Brahm'ın kendisi herşeyin tözsel Birliğidir. İnsanın en yüksek dinsel ilişkisi kendini Brahm'a yükseltmesidir. Eğer bir Brahmana 'Brahm nedir?' diye sorulursa, şu yanıtı

verir: 'Kendi içime geri düştüğümde ve tüm dış duyuları kapadığımda ve içimden *Ôm* dediğimde, bu Brahm'dır.' Tanrı ile soyut birlik insanın bu soyutlanmasında varoluşa getirilir. Bir soyutlama başka herşeyi değişmemiş bırakabilir, tıpkı geçici olarak herkeste uyarılan tapınma gibi; ama Hintliler durumunda bu somut olan herşeye karşı olumsuz olarak çevrilir ve en yüksek durum Hintlinin kendini tanrı yapmasını sağlayan bu yükselmedir. Brahmanlar doğum yoluyla daha şimdiden Tanrısalın iyeliğindedirler. Böylece Kast ayrımı şimdide bulunan tanrılar ve sonlu insanlar arasındaki ayrımı da kapsar. Öteki Kastlar hiç kuşkusuz benzer olarak Yeniden Doğuşa katılabilirler; ama sonsuz yadsımalara, işkencelere ve kefaretlere katlanmak zorundadırlar. Yaşamın ve yaşayan insanın küçümsenmesi bunlardaki temel özelliktir. Brahman olmayanların büyük bir bölümü yeniden doğuş uğruna çabalar. Bunlara Yogiler denir. Dalai-Lama için Tibet'e yolculukta böyle bir Yogi ile karşılaşan bir İngiliz şunları anlatır: Yogi daha şimdiden bir Brahmanın gücüne ulaştıran yolun ikinci basamağına ulaşmıştır. İlk basamağı on iki yılı hiç oturmaksızın ya da uzanmaksızın sürekli ayakları üzerinde durarak tamamlamıştır. Başlangıçta kendini bir iple bir ağaca bağlamak zorunda kalmış, ve bu durum sonunda ayakta uyumaya alışıncaya dek sürmüştür. İkinci basamağı on iki yıl boyunca ellerini sürekli başının üstünde kavuşturarak geçirmektedir, ve tırnakları daha şimdiden ellerinin içinde büyümeye başlamıştır. Üçüncü basamaktan her zaman aynı yolda geçilmez; genellikle Yoginin bir günü beş ateşin, yani tüm gök bölgelerine göre dört ateşin ve Güneşin arasında geçirmesi gerekir; sonra ateşin üzerinde ileri geri sallanma gelir ki, üç saat ve üç çeyrek sürer. Bir keresine bu tür bir eyleme tanık olan bir İngilizin anlattığına göre, yarım saat içinde bireyin bedeninin her yanından kanlar akmaya başlar, aşağı indirilir, ve hemen orada ölür. Ama eğer biri bu sınava dayanabilmişse, sonunda diri diri gömülür, eş deyişle dik olarak toprağa batırılır ve üstü bütünüyle örtülür; üç saat ve üç çeyrek sonra dışarı çekilir, ve sonunda,

eğer henüz yaşıyorsa, Brahmanın iç gücünü kazanmıştır.

Öyleyse insan yalnızca varoluşunun böyle bir olumsuzlaması yoluyla bir Brahmanın gücüne erişir: Ama bu olumsuzlama en yüksek basamağında eksiksiz bir devimsizliğe, tüm duygunun ve tüm istencin yokedilmesine ulaşmış olmanın küt bir bilincinden oluşur — bir durum ki Budistler arasında En Yüksek olarak geçerlidir. Hintliler başka bakımlardan ne denli ürkek ve zayıf olsalar da, kendilerini En Yüksek olana, Yokoluşa adama konusunda çok az duraksama gösterirler, ve örneğin kadınların kocalarının ölümünden sonra kendilerini yakmaları biçimindeki töre de bu bakış ile ilgilidir. Eğer bir kadın bu göreneksel düzenlemeye direnecek olursa, tüm toplumdan dışlanır ve tam bir yalnızlık içinde bırakılır. Bir İngiliz bir kadının bir çocuğunu yitirdiği için kendini yaktığını gördüğünü anlatır; kadını amacından döndürebilmek için olanaklı herşeyi yapmıştır; sonunda orada duran kocaya dönmüş, ama adam tam bir ilgisizlik içinde evde ondan başka karılarının da olduğunu anlatmıştır. Yine, zaman zaman yirmi kadının kendilerini hep birlikte Ganj'a attıkları görülür, ve Himalaya Dağları'nda bir İngiliz yaşamlarına o kutsal nehirde bir son verebilmek için Ganj'ın kaynağını arayan üç kadın bulmuştur. Bengal Körfezi'nde, milyonlarca Hintlinin toplandığı Orissa'da, Jugernaut'un ünlü bir tapınağındaki tapınmada Tanrı Vişnu'nun imgesi bir araba üzerinde dolaştırılır; yaklaşık beş yüz insan onu çeker ve içlerinden birçoğu kendilerini tekerleklerinin önüne fırlatarak parçalanmayı bekler. Bütün deniz kıyısı şimdiden kendilerini böyle adayanların kemikleri ile örtülmüştür. Çocuk öldürme de Hindistan'da çok sıktır. Anneler çocuklarını Ganj'a atarlar ya da onları Güneşin ışınları altında ölüp gitmeye bırakırlar. Bir insan yaşamı için saygıda yatan ahlaksal öğe Hintliler arasında bulunmaz. Böyle tümü de yokoluşa yönelik yaşam yollarının daha sonsuz çoklukta değişkileri vardır. Örneğin, Yunanlılar tarafından adlandırıldığı gibi Gimnosofistler buraya aittir. Çıplak Fakirler, Katolik dilenci rahipler gibi, herhangi bir uğraşları

olmaksızın dolaşıp dururlar, başkalarının sadakaları ile yaşarlar ve amaçları soyutlamanın Yüksekliğine, bilincin tam kütleşmesine erişmektir ki, buradan fiziksel ölüme geçiş çok büyük bir adım olmaktan çıkmıştır.

Şimdi, başkalarının ancak zahmetle kazanabildikleri bu Yüksekliğe Brahmanlar, daha önce söylendiği gibi, doğuş yoluyla iyedirler. Bir başka Kastın Hintlileri buna göre Brahmanı bir tanrı gibi onurlandırmak, önünde yerlere kapanmak ve ona 'Sen Tanrısın' demek zorundadırlar. Ve böyle bir değer hiç kuşkusuz törel eylemlerden doğmaz; tersine, tüm İçsellik eksik olduğu için, en aşırı ölçüde anlamsız edimler için yönergeler sağlayan bir görenekler curcunasından oluşabilir. İnsan yaşamının, denir, Tanrıya sürekli bir tapınma olması gerekir. Eğer bu tür evrensel önermelerin alabildikleri somut şekillere bakılacak olursa nasıl boş oldukları görülür. Eğer bir anlamları olacaksa, bütünüyle başka, daha öte bir belirlenime gereksinirler. Brahmanlar şimdide bulunan tanrılardır, ama tinsellikleri henüz Doğallık ile karşıtlık içinde kendi içlerine yansımış değildir; ve böylece bütünüyle önemsiz olan birşey saltık önem taşır. Brahmanların işi başlıca Vêdaların okunmasından oluşur; aslında yalnızca onlar bunları okuyabilirler. Eğer bir Sudra Vêdaları okuyacak ya da okunduklarını duyacak olursa, sert bir biçimde cezalandırılacak ve kulaklarına kızgın yağ dökülmesi gerekecektir. Brahmanların dışsal olarak gözetmeleri gereken şeylerin sayısı inanılmayacak denli yüksektir, ve Manu Yasaları onları ödevlerin en önemli bölümü olarak kabul eder. Brahman kalkarken belirli bir ayağı üzerine dayanmalı, sonra bir ırmakta yıkanmalıdır; saçları ve tırnakları yuvarlak kesilmiş, bütün bedeni arındırılmış, ve giysileri beyaz olmalıdır; elinde belirli bir değnek ve kulaklarında altın birer küpe olmalıdır. Eğer Brahman aşağı bir Kasttan biri ile karşılaşırsa, geri dönüp kendini arındırmalıdır. Sonra Vêdaları da okuması, ve dahası bunu değişik yollarda yapması gerekir: Her bir sözcüğü ayrı olarak, ya da bir sonrakini iki kez, ya da geriye doğru. Ne güneşin doğuşuna bakabilir, ne de batışına;

ne bulutlarla örtülü iken, ne de sudaki yansımasına. Bir buzağının bağlı olduğu ipin üzerinden atlamasına ya da yağmur yağarken dışarı çıkmasına izin verilmez. Yemek yerken, hapşırırken, esnerken ya da rahatça otururken karısına bakması yasaktır. Öğle yemeğinde üzerinde yalnızca bir giysi olabilir, yıkanırken hiçbir zaman bütünüyle çıplak olamaz. Böyle yönergelerin ne kadar ileri gittikleri özellikle Brahmanların kendi doğa gereklerini yerine getirmede izledikleri düzenlemelerden yargılanabilir. Bunu büyük bir caddeye, küller üzerine, sürülmüş toprağa, bir tepeye, bir beyaz karınca yuvası üzerine, yakılmaya belirlenmiş odun üzerine, yürürken ya da dururken bir hendekte, bir nehrin kıyısında vb. yapmaları yasaktır. Onu yaparken güneşe, suya ya da hayvanlara bakamazlar. Gün boyunca yüzlerini genellikle kuzeye, ama gece güneye dönük tutmalıdırlar; ancak gölgede nereye isterlerse döndürmeleri keyiflerine kalmıştır. Uzun bir yaşam dileyen herkese kırık camlar, pamuk tohumları, küller ya da tahıl demetleri ya da kendi idrarı üzerine basmak yasaktır. Mahabharata şiirindeki Nala bölümünde 21 yaşında, kızların kendilerinin bir koca seçme hakkını taşıdıkları yaşta olan bir genç kızın talipleri arasında bir seçimde bulunması anlatılır. Bunların sayısı beştir; ama genç kız dördünün ayakları üzerinde sağlam duramadıklarını görür ve hemen bütünüyle doğru olarak onların tanrılar oldukları vargısını çıkarır. Bu nedenle gerçek bir insan olan beşinciyi seçer. Ama küçümsenen dört tanrının yanısıra seçimde gözardı edilen ve bu nedenle öç almak isteyen iki kötü tanrı daha vardır; buna göre sevdikleri kızın kocasını eğer herhangi birşeyde yanlışlık yapacak olursa ona zarar verebilme amacıyla attığı her adımda ve her eylemde sıkı bir biçimde gözlemeye başlarlar. İzlenen koca kendisine karşı yöneltilebilecek hiçbirşey yapmaz, ta ki sonunda dikkatsizlikle kendi idrarı üzerine basıncaya dek. Şimdi Cin ona karşı getirilebilecek birşey bulmuştur; onu oyun tutkusu ile doldurur ve böylece uçuruma fırlatır.

Brahmanlar bu tür belirlenimlerin ve yönergelerin altında dururken, buna karşı yaşamları kutsaldır; suçlar için

sorumlu tutulamazlar; benzer olarak, mallarına da el koyulamaz. Prensin onlara verebileceği en ağır ceza ülkeden sürmenin ötesine geçemez. İngilizler Hindistan'a jürili mahkemeyi getirmek istediler; jürinin yarısı Avrupalılardan, yarısı Hindilerden oluşacaktı. Bu konuda kendilerine danışılacak olan Hintlilere jüriye verilecek yetkiler sunuldu. Bunun üzerine Hintliler bir dizi kuraldışı ve koşul getirdiler, ve daha başka şeyler arasında bir Brahmana ölüm cezası verilmesini onaylayamayacaklarını da söylediler; ölü bir bedene bakamayacakları ve onu inceleyemeyecekleri gibi karşıçıkışları bütünüyle bir yana. Bir Savaşçı durumunda faiz oranı yüzde üç, bir Vaisya durumunda yüzde dört, bir Sudra durumunda yüzde beş kadar yüksek olabilirken, bir Brahmandan ise hiçbir zaman yüzde ikiden daha yükseğini ödemesi istenmez. Brahmanın öyle bir gücü vardır ki, Göğün şimşeği elini ona ya da mallarına uzatmayı göze alan Kralı çarpacaktır, çünkü en sıradan Brahman bile Kralın öylesine üstünde durur ki, eğer onunla konuşacak olursa kendini kirletmiş olacak, ve eğer kızları evlenmek için bir prensi seçecek olurlarsa onu onursuzlaştırmış olacaklardır. Manu Yasa Kitabında şunlar bulunur: 'Eğer biri bir Brahmana ödevlerini öğretmeyi isterse, Kral böyle bir öğretmenin kulaklarına ve ağzına kızgın yağ dökülmesi buyruğunu vermelidir; eğer bir kez doğmuş biri iki kez doğmuş birine sövgüler yağdıracak olursa, ağzından on parmak uzunluğunda kızgın bir demir sokulacaktır.' Öte yandan, eğer bir Sudra bir Brahmanın iskemlesine oturacak olursa, arkasından kızgın demir sokulacaktır, ve eğer ayağı ya da eli ile bir Brahmanı itecek olursa, ayağı ya da eli kesilecektir. Giderek eğer bir Brahmanı hüküm giymekten kurtaracaksa, yalancı tanıklık yapılmasına ve mahkeme önünde yalan söylenmesine bile izin verilir.

Nasıl Brahmanların öteki Kastlar üzerinde üstünlükleri varsa, bu sonuncuların da kendi paylarına onlara altgüdümlü olanlar üzerinde önceliğe bağlı ayrıcalıkları vardır. Eğer bir Sudra bir Parya ile değme sonucunda arılığını yitirirse, onu orada yere devirme hakkını taşır.

Daha yüksek bir Kastın daha aşağı bir Kasta karşı insan sevgisi göstermesi bütünüyle yasaklanmıştır, ve bir Brahman bir başka Kastın bir üyesine bu kişi bir tehlike içinde bile olsa yardım etmeyi hiçbir zaman aklından geçirmez. Öteki Kastlar, eğer bir Brahman kızlarını evlenmek için alacak olursa, bunu büyük bir onur sayarlar; ama onun için buna, daha önce söylendiği gibi, ancak daha şimdiden kendi Kastından bir kadın almışsa izin verilir. Brahmanların kendilerine kadınlar alma özgürlüğü bundan doğar. Büyük dinsel bayramlarda halkın arasına girerler ve onlara en hoş gelen kadınları seçerler; ama onları diledikleri gibi başlarından atarlar.

Eğer bir Brahman ya da herhangi bir başka Kastın bir üyesi yukarıda değinilen yasaları ve yönergeleri çiğnerse, kendisi kendi Kastından dışlanır, ve yeniden geri alınabilmek için kalçalarına bir halka taktırması ve yineleyerek havada ileri geri sallandırılması gerekir. Yeniden kabul edilebilmenin daha başka biçimleri de vardır. Bir İngiliz Valisinden haksızlığa uğradığına inanan bir Raja yakınmalarını ortaya serebilmeleri için iki Brahmanı İngiltere'ye gönderdi. Ama Hintlilere denizi geçmek yasaktır; ve buna göre bu gönderilenlerin geri döndükten sonra Kastlarından atıldıkları ve geri alınabilmek için yeniden altın bir buzağıdan doğmak zorunda oldukları bildirildi. Ama uygulamanın bütünlüğü bir ölçüde gevşetildi ve buna göre buzağının yalnızca içinden sürünerek çıkmak zorunda oldukları bölümünün altından olması yeterli görüldü; gerisi tahtadan olabilirdi. Her Kastın altgüdümlü olduğu bu çeşitli görenekler ve dinsel alışkanlıklar İngilizler için özellikle asker toplamada büyük sıkıntılara yol açmıştır. Başlangıçta bunlar bu kadar çok yönerge altında durmak zorunda olmayan Sudra Kastından toplanıyordu; ama bunlarla hiçbirşey yapılamadığı için, Kschatriya Sınıfına başvuruldu. Ama bunların sonsuz sayıda kaygıları vardır: Et yiyemezler, ölü bedenlere dokunamazlar, sığırların ya da Avrupalıların içtikleri bir sudan içemezler, başkalarının pişirdiğini yiyemezler vb. Her Hintli yalnızca belirli bir işi

yapar, öyle ki sonunda kişinin orada birçok hizmetçisinin olması gerekir; bir teğmenin otuz, bir binbaşının altmış hizmetçisi vardır. Böylece her Kastın kendi ödevleri vardır; Kast ne denli aşağı ise, yerine getireceği o denli az şey vardır; ve her bir bireyin konumu doğum yoluyla saptandığı için, bu katı belirlemelerin dışında başka herşey yalnızca özenç ve güç tarafından yönetilir. Manu Yasa Kitabında cezalar Kastların aşağılığı ile artar, ve başka bakımlardan da bir ayrım bulunur. Eğer yüksek Kasttan biri aşağı birine karşı bir tanıt olmadan suçlama yöneltirse, birincisi cezalandırılmaz; evrik durumda ceza çok serttir. Yalnızca hırsızlık durumunda bir kuraldışı yer alır ve yüksek Kast daha ağır bir ceza öder.

Mülkiyet açısından Brahmanların büyük bir üstünlükleri vardır, çünkü hiç vergi ödemezler. Başkalarının topraklarındaki ürünün yarısını Prens alır; geriye kalan yarının ekip biçme giderleri ve çiftçilerin geçimleri için yeterli olması gerekir. Hindistan'da genel olarak ekilen toprağın ekenin mi yoksa sözde bir feodal efendinin mülkiyeti mi olduğu çok önemli bir noktadır, ve İngilizlerin kendileri bu konuda açık bir görüşe ulaşmada güçlük çektiler. Çünkü Bengal'i ele geçirdikleri zaman, mülkiyete bağlı vergileri belirleme yolu onlar için çok önemli oldu, ve bunların çiftçiler mi yoksa efendiler üzerine mi getirilmesi gerektiğini saptamak zorunda kaldılar. İkincisini yaptılar, ama sonuç efendiler payına en keyfi davranışlarla karşılaşmaları oldu; bunlar köylüleri kovdular ve şu ya da bu miktarda toprağın işlenmemiş olduğu bildiriminde bulunarak haraçların düşürülmesini sağladılar. Sonra kovulan çiftçileri çok az bir ücretle gündelikçiler olarak geri aldılar ve toprağı kendileri için ektirdiler. Her bir köyün bütün geliri, söylendiği gibi, ikiye bölünür; bunlardan biri Rajaya, öteki çiftçilere aittir; ama yerin başkanı, yargıç, suların gözetimcisi, dinsel tapınmayla ilgilenen Brahman, astrolog (ki o da bir Brahmandır ve talihli ve talihsiz günleri bildirir), demirci, marangoz, çömlekçi, çamaşırcı, berber, doktor, dansçı kızlar, müzisyen, şair de orantılı paylar alır-

lar. Bu düzenleme sağlamdır ve değiştirilemezdir ve hiç kimsenin özencine bağlı değildir. Tüm politik devrimler bu nedenle sıradan Hintli için ilgisizce gelip geçerler, çünkü onun kısmeti değişmez.

Kast ilişkilerinin betimlemesi dolaysızca *Dinin* irdelemesine götürür. Çünkü Kast bağları, daha önce belirtildiği gibi, yalnızca dünyasal değil, ama özsel olarak dinseldir, ve vakarları içindeki Brahmanların kendileri bedensel olarak şimdide bulunan tanrılardır. Manu yasalarında şunlar söylenir: 'Kral, en büyük sıkıntısında bile, Brahmanları kendisine karşı uyarmasın; çünkü güçleri ile onu yokedebilirler, onlar Ateşi, Güneşi, Ayı vb. yaratanlardır.' Onlar ne Tanrının ne de onun halkının hizmetçileridirler; tersine, geri kalan Kastlar için Tanrının kendisidirler, bir ilişki ki, Hint Tininin sapıklığını oluşturur. Tinin ve Doğanın düşsel Birliğini, ki tüm şekillenmelerde ve ilişkilerde muazzam bir baş dönmesini kendisi ile birlikte getirir, daha önce Hint Tininin ilkesi olarak görmüştük. Hint Mitolojisi buna göre yabanıl bir Düşlem aşırılığıdır ki, onda hiçbirşeyin sağlam bir şekli yoktur, kolayca en sıradan olandan en yüksek olana, en yüce olandan en tiksindirici ve sıradan olana geçilir. Böylece Hintlilerin Brahm ile ne anladıklarını çıkarmak da güçtür. En yüksek Tanrı, Bir, Göğün ve Yerin Yaratıcısı tasarımlarını alma ve bu düşünceleri Hint Brahm'ına uygulama eğilimindeyizdir. Vişnu ve Siva'ya karşı tek bir Kişi oluşturan Brahma Brahm'dan ayrıdır. Bu nedenle birçokları Brahm üzerinde olan en yüksek Varlığa Parabrahma derler. İngilizler Brahm'ın aslında ne olduğunu ortaya çıkarabilmek için büyük sıkıntılara girmişlerdir. Hint tasarımında iki Göğün olduğu Wilford tarafından ileri sürülmüştür: Birincisi dünyasal Cennet, ikincisi tinsel anlamda Gök. Onlara ulaşabilmek için iki Kült kipi vardır. Biri dışsal görenekleri, puta tapınmayı kapsar; ikincisi en yüksek Varlığın tinde onurlandırılmasını ister. Adaklar, arınmalar, hacca gitmeler ikincide gerekli değildir. İkinci yola girmeye hazır çok az Hintlinin olduğu bulunur, çünkü ikinci Göğün hazzının neden oluş-

tuğunu anlayamazlar. Bir Hinduya bir puta tapıp tapmadığı sorulduğunda, herkes 'Evet' der; ama en yüksek Varlığa tapınıp tapınmadığı sorusuna herkes 'Hayır' yanıtını verir. Eğer şimdi, 'Yaptığınız o şeyin, kimi bilgin insanların sözünü ettiği o sessiz meditasyonun anlamı nedir?' diye daha öte sorulacak olursa, yanıt şudur: 'Tanrılardan birinin onuru için dua ederken ayaklar bacakların üzerine gelecek şekilde yere otururum, dinginlik içinde düşüncelerimi yükselterek ve konuşmaksızın ellerimi kavuşturarak Göğü seyrederim. Sonra, Brahm, en yüksek Varlık olduğumu söylerim. Maya (dünyasal aldanmaca) nedeniyle, Brahm olmanın bilincinde değilizdir; ona dua etmek, ona adaklar sunmak yasaktır, çünkü bu kendi kendimize tapınmak demek olacaktır. Öyleyse her zaman yalnızca Brahm'ın yayılımlarına seslenmekteyizdir.' Bizim düşünce akışımıza çevirdiğimiz zaman, Brahm düşüncenin kendi içindeki arı Birliğidir, kendi içinde yalın Tanrıdır. Ona hiçbir tapınak sunulmaz, ve hiçbir Kültü yoktur. Benzer olarak, Katolik dininde Kiliseler Tanrıya değil, ama azizlere adanır. Kendilerini Brahm düşüncesinin araştırmasına vermiş olan başka İngilizler Brahm'ın tüm tanrılara uygulanabilecek ve hiçbirşey söylemeyen bir ön-ad olduğunu düşünmüşlerdir; böylece Vişnu 'Ben Brahm'ım' der; Güneş, Hava, Denizlere de Brahm denir. Böylece kendini özsel olarak sınırsız bir türlülüğe ayrıştıran yalın töz de Brahm olacaktır. Çünkü bu soyutlama, bu arı Birlik herşeyin temelinde yatan, tüm belirliliğin kökeni olan birşeydir. Bu Birliğin bilgisinde tüm nesnellik uzaklaştırılır, çünkü arı Soyut Olan en son boşluğu içindeki bilmenin kendisidir. Yaşamın bu Ölümüne daha yaşamın kendisinde erişmek için, bu soyutlamayı ortaya koymak için bilginin olduğu gibi tüm törel eylemin ve istencin de yitişi zorunludur, tıpkı Fo Dininde olduğu gibi; ve daha önce sözü edildiği gibi, kefaretler bunun için üstlenilir.

Brahm soyutlamasına ek olarak somut içerik gelir, çünkü Hint dininin ilkesi Ayrımların ortaya çıkışıdır. Bunlar o soyut düşünce-arılığının dışına düşerler ve ondan sapan

şeyler olarak dolaysız duyusal ayrımlar ya da duyusal şekil içindeki düşünce ayrımlarıdırlar. Bu yolda somut içerik Brahm'ın arı İdealliğine geri alınmış olmaksızın tinsellikten yoksun bir yabanıllığa dağılır. Böylece geri kalan tanrılar duyusal şeylerdir: Dağlar, Irmaklar, Hayvanlar, Güneş, Ay, Ganj. Bu yabanıl türlülük daha sonra tözsel ayrımlara yoğunlaşır ve tanrısal özneler olarak ayrımsanır. Vişnu, Siva, Mahâdeva bu yolda Brahma'dan ayrılırlar. Vişnu'nun şeklinde bedenselleşmeler ortaya çıkar ki, bunlarda Tanrı insan olarak görünmüştür, ve bu insanlaşmalar her zaman değişimlere ve yeni çığırlara götürmüş tarihsel kişilerdir. Üreme gücü de benzer olarak tözsel bir şekildir, ve kazılarda Hintlilerin mağara ve *Pagoda*larında her zaman eril üreme gücü olarak Lingam ve dişil üreme gücü olarak Lotos bulunur.

Soyut Birliğin ve soyut duyusal Tikeliğin bu İkiliğine, 'Kendi'nin Tanrı ile ilişkisi söz konusu olduğunda, ikili Kült tam olarak karşılık düşer. Bu Kültün bir yanı arı kendini ortadan kaldırma soyutlamasından, olgusal özbilincin yokedilmesinden oluşur; bu olumsuzlama öyleyse bir yandan küt bilinçsizlikte, öte yanda kendini öldürmede ve kendine yapılan işkenceler yoluyla dirimselliğin yokedilmesinde görüngüye çıkar. Kültün öteki yanı aşırılıkların yabanıl bir şamatasından, bilincin doğallığa batışı yoluyla 'Kendi'sizleşmesinden oluşur, çünkü 'Kendi' doğallıktan kendini ayırmanın bilincini ortadan kaldırma yoluyla kendini o doğallık ile özdeşleştirmiştir. Buna göre tüm *Pagoda*larda fahişeler ve dans kızları tutulur ki, Brahmanlar tarafından dansta, güzel duruşlarda ve tavırlarda büyük bir dikkatle eğitilirler ve kendilerini belirli bir edere her gelene vermek zorundadırlar. Burada bir öğretiden, Dinin Törellik ile bağıntısından en küçük bir biçimde söz edilemez. Bir yandan Sevgi, Gök, kısaca tinsel herşey Hintlinin düşlemi tarafından tasarımlanır; ama öte yandan onun için düşünsel herşey o denli de duyusal olarak oradadır, ve sarhoşluk yoluyla kendini salt doğal olana gömer. Dinsel nesneler böylece ya sanat tarafından üretilen tiksindirici

şekillerdir, ya da doğal şeyler. Her kuş, her maymun şimdide bulunan bir tanrıdır, bütünüyle evrensel bir varlıktır. Hintliler bir nesneye anlak belirlenimleri içinde sarılmaya yeteneksizdirler, çünkü bunun için derin düşünme gerekir. *Evrensel olan duyusal nesnelliğe saptırılırken, nesnellik de kendi belirliliğinden evrenselliğe itilir ve bu yolla kendini desteksiz olarak ölçüsüzlüğe genişletir.*

Eğer şimdi daha ileri gidip Dinin Hintlilerin *Törelliğini* ne düzeye dek sergilediğini sorarsak, verilmesi gereken yanıt birincinin ikinciden Brahm'ın kendi somut içeriğinden olduğu kadar ayrı olduğudur. Bizim için Din aslında bizim Varlığımız olan Varlığın bilgisidir, ve buna göre bilmenin ve istemenin tözüdür ki, bu sonuncuların belirlenimi bu temel tözün bir aynası olmaktır. Ama burada bu Varlığın kendisinin insan eyleminin içeriği olabilecek tanrısal erekleri ile Özne olduğu imlenir. Oysa insan eyleminin evrensel tözü olarak Tanrının Varlığının bir bağıntısının kavramı, böyle Törellik Hintliler durumunda bulunamaz, çünkü bilinçlerinin içeriği olarak tinsel olanı almazlar. Bir yandan erdemleri tüm eylemin soyutlanmasında, 'Brahm olma' durumunda yatar; öte yandan, onlarda her eylem dayatılan dışsal bir görenektir, içsel 'Kendi'liğin dolaylılığı yoluyla özgür bir eylem değil; ve böylece Hintlilerin törel durumu, daha önce söylendiği gibi, kendini en aşağılık durum olarak gösterir. Bunda tüm İngilizler anlaşırlar. Hintlilerin Ahlakı üzerine yargımızda kendimizi yumuşaklık, sevecenlik, güzel ve duygu dolu düşlemleri yoluyla kolayca aldatılmaya bırakabiliriz; gene de düşünmeliyiz ki, bütünüyle yozlaşmış uluslarda sevecenlik ve soyluluk diyebileceğimiz yanlar vardır. Çin şiirleri vardır ki, en duygusal sevgi ilişkilerini betimlerler, en derin duygunun, alçakgönüllülüğün, çekingenliğin, terbiyenin anlatımlarını kapsarlar; ve bunlarla Avrupa yazınının kapsadığı en iyiler karşılaştırılabilir. Aynı şeyler birçok Hint şiirinde de karşımıza çıkar; ama Törellik, Ahlak, Tinin Özgürlüğü, kendi Hakkının bilinci bunlardan bütünüyle başka şeylerdir. Tinsel ve fiziksel varoluşun yokedilmesi kendi içinde somut

hiçbirşey kapsamaz, ve soyut Evrenselliğe batışın Edimsel olanla hiçbir bağlantısı yoktur. Hilecilik ve kurnazlık Hintlinin temel karakteridir; aldatma, çalma, soyma, öldürme onun Töresinde yatar; utku kazananın ve efendi olanın önünde alçakgönüllülük içinde dalkavukluk ederken ve kendini bayağılaştırırken, yenilene ve boyun eğene karşı bütünüyle acımasız ve amansızdır. Hintlinin insanlığını niteleyen şey hiçbir hayvanı öldürmemesi, hayvanlar için, özellikle yaşlı inekler ve maymunlar için varsıl hastaneler kurması, ama bütün ülkede hasta ve yaşlılıktan zayıflamış insanlar için tek bir kurumun bile bulunmamasıdır. Hintli karıncaların üzerine basmaz, ama yersiz yurtsuz yoksulları ilgisizlik içinde açlıktan eriyip gitmeye bırakır. Brahmanlar özellikle töresizdir. İngilizlerin anlattıklarına göre, yalnızca yerler ve uyurlar. Birşey görenekleri tarafından onlara yasaklanmamışsa, kendilerini bütünüyle itkileri tarafından güdülmeye bırakırlar; kamu yaşamına katıldıkları yerde, kendilerini açgözlü, aldatıcı, kösnül gösterirler; kendisinden korkmaları gerekene karşı alçakgönüllülük içinde davranırlar ve bunun bedelini kendi astlarına ödetirler. 'Aralarında tek bir dürüst insan tanımadım,' der bir İngiliz. Çocukların büyüklerine karşı hiçbir saygıları yoktur; oğullar annelerini hırpalar.

Burada Hintlilerin *Sanat* ve *Bilimlerinden* ayrıntılı olarak söz etmek bizi çok ötelere götürecektir. Ama genel olarak denebilir ki, bunların değerinin daha sağın bir bilgisi Hint bilgeliğinin önemine ilişkin pekçok boş konuşmanın önüne önemli ölçüde geçmiştir. Arı 'kendi'-siz İdealite üzerine ve eşit ölçüde duyusal olan ayrım üzerine Hint ilkesine göre nasıl ancak soyut düşüncenin ve düşlemin gelişmiş olabileceğini görebiliriz. Böylece örneğin dilbilgisi büyük bir sağlamlık düzeyine ulaşmıştır; ama bilimlerde ve sanat yapıtlarında tözsel içerik söz konusu olduğunda, onu burada aramak boşunadır. İngilizler ülkenin efendileri olduktan sonra, Hint kültürünü yeniden ortaya çıkarma çalışmaları başladı, ve William Jones ilk olarak Altın Çağın şiirlerini araştırdı. İngilizler Kalküta'da oyunlar sundular;

orada Brahmanlar da örneğin 'Calidasalı Sakuntala' vb. gibi oyunları sahnelediler. Bu buluşların coşkusu içinde, Hint kültürüne çok yüksek değer biçildi; ve yeni bulunan hazineler durumunda genellikle eldekilere küçümsenerek bakıldığı için, Hint şiiri ve felsefesi Yunan yapıtlarına üstün görüldü. Bizim için en önemlileri Hintlilerin kökensel ve temel kitapları, özellikle *Vêdalardır;* bunlar birçok bölüm kapsarlar ve bunlardan dördüncüsü daha yakın zamanlara aittir. İçerikleri bir ölçüde dinsel dualardan, bir ölçüde de insanların izlemeleri gereken yönergelerden oluşur. Bu Vêdalardan kimi elyazmaları Avrupa'ya gelmiştir, ama tam biçimleri aşırı ölçüde seyrektir. Yazı palmiye yaprağı üzerindedir ve iğne ile çizilmiştir. Vêdaları anlamak çok güçtür, çünkü en uzak antik dönemlerde yazılmışlardır ve dil çok eski bir Sanskritçe'dir. Celebroke bir bölümünü çevirmiştir, ama bunun kendisi belki de sayıları çok fazla olan yorumların birinden alınmıştır.* İki büyük epik şiir, Ramayana ve Mahabharata da Avrupa'ya ulaşmıştır. Birinciden üç kitap basılmıştır ve ikincisi çok seyrek bulunur.† Bu yapıtların yanında Puranalar özellikle belirtilmelidir. Puranalar bir tanrının ya da bir tapınağın tarihini kapsar. Bütünüyle düşlemseldirler. Bir başka temel Hint kitabı da *Manu* Yasa Kitabıdır. Bu Hintli yasamacı Giritli Minos ile karşılaştırılmıştır; bu ad Mısırlılar arasında da bulunur; adın böylesine yaygın olması hiç kuşkusuz dikkate değer bir durumdur ve raslantısal olamaz. Manu'nun töreler kitabı (Kalküta'da İngilizce çeviri ile Sir W. Jones tarafından yayımlanmıştır) Hint yasamasının temelini oluşturur. Yalnızca başka ulusların mitolojik tasarımlarından doğal olarak bütünüyle ayrı olmamakla kalmayan, ama özsel olarak

*İlk kez yakınlarda Profesör Rosen Londra'da sorunu bütün olarak incelemiş ve metnin bir örneğini bir çevirisi ile birlikte sunmuştur, "*Rig-Vedae Specimen*, ed. Fr. Rosen, London, 1830." (Daha yakınlarda, Rosen'ın ölümünden sonra, bütün Rig-Veda onun bıraktığı elyazmalarından yayımlanmıştır, Londra, 1839.)

†[A. W. v. Schlegel birinci ve ikinci ciltleri yayımlamıştır; *Mahabharata*'nın en önemli bölümleri F. Bopp tarafından tanıtılmıştır; tam bir yayım Kalküta'da çıkmıştır. — Almanca yayımcının notu.]

Hint geleneklerinin kendilerinden de sapan bir Theogoni ile başlar. Çünkü bunlarda da yalnızca bütüne yayılan kimi temel çizgiler vardır ve başka bakımlardan herşey özence ve herkesin keyfine bırakılmıştır; sonuçta en değişik türlerden gelenekler, şekiller ve adlar sonu gelmez bir yolda kendilerini gösterirler. Manu Yasa Kitabının ortaya çıkışı da bütünüyle bilinmeyen ve belirsiz bir tarihe düşer. Gelenekler İÖ yirmi üç yüzyıldan daha gerilere gider; Güneşin Çocuklarının ve bunun arkasından Ayın Çocuklarının bir hanedanından söz edilir. Ama şu kadarı kesindir ki, Yasa Kitabı yüksek antik dönemden kalmıştır; onunla tanışıklık İngilizler için çok önemlidir, çünkü Hint Tüzesine ilişkin bilgileri ondan gelir.

Hint ilkesini Kast ayrımlarında, dinde ve yazında gösterdikten sonra, şimdi *politik* varoluşun tür ve biçimini, e.d. Hint *Devletinin* ilkesini de belirlemeliyiz. — Devlet öyle bir tinsel edimselliktir ki, onda Tinin özbilinçli varlığı, İstencin Özgürlüğü Yasa olarak edimselleşir. Bu saltık olarak genelde özgür İstencin Bilincini varsayar. Çin Devletinde İmparatorun ahlaksal İstenci Yasadır; ama öyle bir yolda ki, onda öznel, içsel Özgürlük bastırılır, ve Özgürlük Yasası bireyleri yalnızca onların dışından yönetir. Hindistan'da bu ilkin imgelemin içselliğidir, doğal olanın ve tinsel olanın Birliğidir ki, onda ne Doğa bir Anlak dünyası olarak, ne de tinsel öğe Doğaya karşı duran Özbilinç olarak varolur. Burada karşıtlık ilkede eksiktir; bir yandan Özgürlük kendinde varolan İstenç olarak, öte yandan öznel Özgürlük olarak eksiktir. Böylece Devletin kendine özgü zemini, Özgürlük ilkesi hiçbir biçimde bulunmaz: Öyleyse sözcüğün asıl anlamında bir Devlet bulunamaz. İlk nokta şudur: Eğer Çin karşı çıkılamayacak bir yolda Devlet ise, o zaman Hint politik varlığı salt bir Halktır, bir Devlet değil. Dahası, eğer Çin'de bir ahlaksal despotizm olmuşsa, Hindistan'da politik yaşam denebilecek olan şey herhangi bir ilke olmaksızın, bir Törellik ve Dinsellik kuralı olmaksızın despotizmdir; çünkü Törellik, Din, özellikle bu ikincisinin insanların eylemleri ile bağıntılı olduğu dü-

zeye dek, saltık olarak koşulları ve temelleri olarak İstencin Özgürlüğünü alırlar. Buna göre Hindistan en keyfi, en kötü, en onursuz despotizmin evidir. Çin, Persia, Türkiye, genel olarak Asya despotizmin ve kötü karakteri içindeki tiranlığın toprağıdır; ama tiranlık işlerin yolunda olmadığı bir durum sayılır, ve dinde, bireylerin ahlaksal bilincinde hoş görülmez. Burada tiranlık bireyleri öfkelendirir, ondan tiksinirler ve onu baskı olarak duyumsarlar; bu nedenle olumsaldır, düzensizliktir, varolmaması gerekir. Ama Hindistan'da bu işlerin yolunda olduğu durumdur; çünkü burada tiranlığın karşılaştırılabileceği ve yürekte bir başkaldırıya götürecek bir öz-duygu yoktur; geriye ona karşı olumsuz bir duygu kapsayacak yalnızca bedensel acı, en zorunlu gereksinimlerden ve hazdan yoksunlaşma kalır.

O zaman böyle bir halk durumunda ikili anlamda *Tarih* dediğimiz şey aranmayacaktır; ve burada Çin ve Hindistan arasındaki ayrım kendini en duru ve en çarpıcı biçiminde gösterir. Çinliler ülkelerinin en sağın tarihini yazarlar, ve Çin'de herşeyi sağın olarak tarih kitaplarına geçirmek için hangi düzenlemelerin yapıldığını daha önce belirtmiştik. Hindistan'da durum tersidir. Modern zamanlarda Hint yazın hazineleri ile tanışırken Hintlilerin Geometri, Gökbilim ve Cebirde büyük ün kazandıklarını, Felsefede çok ileri gittiklerini, ve Dilbilgisi incelemelerinin hiçbir dilin Sanskritçe'den daha gelişmiş olarak görülemeyeceği bir düzeye dek geliştirildiğini bulmuşken, buna karşın Tarih yanının bütünüyle gözardı edildiğini, ya da daha doğrusu hiç bulunmadığını gördük. Çünkü Tarih Anlağı gerektirir — nesneyi kendi için özgür bırakma ve onu Anlak düzlemindeki bağıntıları içinde ayrımsama Kuvvetini. Buna göre genel olarak düzyazıya olduğu gibi Tarihe de yetenekli olan uluslar ancak bireylerin kendilerini kendileri için varolan özbilinçli bireyler olarak ayrımsadıkları noktaya dek gelen ve o noktadan başlayan uluslardır.

Çinliler kendilerini Devletin büyük bütününe yükseltmiş bir ulus olarak geçerlidirler. Bu yolda bir kendi-içinde-varlığa ulaşmışken, nesneleri de özgür bırakabilirler ve

onları önlerinde yattığı gibi, belirlilikleri içinde ve bağlantıları içinde ayrımsayabilirler. Buna karşı Hintlilere doğum yoluyla tözsel birer belirlilik pay edilir, ve aynı zamanda Tinleri İdealliğe yükseltilir, öyle ki sağlam Anlak belirliliklerini İdeallikleri içinde çözme ve öte yandan bu İdealliği duyusal bir ayrışmışlığa indirgeme çelişkisine anlatım verirler. Bu onları Tarih yazmaya yeteneksiz kılar. Olan herşey kendini onlarda karışık düşlere buharlaştırır. Tarihsel Gerçeklik ve Doğruluk dediğimiz şey, olayların Anlak düzleminde anlamlı ayrımsanışları ve betimlemede aslına bağlılık dediğimiz şey, tüm bunlar Hintliler arasında hiçbir biçimde sorgulanamaz. Bu bir yandan onlara bir varoluşa dayanma ve onu sıkı sıkıya kavrama iznini vermeyen sinirlilik, sinirlerin zayıflığıdır, çünkü onu ayrımsamalarında duygusallıkları ve düşlemleri onu ateşli bir düşe çevirir; öte yandan Doğruluk doğalarının karşıtıdır, çünkü giderek çok iyi bildikleri yerde bile, bile bile ve amaçlı olarak yalan söylerler. Nasıl Hint Tini bir düş ve esrime, 'kendi'siz bir çözülmüşlük ise, onun için nesneler de edimsellikten yoksun imgelere ve bir ölçüsüzlüğe doğru uçuşurlar. Bu özellik saltık olarak karakteristiktir, ve ancak onun yoluyla Hint Tini belirliliği içinde ayrımsanmaya izin verir ve tüm bu söylenenler ondan geliştirilebilir.

Ama Tarihin bir halk için her zaman büyük önemi vardır, çünkü onun yoluyla kendini Yasalarda, Törelerde ve Eylemlerde anlatan Tininin sürecinin bilincine ulaşır. Genelde, Töreler ve Düzenlemeler olarak Yasalar kalıcı olandır. Ama Tarih halka imgesini öyle bir durumda verir ki, bu böylelikle onun için nesnel olur. Tarih olmaksızın, zamansal varoluşu kendi içinde kördür ve yalnızca değişik biçimlerdeki özencin kendi başına yineleyen bir oyunudur. Tarih bu olumsallığı onarır, onu kalıcı yapar, ona Evrensellik biçimini verir ve tam böylelikle onun için ve ona karşı bir kural saptar. Anayasanın, e.d. ussal bir politik durumun gelişiminde ve belirleniminde özsel bir bileşendir; çünkü tasarım için kalıcı birşey kurduğu düzeye dek Evrenseli üretmenin görgül yoludur. — Hintlilerin 'biçimsel Tarih'

[*Historie*] olarak bir Tarihleri [*Geschichte*] olmadığı içindir ki, Eylemler (*res gestae*) olarak bir Tarihleri, e.d. gerçek bir politik duruma doğru bir gelişimleri yoktur.

Hint yazılarında zaman dönemlerinden ve büyük sayılardan söz edilir ki, sık sık gökbilimsel imlemleri vardır ve daha da sık olmak üzere bütünüyle keyfi olarak verilirler. Böylece kimi Kralların yetmiş bin yıl ya da daha uzun bir süre hüküm sürmüş oldukları söylenir. Brahma, Kozmogonideki ilk ve kendi kendini üretmiş olan ad, yirmi bin milyon yıl önce yaşamıştır, vb. Sayısız Kral adlarından söz edilir ve aralarında Vişnu'nun bedenselleşmeleri de vardır. Bu tür şeyleri tarihsel şeyler olarak görmek gülünç olacaktır. Şiirlerinde sık sık Krallardan söz edilir; bunlar belki de tarihsel kişiler olmuş olabilirler, ama masalda bütünüyle yiterler, örneğin dünyadan bütünüyle çekilirler ve yalnızlık içinde on bin yıl geçirdikten sonra yine görünürler. Sayıların öyleyse bizim durumumuzda taşıdıkları değer ve anlamları yoktur.

Hint Tarihinin en eski ve en güvenilir kaynakları buna göre Büyük İskender'in Hindistan yolunu açmasından sonraki Yunan Yazarlarının anlatılarıdır. Bunlardan öğrendiğimize göre, o günlerdeki tüm düzenlemeleri bugün oldukları gibiydiler; Santarakottus (Chandragupta) Hindistan'ın Baktria İmparatorluğu ile komşu olan kuzey bölümündeki seçkin bir egemen olarak öne çıkarılır. Bir başka kaynak Müslüman tarihçiler tarafından sunulur, çünkü Müslümanlar yayılmalarına onuncu yüzyıl gibi erken bir tarihte başlamışlardı. Bir Türk köle Gaznelilerin atasıydı; oğlu Mahmud Hindostan'a girdi ve hemen hemen bütün ülkeyi ele geçirdi. Kraliyet konutlarını Kabil'in batısında yaptırdı ve sarayında şair Ferdusi yaşadı. Gazne hanedanı kısa bir süre içinde Afganlar ve daha sonra Moğollar tarafından bütünüyle yokedildi. Daha sonraki tarihlerde hemen hemen bütün Hindistan Avrupalıların boyunduruğu altına girdi. Bu nedenle Hint tarihi üzerine bildiklerimiz çoğunlukla yabancılar yoluyla öğrenilen şeylerdir, ve yerli yazın ancak belirsiz veriler sunar. Avru-

pahlar Hint anlatılarının bataklıkları içinden ilerlemenin olanaksızlığı konusunda inanca verirler. Daha belirli bilgi yazıtlardan ve belgelerden, özellikle *Pagodalara* ve tanrılara sunulan toprak armağanlarının bağış yazılarından elde edilebilir; ama bu bilgi yalnızca adlardan oluşur. Bir başka kaynak yüksek antikçağdan kalan gökbilimsel yazılardır. Colebrooke bu yazıları sağın olarak incelemiştir; ama elyazmalarını bulmak çok güçtür, çünkü Brahmanlar bunları çok gizli tutarlar; dahası, elyazmaları çok kaba eklemeler nedeniyle bozulmuştur. Yıldız kümeleri ile ilgili bildirimlerin sık sık çelişkili oldukları ve Brahmanların kendi zamanlarının olaylarını bu eski yapıtlara ekledikleri bulunmuştur. Hintliler hiç kuşkusuz Krallarının listesini ve sıralarını ellerinde bulundururlar; ama burada da en büyük keyfilik görünürdedir, çünkü sık sık bir listede bir başkasında olduğundan yirmi fazla Kral buluruz; ve bu listeler doğru olsalardı bile, bunlar bir Tarih oluşturamazlar. Brahmanlar gerçeklik açısından bütünüyle duyunçsuzdurlar. Kaptan Wilford büyük bir zahmetle ve harcamayla her yandan elyazmaları topladı; çok sayıda Brahmanı çevresine alarak onları bu yapıtlardan özetler çıkarmak ve belli ünlü olaylar üzerine, Adem ve Havva, Tufan vb. üzerine araştırmalar yapmakla görevlendirdi. Brahmanlar işverenlerini memnun edebilmek için istenen türde anlatımları bulup ona getirdiler; ama bunların hiç biri elyazmalarında bulunmuyordu. Wilford konu üzerine birçok inceleme yazdı, ta ki sonunda aldatmacayı görünceye ve emeklerinin boşa gittiğini anlayıncaya dek. Hintlilerin hiç kuşkusuz belirli bir Evreleri vardır ve *Vikramâditya*'dan başlayarak sayarlar; bunun muhteşem sarayında 'Sakuntala'nın yazarı Kalidasa yaşamıştır. En ünlü şairler de aynı zamanda parlamıştır. 'Vikramâditya'nın sarayında dokuz inci vardı,' der Brahmanlar; ama bu parlak evrenin ne zaman varolduğunu saptayamayız. Değişik bildirimlerden İÖ 1491 yılı çıkarılmıştır; başkaları İÖ 50 yılını kabul ederler, ve bu yaygın olarak kullanılır. Bentley'in araştırmaları sonunda Vikramâditya'yı İÖ on ikinci yüzyıla koymuştur. Ama daha

yakınlarda Hindistan'da o adda beş, ya da sekiz ya da dokuz kral olduğu keşfedilmiş ve böylece burada da yine tam bir belirsizlik doğmuştur.

Avrupalılar Hindistan'ı tanıdıkça, başlarında Müslüman ve Hintli Prensler bulunan bir dizi küçük İmparatorluk buldular. Durum hemen hemen feodal örgütlenmeydi, İmparatorluklar bölgelere ayrılmıştı, ve başlarında Müslümanlar ya da Savaşçı Kasttan insanlar vardı. Bu yöneticilerin işi vergileri toplamaktan ve savaşlara önderlik etmekten oluşuyordu, ve böylece bir bakıma bir Aristokrasi, Prens için bir Konsey oluşturuyorlardı. Ama Prenslerin korkuttukları ve korkuldukları düzeye dek güçleri vardır, ve zor yoluyla olmanın dışında hiçbirşey elde edemezler. Prensin parası yettiği sürece askerleri vardır; ve komşu Prensler, eğer güçte onun altında iseler, sık sık vergi vermek zorundadırlar, ve gene de bu vergiler ancak toplanabildikleri sürece ödenirler. Öyleyse bütün durum bir dinginlik durumu değil, tersine sürekli bir kavga durumudur, ve gene de bu yolla hiçbirşey geliştirilmez ya da ilerletilmez. Bu enerjik bir prens istencinin güçsüz bir başkasına karşı kavgasıdır; egemen hanedanların Tarihidir, halkların değil; sürekli olarak değişen bir entrikalar ve ayaklanmalar dizisidir — astların efendilerine karşı değil, ama prenslerin oğullarının babalarına karşı, kardeşlerin, amcaların ve yeğenleri birbirlerine karşı, ve memurların üstlerine karşı. Avrupalıların işleri böyle bir durumda bulmuş olmalarına karşın, bunun önceki daha iyi örgütlenmelerin çözülmesinin bir sonucu olduğuna pekala inanılabilir; örneğin Moğol üstünlüğü zamanının şaşaalı bir mutluluk dönemi olduğu, Hindistan'ın yabancı fatihler tarafından dinsel ve politik varlığında parçalanmasına, ezilmesine ve çözülmesine yol açmayan bir politik durum olduğu sanılabilir. Ama şiirsel betimlemelerde ve efsanelerde söz konusu döneme ilişkin olarak arada bir görülen tarihsel izler ve çizgiler her zaman savaş ve politik ilişkilerin kararsızlığının bir sonucu olarak aynı bölünmüşlük durumunu gösterirler; ve bunların karşıtları ise boş düşler ve düşlemler olarak

kolayca tanınabilirler. Bu durum Hint yaşamının ve bunun zorunluğunun verilen kavramından doğar. Brahman ve Budist mezheplerinin, Vişnu ve Siva'nın yandaşlarının savaşları da bu karışıklığa katkıda bulunmuştur. — Gerçekten de bütün Hindistan'a yayılan ortak bir karakter vardır; ama bunun yanında Hintlilerin tekil devletlerinin çok büyük bir türlülüğü vardır; öyle ki, bir Hint Devletinde en büyük kadınsılıkla karşılaşılırken, buna karşı bir başkasında olağanüstü bir güç ve acımasızlık buluruz. —

Şimdi vargı olarak kısaca bir kez daha Hindistan'ı Çin ile karşılaştırırsak, Çin'de baştan sona düşlemsiz bir Anlak, katı olarak belirlenmiş bir edimsellik içinde yavan bir yaşam varken, Hint dünyasında ise deyim yerindeyse edimsel, kaskatı sınırlanmış bir nesne, imgelem yetisi tarafından tam olarak anlaklı bir bilinç için olduğunun karşıtına çevrilmemiş tek bir nesne bulamayız. Çin'de yasaların içeriğini oluşturan ve dışsal, katı olarak belirlenmiş ilişkilere çevrilen şey ahlaksal öğedir, ve herşeyin üstünde bir baba gibi uyrukları için eşit kaygı gösteren İmparatorun ataerkil kayrası dolaşır. Buna karşı Hintliler durumunda bu Birlik değil, ama onun Ayrışmışlığı tözsel olandır: Din, Savaş, İşleyim, Tecim, giderek en önemsiz uğraşlar bile katı birer Ayrım olurlar; bunlar altlarına aldıkları tekil istencin özünü oluştururlar ve onun için tüketilecek şeylerdirler. Bununla canavarca, usdışı bir İmgelem bağlıdır ki, insanların değerlerini ve karakterlerini düşünceden olduğu gibi duygudan da yoksun olan eylemlerin sonsuz bir çokluğuna bağlar, insanın iyiliği için tüm saygıyı bir yana atar, ve giderek onun en acımasız ve en sert çiğnenmesini ödev yapar. O ayrımların katılıkları durumunda, Devletin tek ve evrensel İstenci için geriye arı Özençten başka hiçbirşey kalmaz ki, bunun herşeye gücü yeterliğine karşı ancak Kast ayrımlarının tözselliği bir koruma sağlayabilir. Çinliler yavan Anlakları içinde En Yüksek olarak yalnızca en üstte duran soyut Efendiye saygı gösterirler; ve belirli olan için küçümsenecek bir boşinanç taşırlar. Hintliler durumunda, Anlağa karşı bir karşıtlık oluşturduğu ölçüde, böyle bir

boşinanç yoktur; tersine, bütün yaşamları ve tasarımları salt bir boşinançtır, çünkü onlarda herşey düşlem ve ona bağlı köleliktir. Yokolma, tüm Usun, Ahlakın ve Öznelliğin bir yana atılması ancak ölçüsüzce yabanıl bir imgelemin aşırılığı yoluyla kendi kendisinin olumlu bir duygusuna ve bilincine varabilir ki, bunda, terkedilmiş bir tin gibi, hiçbir dinginlik, hiçbir sağlamlık bulamaz, ama ancak beden-de ve tinde bütünüyle düşmüş bir insan gibi varoluşunu aptallaşmış ve dayanılmaz bularak yalnızca Opiumun verdiği düşlemsel bir dünya ve deliliğin mutluluğu ile haz duyabilir.

Budizm*

Hint Tininin Düş-Şeklini bırakmanın zamanıdır. Bu şekil en aşırı sapınçlar içinde tüm doğal ve tinsel şekiller yoluyla ileri geri atılıp duran, en kaba duyusallığı ve en derin düşüncenin önsezilerini kendi içinde kapsayan ve tam bu nedenle özgür ve ussal edimsellik açısından kendinden en vazgeçmiş, en dinginliksiz kölelik içinde yatar — bir kölelik ki, onda somut insan yaşamının kendini ayrıştırdığı soyut biçimler katılaşmış, ve Hak ve Kültür yalnızca bu ayrımlara bağımlı kılınmıştır. Edimsellikte zincire vurulmuş bu sendeleyen Düş-Yaşamı ile karşıtlık içinde, sınırlanmamış bir Düş-Yaşamı daha vardır ki, bir yandan birinciden daha kabadır ve yaşam yollarının o ayrımına ilerlememiş, ama tam bu nedenle onun yol açtığı köleliğe düşmemiştir; kendini kendi içinde daha özgür, daha bağımsız olarak saptamıştır, ve tasarım dünyasını bu nedenle daha yalın noktalara yoğunlaştırır.

Tam bu sözü edilen şeklin Tini Hint görüşünün aynı

*[Hint Brahmanizminden Budizme Geçiş Hegel'in ilk tasarında ve ilk dersinde burada olduğu gibi verildiği için, ve Budizme verilen bu konum onun üzerine yeni araştırmalarla daha iyi bağdaştığı için, aşağıdaki ekin daha önceki yerinden alınarak buraya yerleştirilmesi yeterince haklı görünür. — Alman Editörün notu.]

temel ilkesinde dinginliğe gelir; ama kendi içinde daha çok yoğunlaşmıştır, dini daha yalın, politik durumu daha dingin ve yerleşiktir. Bu ilkenin altında en değişik türlerden halklar ve ülkeler bir araya toplanır: Seylan, Burma İmparatorluğu ile Uzak Hindistan, Siyam, Annam, bunun kuzeyinde Tibet, sonra Moğol ve Tatarlardan oluşan çeşidi halkları ile Çin yüksek bölgeleri. Burada bu halkların tikel bireyselliklerini irdelemeyeceğiz; ama yalnızca onlardaki ilginç yanı oluşturan *Dinlerini* kısaca betimleyeceğiz. Bu halkların Dini dünyamızın en yaygın dini olan *Budizmdir.* Çin'de Budha *Foe* olarak, Seylan'da *Gautama* olarak saygı görür; Tibet'te ve Moğollar arasında bu din *Lamaizm* tonunu kazanmıştır. Foe dininin çok erken bir tarihte büyük bir yaygınlık kazanmış olduğu ve manastır yaşamının getirildiği Çin'de, bu din Çin ilkesinin bütünleyici kıpılarından biri olma konumunu kazanmıştır. Nasıl Çin'de tözsel Tin kendini yalnızca bireyleri yalnızca sürekli bağımlılık durumunda tutan dünyasal Devlet yaşamının bir *Birliğine* geliştirmişse, Din de bir bağımlılık durumu içinde kalmayı sürdürür. Özgürlük kıpısından yoksundur, çünkü nesnesi genel olarak Doğa ilkesi, Gök, evrensel Özdektir. Ama Tinin bu kendi-dışında-varlığının gerçekliği ideal Birliktir, Doğanın ve genel olarak varoluşun sonluluğunun üzerine yükseliştir, bilincin İçe geri dönüşüdür. Budizm'de kapsanan bu kıpı Çinlilerin durumlarının Tinden ve bilinçlerinin Özgürlükten yoksunluğunu duyumsadıkları düzeye dek Çin'e bir giriş yolu bulmuştur. — Genel olarak Kendiiçinde-Varlığın dini denebilecek* olan bu dinde Tinden yoksunluğun İçe yükselişi ikili bir yolda olur ki, bunlardan biri olumsuz, öteki olumlu türdedir.

Bu yükselişin *olumsuz* biçimine bakarsak, bu Tinin kendini Sonsuza doğru yoğunlaştırmasıdır, ve kendini ilk olarak dinsel belirlenimler altında göstermelidir. Yokluğun tüm şeylerin ilkesi olduğu, herşeyin Yokluktan ortaya çıktığı ve yine ona geri döndüğü biçimindeki temel inakta

*[Bkz. *Vorlesungen über die Religionsphilosophie*, 2. yayım, Cilt I, s. 284.]

yatar. Dünyadaki ayrımlar yalnızca Ortaya Çıkışın değişkileridir. Eğer değişik şekilleri ayrıştırma girişiminde bulunursak, Niteliklerini yitirirler; çünkü kendilerinde tüm şeyler bir ve aynıdırlar, bölünemezdirler, ve bu Töz Yokluktur. Metempsikosis ile bağlantı buradan açıklanabilir: Herşey yalnızca bir biçim değişimidir. Tinin kendi içinde sonsuzluğu, sonsuz somut bağımsızlık buradan bütünüyle uzakta yatar. Soyut Yokluk tam olarak sonluluğun ötesidir, pekala en yüksek Varlık da diyebileceğimiz şeydir. Bu gerçek ilke, denir, sonsuza dek dinginlik içindedir, kendi içinde değişmezdir, ve özü etkinliksiz ve istençsiz olmaktır. Çünkü Yokluk soyut olarak kendi ile Birliktir. Mutlu olabilmek için insan kendi üzerinde sürekli utku yoluyla kendini bu ilkeye benzetebilmeye çalışmalı ve bu nedenle hiçbirşey yapmamalı, hiçbirşey istememeli, hiçbir istek duymamalıdır; buna göre bu mutluluk durumunda ne erdemsizlik ne de erdem söz konusu olabilir, çünkü gerçek kutluluk Yokluk ile Birliktir. İnsan belirlenimsizliğe ne denli yaklaşırsa, kendini o denli eksiksizleştirir, ve etkinliğin yokedilmesinde, arı edilginlikte tam olarak Foe ile özdeştir. Boş Birlik yalnızca bir gelecek, Tinin öte-yanı değildir; tersine, bugündür, insan için olan ve onda varoluşa gelmesi gereken Gerçekliktir. Bu Budistik inancın kök saldığı Seylan'da ve Burma İmparatorluğunda insanın meditasyon yoluyla bundan böyle hastalığa, yaşlılığa, ölüme boyun eğmeyen bir duruma ulaşabileceği görüşü egemendir.

Ama bu Tinin dışsallığından kendi kendisine yükselişinin olumsuz yolu iken, Din *olumlu* birşeyin bilincine de ilerler. Tin Saltıktır. Gene de Tini ayrımsamada içinde Tinin tasarımlandığı belirli biçimin özsel bir önemi vardır. Tinden evrensel olarak söz ederken, onun bizim için yalnızca iç tasarımda olduğunu biliriz; ama bu noktaya gelmenin, Tini yalnızca düşüncenin ve tasarımın içselliğinde almanın kendisi kültürün uzun sürecinin sonucudur. Tarihin şimdi durduğumuz noktasında Tinin biçimi henüz Dolaysızlıktır. Tanrı dolaysız biçimde nesneldir, Düşüncenin biçiminde değil. Ama bu dolaysız biçim insan Şeklidir.

Güneş, yıldızlar henüz Tin değildirler; ama burada *Budha, Gautama, Foe* olarak ölmüş bir öğretmenin biçiminde, ve *Büyük Lama*'nın dirimli şeklinde, tanrısal tapınmadan pay alan insan Tindir. Soyut Anlak genellikle böyle bir Tanrı-insan tasarımına karşı çıkar ve bunun eksikliğinin Tinin biçiminin dolaysız birşey olmasında, dahası *bu* tikel insan olarak İnsan olmasında yattığını düşünür. Bu dinsel yön ile burada bütün bir halkın karakteri bağlıdır. Bütün Orta Asya yoluyla orada Ruslara altgüdümlü oldukları Sibirya'ya dek yayılan *Moğollar* Lama'ya tapınırlar; ve bu tapınma biçimi ile yalın bir politik durum, ataerkil bir yaşam bağlıdır; çünkü Moğollar sözcüğün gerçek anlamında göçebe topluluklardır, ve ancak arada bir kaynaşmaya başlayıp kendilerini yitirir ve geniş kalabalıkların patlamalarına ve baskınlarına yol açarlar. Genel olarak üç Lama vardır; en iyi bilineni Tibet İmparatorluğunda Lhasa'da yerleşmiş olan Dalai-Lama'dır; ikincisi Tischu-Lama'dır ve Bantschen Rinbotschi sanı altında Tischu-Lombu'da oturur; güney Sibirya'da bir üçüncüsü bulunur. İlk iki Lama iki ayrı mezhebin başında bulunurlar ki, bunlardan birinin rahipleri sarı, ötekininkiler ise kırmızı bir şapka takarlar. Başlarında Dalai-Lama'nın durduğu ve aralarında Çin İmparatorunun da bulunduğu sarı şapka takanlar rahipler arasında bekarlık uygularken, kırmızı renkliler ise rahiplerin evlenmesine izin verirler. İngilizler özellikle Tischu-Lama ile yakın bir bağ kurmuşlar ve hakkında betimlemeler üretmişlerdir.

Budizmin Lamalar çizgisindeki gelişiminde genel olarak tinsel öğenin biçimi şimdide bulunan bir İnsanın biçimi iken, kökensel Budizmde bu ölmüş bir İnsanın biçimidir. İkisi de genel olarak bir İnsan ile ilişkiyi ortaklaşa taşırlar. Bir insana, özellikle yaşayan bir insana Tanrı olarak tapılması kendi içinde aykırı ve itici birşey kapsıyor olsa da, bu konuda aşağıdaki daha öte irdelemeler göz önüne alınmalıdır. Tinin Kavramında kendi içinde bir Evrensel olmak yatar. Bu belirlenim vurgulanmalı ve ulusların görüşünde bu Evrenselliğin onlar tarafından nasıl göz önünde

canlandırıldığı ortaya koyulmalıdır. Tapınılan şey öznenin Tekilliği değil, ama ondaki Evrenseldir ki, Tibetlilerde, Hintlilerde ve bütününde Asyatiklerde herşeyin içine yayılan birşey olarak görülür. Tinin bu tözsel Birliği Lama'da görülür olur; Lama onda Tinin kendini sergilediği şekilden daha ötesi değildir ve bu tinselliği kendi tikel özelliği olarak taşımaz, ama yalnızca onu başkalarına sergilenebilir kılmak için ona katılan olarak düşünülür, öyle ki tinselliğin bu görüşünü kazanabilsinler ve dindarlığa ve kutsallığa götürülebilsinler. Genel olarak Bireysellik, dışlayıcı Tekillik öyleyse burada bütününde o Tözselliğe altgüdümlüdür. Lama tasarımında özsel olarak ortaya çıkan ikinci nokta Doğadan ayrımdır. Çin İmparatoru Doğanın kuvvetleri üzerinde onlara egemen olan güçtü; oysa burada tinsel Güç Doğanın kuvvetlerinden doğrudan doğruya ayrılır. Lama'ya tapanların aklından Lama'dan kendini Doğanın efendisi olarak tanıtlamasını ve büyücülük ve tansıklar yapmasını istemek geçmez; çünkü Tanrı dedikleri varlıktan yalnızca tinsel eylemler ve tinsel iyiliklerin bağışlanmasını isterler. Yine, Budha Ruhların Kurtarıcısı, Erdem Denizi, Büyük Öğretmen demektir. Tischu-Lama'yı tanıyanlar onu en eşsiz, en dingin ve kendini meditasyona en adamış insan olarak betimlerler. Lama'ya tapanlar da onu böyle görürler. Onda sürekli olarak Din ile uğraşan, ve dikkatini insansal olana çevirdiği zaman yalnızca kutsamaları yoluyla, acıma ve bağışkanlık gösterme yoluyla avunç ve yükseliş dağıtmak için orada olan bir insan bulurlar. Bu Lamalar bütünüyle yalıtılmış bir yaşam sürdürürler ve eril olmaktan çok dişil bir eğitim alırlar. Büyüklerinin elinden erkenden koparılan Lama bir kural olarak iyi gelişmiş ve güzel bir çocuktur. Eksiksiz bir dinginlik ve yalnızlık içinde, bir tür hapishanede büyütülür; iyi beslenir, alıştırma yapmadan ve çocuk oyunları oynamadan kalır, ve bu nedenle onda sessiz, duyarlı, kadınsı bir yönün egemen olmasına hayret etmemek gerekir. Büyük Lamaların kendi altlarında büyük kardeşliklerin başkanları olarak ast Lamaları vardır. Tibet'te dört oğlu olan her baba birini manastır yaşamına

adamak zorundadır. Lamaizme, Budizmin bu değişkisine özellikle sarılmış olan Moğolların dirimli herşeye büyük saygıları vardır. Başlıca sebzeler ile beslenirler ve hayvanların, giderek bir bitin öldürülmesinden bile kaçınırlar. Bu Lama tapınması Şamanizmi, eş deyişle büyücülük dinini tamamlamıştır. Şamanlar, bu dinin rahipleri, kendilerini içki ve dans yoluyla sarhoş ederler, bu sarhoşluk durumunda büyülerini yaparlar, tükenmiş olarak yere düşer ve kehanet sayılan sözlerini söylerler. Budizmin ve Lamaizmin Şaman Dininin yerini almasından bu yana, Moğolların yaşamı yalın, tözsel ve ataerkil olmuştur, ve Tarihe karıştıkları yerde, yalnızca tarihsel olarak temel dürtülere neden olduklarını görürüz. Bu nedenle Lamaların politik Devlet yönetimleri konusunda söylenecek çok şey yoktur. Bir Vezir dünyasal egemenlik sürdürür ve herşeyi Lama'ya bildirir; hükümet yalın ve yumuşaktır, ve Moğolların Lama'ya gösterdikleri saygı kendini başlıca politik sorunlarda ondan öğütler istemelerinde anlatır.

ÜÇÜNCÜ KESİM

Persia

Asya iki bölüme ayrılır: Ön-Asya ve Uzak-Asya. Bunlar birbirlerinden özsel olarak ayrıdırlar. Çinliler ve Hintliler, Uzak-Asya'nın irdelediğimiz bu iki büyük ulusu, sözcüğün asıl anlamında Asyatik ırka, yani Moğol ırkına aitken ve böylece bizimkinden ayrı, bütünüyle kendine özgü bir karakter taşırken, Ön-Asya'nın ulusları ise Kafkas, eş deyişle Avrupa soyuna aittir. Onlar Batı ile bağıntı içinde dururken, Uzak-Asya halkları ise bütünüyle kendi başlarınadırlar. Persia'dan Hindistan'a giden Avrupalı buna göre çok büyük bir zıtlık görür, ve birincide kendini henüz kendi yurdunda duyumsarken, ve Avrupalının duygusal yatkınlığı, insansal erdemi ve insansal tutkuları ile karşılaşırken,

İndus'u geçer geçmez bu bölgede tüm tekil çizgilerin içine yayılan en yüksek çelişki ile karşılaşır.

İlk kez Pers İmparatorluğu ile Tarihin bağlamına gireriz. *Persler ilk tarihsel Ulus, Persia geçip gitmiş ilk İmparatorluktur.* Çin ve Hindistan durgunluk içinde kalmışken ve bugüne dek doğal, bitkisel bir varoluş sürdürmüşken, bu ülke öyle tarihsel gelişim ve dönüşümlere uğramıştır ki, yalnızca bunlar durumun göstergeleridirler. Çin ve Hint İmparatorlukları ancak kendilerinde [e.d. ilişkisiz olarak] ve bizim için Tarihin bağlamına girebilirler. Oysa ilk kez burada, Persia'da, parlayan ve başkalarını aydınlatan Işık doğar, çünkü ilkin Zerdüşt'ün Işığı bilincin dünyasına, başkası ile bağıntı olarak Tine aittir. Pers İmparatorluğunda arı, yüce bir Birlik görürüz ki, Töz olarak, ondaki tikeli özgür bırakır; bir Işık ki, yalnızca cisimlerin kendileri için ne olduklarını sergiler; bir Birlik ki, bireylere yalnızca onları kendileri için güçlü olmaya uyarabilmek, tikelliklerini geliştirebilmek ve geçerli kılabilmek için egemendir. Işık hiçbir ayrım yapmaz; Güneş doğru olanın ve eğri olanın, yüksek olanın ve alçak olanın üzerine ışır, ve tümü üzerine eşit ölçüde iyilik ve gönenç paylaştırır. Işık ancak kendini kendi başkası ile bağıntılayabildiği, onun üzerinde etkili olabildiği ve onu geliştirebildiği ölçüde dirileştiricidir. Karanlığa karşı karşıtlığa yeteneklidir ve bununla etkinlik ve yaşam ilkeleri açılır. Gelişme ilkesi Persia'nın Tarihi ile başlar, ve bu öyleyse Dünya Tarihinin asıl başlangıcını oluşturur; çünkü Tinin Tarihteki evrensel çıkarı Öznelliğin sonsuz kendi-içinde-Varlığına ulaşmak, saltık karşıtlık yoluyla uzlaşmaya erişmektir. —

Yapmamız gereken bu geçiş öyleyse yalnızca Kavramdadır, dışsal tarihsel bağlantıda değil. Bu geçişin ilkesi Brahm'da gördüğümüz Evrenselin şimdi bilince gelmesi, insan için bir nesne olması ve olumlu imlem kazanmasıdır. Brahm Hintliler tarafından tapınılmaz, ama yalnızca bireyin bir durumu, dinsel bir duygu, nesnel olmayan bir varoluş, bir ilişkidir ki, somut dirimsellik için yalnızca yokoluştur. Ama şimdi bu Evrensel nesnel birşey olduğu

için, olumlu bir doğa kazanır, insan özgür olur ve böylece onun için nesnel birşey olan en yüksek Varlığın karşısına çıkar. Bu Evrenselliğin Persia'da ortaya çıktığını görürüz; ve onunla birlikte bireyin kendini Evrenselden ayırdetmesini ve aynı zamanda onunla özdeş kılmasını. Çin ve Hint ilkelerinde bu ayrım bulunmuyordu; doğal olanın ve tinsel olanın yalnızca birliği vardı. Ama henüz doğal olandan çıkamayan Tin kendini ondan özgürleştirme sorununu çözmelidir. Hindistan'da haklar ve ödevler Sınıflara bağlıdır ve böylelikle yalnızca insana Doğa yoluyla ait olan tikel şeylerdir; Çin'de bu birlik ata erki biçiminde bulunur; insan orada özgür değildir, ahlaksal kıpıdan yoksundur, çünkü dışsal buyruk ile özdeştir. Pers ilkesinde ilk olarak Birlik kendini salt doğal olandan ayrıma yükseltir; bu salt dolaysız olan, İstencin dolaylı kılmasına izin vermeyen ilişkinin olumsuzlanmasıdır. Birlik Pers ilkesinde Işık olarak görülür olur ki, burada yalnızca genel olarak Işık, bu en evrensel fiziksel öğe değil, ama aynı zamanda Tinin arılığıdır, İyi olandır. Ama böylelikle tikellik, *sınırlı* Doğaya bağlanmışlık ortadan kalkar. Öyleyse Işık, fiziksel ve tinsel anlamda alındığında, yükselmeyi, doğal olandan özgürlüğü imler; insan Işık ile, İyi ile kendi istenci yoluyla tanıdığı, tapındığı ve etkinleştirdiği bir nesne olarak ilişkilidir. Eğer şimdi bir kez daha geriye dönüp önümüzde bulunan bu noktaya dek içinden geçtiğimiz şekillere bakarsak — ki bunu çok sık yapamayız —, Çin'de törel bir Bütünün bütünselliğini, ama Öznellikten yoksun olarak görürüz; bu bütünlük eklemlidir, ama yanların bağımsızlığı olmaksızın. Önümüzde yalnızca bu Birin dışsal bir düzeni vardı. Buna karşı Hindistan'da bölünme ortaya çıktı — ama Tinden yoksun olarak, başlamakta olan kendi-içinde-Varlık olarak, ve ayrımın kendisinin yenilmez olması, Tinin doğallığa sınırlanmışlığa bağlı olarak ve buna göre kendi kendisinin evriği olarak kalması belirlenimi ile. Kastların bu ayrılığının üzerinde, şimdi Persia'da Işığın arılığı, İyi durur ki, herşey ona aynı yolda yaklaşabilir ve onda herşey eşit ölçüde kutsanabilir. Birlik buna göre ilk kez bir ilkedir,

Tinden yoksun bir düzenin dış bir bağı değil. Herkes ilkede payının olması yoluyla kendi için bir değer kazanır.

İlk olarak *coğrafi* konum açısından, Çin ve Hindistan'ı Tinin verimsiz ovalardaki uyuşuk bir kuluçka durumu olarak görürüz; ve bu ovalardan ayrılmış yüksek dağ sıralarını ve onlardaki göçebe hordaları görürüz. Yükseklerin ulusları ele geçirdikleri ovaların Tinini değiştirmemiş, ama kendilerini onlara gömmüşlerdir. Buna karşı Persia'da bu ilkeler ayrılıkları içinde birleşmiş, ve dağ halkları kendi ilkeleri ile ağır basan yan olmuştur. Burada sözünü etmemiz gereken iki ana bölüm Pers yüksek bölgesinin kendisi, ve bu yükseklerdeki halklara boyun eğmiş olan vadi ovalarıdır. O yüksek bölge doğuda Soliman Dağları ile sınırlıdır; bu dağlar kuzeye doğru Hindukuş ve Belurtag Dağları ile sürer. Bu sonuncular ön bölgeyi, Oxus ovalarındaki Baktria ve Sogdiana'yı, Kaşgar'a dek uzanan Çin yüksek bölgelerinden ayırır. Bu Oxus Ovasının kendisi güneyde Pers Körfezine doğru alçalan Pers yüksek bölgesinin kuzeyinde yatar. Bu İran'ın coğrafi konumudur. Batı eğimi üzerinde Persia (Farsistan), daha yukarıda kuzeye doğru Kürdistan, sonra Ermenistan yatar. Buradan güneybatı yönünde Dicle ve Fırat'ın nehir bölgeleri uzanır. — Pers İmparatorluğunun öğeleri Zend Halkıdır — eski Parsiler; ve sonra sözü edilen bölgede Asur, Med ve Babilonia İmparatorlukları; ama Pers İmparatorluğu bunlardan başka Küçük Asya, Mısır, ve kıyı şeridi ile Suriye'yi de kendi içine alır ve böylece Yüksek Bölgeleri, Nehir Ovalarım ve Kıyı Bölgesini kendi içinde birleştirir.

ALTKESİM BİR

Zend Halkı

Zend Halkı adını eski Parsilerin dinlerinin temel kitapları olan *Zend Kitaplarının* yazıldığı dilden almıştır. Parsilerin ya da Ateşe Tapanların bu dininin izleri bugün de bulunmaktadır. Bombay'da bir kolonileri vardır, ve Hazar

Denizi kıyılarında bu Kültü saklamış olan kimi dağınık aileler bulunur. Bütün olarak Müslümanlar tarafından yokedilmişlerdir. Yunanlıların Zoroaster dedikleri büyük *Zerdüşt* kendi dinsel kitaplarını Zend dilinde yazdı. Önceki yüzyılın yaklaşık olarak son üçte birine doğru bu dil ve dolayısıyla ayrıca onda yazılmış olan tüm kitaplar sonunda ünlü Fransız Anquetil du Perron bize bu büyük hazineleri açıncaya dek Avrupalılara bütünüyle yabancıydı. Doğu Dünyasının doğası için duyduğu ve yoksulluğu yüzünden doyuramadığı coşku ile dolu olarak, Hindistan'a doğru yelken açmak üzere olan bir Fransız birliğine katıldı. Böylece Bombay'a vardı ve orada Parsiler ile karşılaşarak kendini onların dinsel düşüncelerini incelemeye verdi. Anlatılamaz güçlükleri yenerek din kitaplarını elde etmeyi başardı; bu yazın dünyasının içine girerek bütünüyle yeni ve geniş bir araştırma alanı açtı; ama dildeki eksiklikleri nedeniyle, alan henüz daha tam bir çalışma gereksinimi içindedir.

Zerdüşt'ün din kitaplarında söz konusu edilen Zend halkının nerede yaşadığını belirlemek güçtür. Media ve Persia'da Zerdüşt dini egemendi, ve Xenofon Kyrus'un onu kabul ettiğini anlatır; ama bu ülkelerden hiç biri Zend halkının yaşadığı yer değildir. Zerdüşt'ün kendisi ona arı Aryan der; benzer bir adı Herodotus'ta buluruz, çünkü Medlere daha önce Ariler dendiğini söyler, ve İran'daki adlandırma onunla bağdaşır. Oxus'un güneyinde eski Baktria'da bir dağ sırası uzanır ki, yüksek ovalar onlarla başlar ve burada Medler, Parthialılar ve Hyrkanialılar yaşamıştı. Yukarı Oxus'un bölgesinde Baktra'nın — büyük olasılıkla bugünkü Balk — bulunmuş olduğu söylenir ki, Kabil ve Kaşmir ondan ancak sekiz günlük yolculuk kadar uzaktırlar. Burada Baktria Zend halkının yaşadığı yer olmuş görünür. Kyrus'un zamanında arı ve kökensel inancı ve bize Zend kitaplarında betimlenen eski durumları bundan böyle eksiksizlikleri içinde bulamayız. Şu kadarı kesin görünür ki, Sanskritçe ile bağıntılı olan Zend dili Perslerin, Medlerin ve Baktrialıların diliydi. Zend kitaplarında

verildikleri biçimiyle, halkın yasaları ve düzenlemeleri çok büyük bir yalınlık sergiler. Dört Sınıftan söz edilir: Rahipler, Savaşçılar, Tarımcılar ve İşleyimciler. Yalnızca Tecimden söz edilmez, ve bundan halkın henüz kendi başına yalıtılmış olduğu sonucu çıkıyor görünür. Bölgelerin, kentlerin ve yolların yöneticilerinden söz edilir, öyle bir yolda ki tümü de politik yasalar ile değil ama yurttaşlık yasaları ile bağıntılıdır, ve hiçbirşey başka devletlerle bir bağlantıyı göstermez. Burada özsel olan şeyin Kastlar değil ama yalnızca Sınıflar bulmamız, ve bu değişik sınıflar arasındaki evliliğe hiçbir yasağın getirilmemesi olmasına karşın, Zend yazıları dinsel yönergelerin yanısıra yurttaşlık yasalarından ve cezalardan da söz ederler.

Buradaki başlıca olgu, ve bizi özellikle ilgilendiren konu Zerdüşt'ün *Öğretisidir.* Hint Tininin sefil kütlüğüne karşı, Pers tasarımında karşımıza arı bir soluk, Tinin bir esintisi çıkar. Onda Tin kendini Doğanın tözsel Birliğinin, bu tözsel içeriksizliğin üzerine yükseltir; onda henüz hiçbir kırılma kapsamayan, henüz Tinin kendi için ve nesne ile karşıtlık içinde olmasına izin vermeyen bu aşama arkada bırakılır. ***Başka bir deyişle, bu halk saltık Gerçekliğin Evrensellik biçimini, Birlik biçimini taşıması gerektiğinin bilincine ulaşmıştır.*** Bu Evrensel, Bengi, Sonsuz Öz ilk olarak sınırsız Özdeşlikten başka hiçbir belirlenim taşımaz. Aslında bu, daha şimdiden birçok kez yinelediğimiz gibi, Brahm'ın da belirlenimidir. Ama Persler için bu evrensel Öz nesne olmuşken, ve Tinleri bu kendi Özünün bilinci olmuşken, buna karşı Hintliler durumunda bu nesnellik yalnızca Brahmanların doğal nesnelliğidir ve ancak bilincin yokedilmesi yoluyla arı evrensellik olarak tanınır. Persler durumunda bu olumsuz tutum olumlu bir tutum olmuştur, ve insan evrensel ile onda kendi için olumlu kalacağı bir yolda bir bağıntı içindedir. Bu Bir ya da Evrensel hiç kuşkusuz henüz düşüncenin özgür Biri değildir, ona henüz Tinde ve gerçeklik içinde tapınılmaz; tersine, henüz Işığın şekli ile örtülüdür. Ama Işık Lama değildir, Brahmanlar değildir, dağ, hayvan, şu ya da bu tikel varoluş değildir; tersine,

duyusal Evrenselliğin kendisidir; yalın sergilenıiştir. Pers Dini böylece bir puta-tapınma değildir, tekil Doğa şeylerine değil, ama Evrenselin kendisine tapınır. Işık aynı zamanda tinselin imlemini taşır; İyinin ve Gerçeğin şeklidir, tüm doğal şeylerin olduğu gibi bilmenin ve istemenin de tözselliğidir. Işık insanı bir seçim yapabileceği konuma getirir, ve insan ancak batmışlığın dışında olduğu zaman seçim yapabilir. Ama Işık kendi içinde hemen bir karşısavı, yani Karanlığı kapsar, tıpkı İyinin karşısında Kötünün durması gibi. Nasıl insan için İyi eğer Kötü yoksa bulunmazsa, ve nasıl ancak eğer Kötüyü tanırsa gerçekten iyi olabilirse, Işık da Karanlık olmaksızın varolmaz. Persler arasında *Ormuzd* ve *Ahriman* bu karşıtlığı oluştururlar. Ormuzd Işık krallığının, İyinin Efendisidir; Ahriman Karanlığın, Kötününki. Ama ikisinin de ondan doğdukları daha da yüksek bir Varlık, *Zeruane-Akerene* denilen karşıtlıksız bir Evrensel, sınırsız Tüm vardır. 'Tüm' böylece bütünüyle soyut birşeydir, kendi için varolmaz, ve Ormuzd ve Ahriman ondan doğmuşlardır. Bu İkicilik genellikle Doğu düşüncesinin bir eksikliği olarak görülür, ve karşıtlıkta saltık birşey olarak diretilmesi ölçüsünde, ona sıkı sıkıya sarılan hiç kuşkusuz dinsiz Anlaktır. Ama Tin karşıtlığı taşımalıdır, ve buna göre ikicilik ilkesi Tinin kavramına aittir, çünkü Tin, somut olmakla, ayrımı özü olarak taşır. Persler arasında arılık ve arı-olmama bilince yükselmiştir; ve Tin, kendini ayrımsayabilmek için, özsel olarak evrensel Olumluyu tikel Olumsuzun karşısına çıkarmalıdır; ancak bu karşıtlığın üstesinden gelme yoluyla Tin ikinci kez doğandır. Pers ilkesinin eksikliği yalnızca karşıtlığın Birliğinin tamamlanmış şekil içinde bilinmemesidir; çünkü Ormuzd ve Ahriman'ın ondan doğdukları yaratılmamış Tüme ilişkin o belirsiz tasarımda Birlik yalnızca saltık olarak İlk olandır, ve Ayrımı kendine geri getirmez. Ormuzd kendisi belirleyerek yaratır; ama ayrıca Zeruane-Akerene'nin buyruğuna göre (betimleme yalpalar); ve karşıtlığın çözülmesi yalnızca Ormuzd'un Ahriman ile savaşması ve sonunda onun üstesinden gelmesinden oluşur. Ormuzd Işığın Efen-

disidir, ve Güneşin bir imparatorluğu olan dünyadaki güzel ve soylu herşeyi o yaratır. Tüm doğal ve tinsel varoluşta eşsiz, iyi, olumlu olan odur. Işık Ormuzd'un bedenidir; Ateşe tapınma buradan doğar, çünkü Ormuzd tüm Işıkta bulunur, ama Güneşin ve Ayın kendileri değildir; tersine, Persler bunlarda yalnızca Işığa taparlar, ki Ormuzd'dur. Zerdüşt Ormuzd'a kim olduğunu sorar; Ormuzd yanıtlar: 'Adım tüm varlığın zemini ve özeği, en yüksek bilgelik ve bilimdir; dünya-kötülüklerinin yokedicisi ve herşeyin sakınıcısı, *kutluluğun, arı istencin doluluğudur,*' vb. Ormuzd'dan gelen dirimli, bağımsız ve sürendir; Söz bunun bir kanıtıdır; dualar onun ürünleridir. Buna karşı, Karanlık ise Ahriman'ın bedenidir, ama ilksiz-sonsuz bir Ateş onu tapmaklardan kovar. Herkesin ereği kendini arı tutmak ve bu arılığı çevresine yaymaktır. Bunun için yönergeler çok yaygın olsalar da, ahlaksal belirlenimler yumuşaktır: Eğer bir insan sana sövgüler yağdırır, hakaret eder ve sonra alçakgönüllülük gösterirse, ona dost de. 'Vendidad'da adakların başlıca arı hayvanların etinden, çiçek ve meyvalardan, süt ve parfümlerden oluştuğunu okuruz. Orada şunlar da söylenir: 'Nasıl insan arı ve Göğe yaraşır yaratıldıysa, arılığın kendisi olan Ormuzd'un hizmetçilerinin yasası yoluyla yine arı olur; eğer kendini düşüncenin, sözün ve edimin kutsallığı yoluyla arındırırsa. Arı Düşünce nedir? Şeylerin başlangıcına gidendir. Arı Söz nedir? Ormuzd'un Sözüdür (Sözcük kişileştirilir ve Ormuzd'un bütün bildirişinin dirimli Tinini imler). Arı Edim nedir? En başında yaratılan Göğün ev sahiplerine saygılı sesleniştir.' Böylece burada istenen şey insanın iyi olmasıdır: Kendi İstencinin, öznel Özgürlüğünün olduğu varsayılır. Ormuzd tekilliğe sınırlı değildir. Güneş, Ay ve ayrıca bize gezegenleri anımsatan öteki beş Yıldız, bu aydınlatan ve aydınlanan cisimler ilk olarak Ormuzd'un tapınılan imgeleridir — *Amşaspand,* onun ilk oğulları. Bunlar arasında Mithra'nın da adı geçer, ama başka adlar durumunda olduğu gibi bununla da hangi yıldızın belirtildiğini saptayamayız. Mithra Zend Kitaplarında başka yıldızlar arasında durur ve bir önceliği yok-

tur; gene de ceza düzeninde ahlaksal günahlar Mithra-günahları olarak belirtilir, tıpkı 300 kırbaç ile cezalandırılmaları gereken söz tutmamalar gibi, ve hırsızlık durumunda verilen 300 yıllık cehennem cezası bunlara eklenir. Mithra burada İç Yaşamın, insanda En Yüksek olanın başında duruyor görünür. Daha sonra Mithra'ya Ormuzd ve insanlar arasındaki Aracı olarak büyük bir önem yüklenmiştir. Herodotus bile Mithra tapınmasından söz eder; Roma'da daha sonraki bir tarihte gizli bir tapınma olarak çok yaygınlaştı ve giderek Orta Çağlara dek izleri bulunur. Sözü edilenlerin dışında daha başka koruyucu cinler de bulunur ki, onların üstleri olan Amşaspand'ın altında dururlar ve dünyanın yöneticileri ve sakınıcılarıdırlar. Pers tekerkinin çevresinde bulundurduğu yedi büyük insanın konseyi benzer olarak Ormuzd'un çevresine öykünme içinde düzenlenmiştir. Bir tür tinler dünyası oluşturan *Ferverler* dünya yaratıklarından ayrıdırlar. Ferverler bizim kavramımıza uygun Tinler değildirler, çünkü ateş, su ya da toprak olsun her cisimde bulunurlar; ilk başlangıçtan bu yana oradadırlar, tüm yerlerde, yollarda, kentlerde vb. bulunurlar; isteyen herkese yardım etmeye hazırdırlar. Kaldıkları yer göğün sağlam kemerinin üzerinde Kutluların yeri olan Gorodman'dır. — Ormuzd'un oğlu olarak *Dşemşid* adını buluruz; Yunanlıların Akhemenes'i ile aynı görünür; soyundan gelenlere Pişdadier denir ve Kyrus onlara ait sayılır. Daha sonraki bir dönemde bile Romalılar Perslerden Akhemeneler adı ile söz etmiş görünürler (Horatii, *Odeler,* III. 1. 44). Dşemşid'in yeryüzünü altın bir hançer ile parçalamış olduğu söylenir, ki tarımı getirmiş olduğundan başka bir anlama gelmez; daha sonra ülkeler içinden geçmiş, kaynakları ve ırmakları başlatmış, bu yolla belli toprak şeritlerini verimli kılmış ve vadileri hayvanlarla doldurmuştur vb. Zendavesta'da Gustasp adı da sık sık geçer ve bunu yakın zamanlarda Darius Hystaspes ile bağlamak isteyenler olmuştur; ama bu düşünce kendini daha baştan yanlış olarak gösterir, çünkü hiçbir kuşku olmaksızın bu Gustasp eski Zend halkına, Kyrus'u önceleyen

bir zamana aittir. Zend Kitaplarında Turanlılardan, eş deyişle kuzeydeki göçebelerden ve Hintlilerden de söz edilir, ama bunlardan tarihsel birşey çıkarılamaz.

Ormuzd dininde *Kült* insanların Işığın Krallığı ile uyum içinde davranmalarıdır; evrensel buyruk buna göre, daha önce söylendiği gibi, tinsel ve bedensel arınmadır ki, ki Ormuzd'a çeşitli dualardan oluşur. Yaşayanları korumak, ağaçlar dikmek, kuyular kazmak, çölleri verimli kılmak Persler için özellikle ödev kılınmıştır, öyle ki tüm yaşam, olumlu ve arı olan herşey serpilebilsin ve Ormuzd'un Krallığı her yana yayılabilsin. Ölü bir hayvana dokunmak dışsal arılığa aykırıdır, ve bunlardan nasıl arınılacağı konusunda birçok yönerge vardır. Herodotus'un anlattığına göre, Kyrus Babil'e karşı yürürken Gyndes nehri Güneşin Arabasının atlarından birini yutunca onu cezalandırmak için bir yıl uğraşır ve akıntısının küçük kanallara bölünmesini sağlayarak onu gücünden yoksun bırakır. Yine böyle, Xerxes, deniz köprülerini parçalayınca, onu kötü ve uğursuz birşey olarak, Ahriman olarak zincire vurdurur.

ALTKESİM İKİ

Asurlular, Babilonialılar, Medler ve Persler

Zend Halkının Pers İmparatorluğunun yüksek tinsel öğesi olması gibi, Asur ve Babilonia da dışsal varsıllık, lüks ve tecim öğesidir. Efsaneler Tarihin en eski zamanlarına dek gider; ama kendilerinde bulanık ve yer yer çelişkilidirler; ve halkların temel kitaplarının ve yerel yapıtlarının olmaması ölçüsünde böyle çelişkileri durulaştırmak güçtür. Yunan tarihçi Ktesias'ın Pers Kralının kendisinin arşivlerinden yararlanmış olduğu söylenir; gene de bunlardan yalnızca birkaç fragman bulunur. Herodotus pekçok bilgi verir; ayrıca İncil'deki anlatılar da çok önemli ve dikkate değerdir, çünkü İbraniler Babilonialılar ile doğrudan ilişki içindeydiler. Burada genel olarak Persler ile bağıntı içinde özellikle Ferdusi'nin *Şahname* epiğinden söz edi-

lebilir; Görres 60.000 dizeden oluşan bu kahramanlık şiirinin geniş bir özetini vermiştir. Ferdusi İS on birinci yüzyılın başlarında Büyük Mahmud'un Gazne'de Kabil ya da Kandahar'ın doğusundaki sarayında yaşamıştır. Sözü edilen bu ünlü Epik İran'ın (yani asıl Batı Persia'nın) eski kahramanlık efsanelerini konu alır; ama tarihsel bir kaynak olarak geçerli olamaz, çünkü içeriği şiirsel ve yazarı bir Müslümandır. Bu kahramanlık şiirinde İran ve Turan arasındaki kavga betimlenir. İran asıl Persia'dır — Oxus'un güneyindeki dağlık bölge; Turan Oxus'un ovalarını ve onunla eski Jaxartes arasındaki ovaları belirtir. Bir kahraman, Rustan, şiirin başlıca kişiliğidir; ama anlatılar bütünüyle masalımsı ya da çok çarpıktır. İskender'den söz edilir, ve Rumlu İskender ya da Skender olarak adlandırılır. Rum Türk İmparatorluğu demektir (bugün bile illerinden birine Rumeli denir), ama o denli de Roma demektir, ve şiirde İskender'in İmparatorluğuna da Rum denir. Bu tür karışıklıklar bütünüyle Müslüman görüşlere aittir. Şiirde İran'ın Kralının Filip ile savaş yaptığı ve bu sonuncunun yenildiği anlatılır. Sonra Kral Filip'in kızını karısı olarak ister; ama uzun bir süre birlikte yaşadıktan sonra onu geri gönderir, çünkü ağzı kötü kokmaktadır. Babasına geri döndükten sonra, kadın bir oğul doğurur ve bu Skander'dir; Skander babasının ölümünden sonra hemen tahtı ele geçirebilmek için İran üzerine yürür. Bunlara bütün şiirde Kyrus ile bağıntılı hiçbir kişinin ya da olayın bulunmamasını eklersek, bu kadarı bile tarihsel değerinin ne olduğunu ölçebilmek için yeterli olur. Ama Ferdusi'nin onda zamanının tinini ve yeni Pers görüşlerinin karakter ve ilgisini sergilemesi ölçüsünde, şiir önemini sürdürür.

Asur'a gelince, bu oldukça belirsiz bir addır. Asıl Asur Mezopotamya'nın Babil'in kuzeyindeki bir bölümüdür. Bu İmparatorluğun başlıca kentleri olarak Dicle üzerindeki Atur ya da Assur, ve daha sonra Asur İmparatorluğunun kurucusu Ninus tarafından temeli atılmış ve kurulmuş olması gereken Nineveh verilir O zamanlar tek bir kent

bütün bir İmparatorluğu oluşturuyordu; örneğin Nineveh, ayrıca Media'da yedi duvarı olduğu söylenen Ekbatana; bunun duvarları arasında kalan alanda tarım yapılırdı ve en ortadaki duvarın içerisinde egemenin sarayı bulunurdu. Böylece Diodoros'a göre Nineveh'in çevresi 480 stadia (yaklaşık olarak 88,8 km) idi; 30 metre yükseklikteki duvarlarda 1.500 kule bulunuyor ve duvarların içerisinde çok büyük bir halk kitlesi barınıyordu. Babil'in kendi içinde hiçbir biçimde daha az olmayan bir nüfusu vardı. Bu kentler iki gereksinimden doğdular; ilk olarak göçebe yaşamdan vazgeçmek ve değişmeyen bir yerde tarım, işleyim ve tecim yapmak için, ve sonra kendilerini göçebe dağ halklarına ve soygunculara Araplara karşı savunabilmek için. Daha eski söylenceler bu bütün vadi bölgesinin göçebelerle dolduğunu ve sonra bunların bu kent yaşamına çekildiklerini anlatırlar. Böylece Abraham ailesi ile birlikte Mezopotamya'dan batıya, dağlık Filistin'e doğru göçmüştür. Bugün bile Bağdad'ın çevresi dolanıp duran göçebelerle doludur. Nineveh'in İÖ 2050 yılında kurulmuş olması gerekir, ve buna göre Asur İmparatorluğunun kuruluşu daha sonraki bir tarihte olamaz. Ninus daha sonra Babilonia, Media ve Baktria'yı egemenliği altına aldı ve özellikle bu son ülkenin ele geçirilmesi olağanüstü bir çabanın anlatımı olarak yüceltilir, çünkü Ktesias Ninus'un yanına almış olması gereken asker sayısını 1.700.000 piyade ve orantılı bir sayıda süvari olarak hesaplar. Baktra çok uzun bir süre kuşatma altında tutuldu, ve ele geçirilmesi yürekli bir birlikle dağın dik yamacını tırmandığı söylenen Semiramis'e yüklenir. Semiramis'in kişiliği genel olarak mitolojik ve tarihsel tasarımlar arasında gidip gelir; Babil Kulesinin yapılması ona yüklenir ve İncil bu konudaki en eski söylencelerden birini kapsar.

Babilonia Fırat'ın güneyinde çok verimli ve tarım için çok uygun bir ovada bulunur. Fırat ve Dicle üzerinde önemli bir gemicilik etkinliği vardı. Gemiler hem Ermenistan'dan, hem de güneyden Babil'e gelir ve bu kente ölçüsüz varsıllıklar taşırdı. Babil çevresindeki top-

rak sayısız kanal tarafından kesilirdi; bunlar gemicilikten çok tarımın çıkarınaydı ve toprağı sulamaya ve taşkınları önlemeye yararlardı. Semiramis'in Babil'in kendisindeki görkemli yapıları ünlüdür; gene de bunların ne kadarının daha eski zamanlara ait olduğu saptanmamıştır ve belirsizdir. Babil'in bir kare oluşturduğu ve ortasından geçen Fırat tarafından ikiye bölündüğü söylenir; nehrin bir yanında Bel Tapmağı, öte yanında tekerklerin büyük sarayları bulunurdu. Kentin 100 bronz (bakır) kapısı vardı, duvarları 30 metre yüksekliğinde ve orantılı olarak genişti ve 250 kule ile donatılmıştı. Kentte nehre açılan yollar her gece bronz kapılarla kapatılırdı. Bir İngiliz olan Ker Porter yirmi yıl kadar önce üzerinde eski Babil'in bulunduğu bölgeleri gezdi (bütün gezisi 1817'den 1820'ye dek sürdü); bir yükseltide Babil Kulesi'nin henüz varolan kalıntılarını bulabileceğine inanıyordu; en üst katında Bel'in imgesinin durduğu Kule'nin çevresinden dolanan çok sayıda yolun izlerini bulmayı istiyordu; ve bunların dışında, eski yapıların kalıntılarını içeren birçok tepe daha vardır. Tuğlalar İncil'de kule yapısında betimlendikleri gibidirler. Geniş bir ova böyle tuğlalardan oluşan sayısız yığınla örtülüdür, üstelik binlerce yıl boyunca sürekli olarak oradan götürülmüş olmalarına ve eski Babil'in yakınlarında olan bütün Hila kentinin onlarla yapılmış olmasına karşın. Herodotus Babilonialıların törelerindeki dikkate değer kimi özellikleri anlatır ve bunlardan dost canlısı ve iyi komşuluk ilişkileri sürdüren bir halk olmuş oldukları anlaşılır. Babil'de biri hastalanınca, açık bir yere götürülür ve böylece geçen herkesin öğüdünü alabilmesi sağlanırdı. Ergenlik yaşındaki kızlar açık arttırmaya çıkarılır, ve bir güzel için teklif edilen en yüksek eder çeyiz olarak daha az güzel komşuya bırakılırdı. Bu her kadının yaşamında bir kez Mylitta Tapınağında fahişelik yapmasını engellemezdi. Bunun dinsel kavramları ile nasıl bir bağıntısı olduğunu saptamak güçtür; bunun dışında, Herodotus'a göre, töresizlik Babil'e ancak geç bir dönemde, ülke yoksullaştığı zaman girmiştir. Güzellerin daha az güzel olanlara çeyiz bağış-

lamaları olgusu da herkes için duyulan kaygıya tanıklık eder, tıpkı hastaların açık yerlere getirilmesinin belli bir topluluk duygusuna tanıklık etmesi gibi.

Burada *Medlere* de değinmemiz gerekir. Onlar da, tıpkı Persler gibi, bir dağ halkı idiler; yaşadıkları yer Hazar Denizi'nin güneyinde ve güneybatısında bulunuyor ve Ermenistan'a dek uzanıyordu. Medler arasında Maguslar da Med halkını oluşturan ve başlıca özellikleri yabanıllık, kabalık ve savaşçı yüreklilik olan altı kabileden biri olarak göze çarpar. Başkent Ekbatana ilkin Dejozes tarafından kuruldu; kendilerini ikinci kez Asur egemenliğinden kurtardıktan sonra kabileleri Kral olarak birleştirmiş ve ona düzgün bir saray yaptırmaya ve onu güçlendirmeye yöneltmiş olduğu söylenir. — Medlerin Dinine gelince, Yunanlılar genel olarak tüm doğulu rahiplere *Maguslar* derler, ve bu ad tam bu nedenle bütünüyle belirsizdir. Gene de elde edilen tüm bilgilerden anlaşıldığı gibi, Maguslar arasında Zend dini ile daha yakın bir bağlantının aranması gerekir; ve Magusların bu dinin koruyucuları ve yayıcıları olmuş olmalarına karşın, gene de değişik halklara iletilmesinde büyük değişkilere uğramıştır. Xenofon'a göre, ilk olarak Kyrus tanrılara Magusların tarzında adak sunmuştur; Medler böylelikle Zend dininin yayılmasında bir aracı halk olmuşlardır. —

Altında birçok halkı birleştiren Asur-Babilonia İmparatorluğu bin ya da bin beş yüz yıl sürmüş olmalıdır. Son egemen, bize ulaşan betimlemelere göre, büyük bir şehvet düşkünü olan Sardanapalus idi. Med satrapı Arbakes geri kalan satrapları ona karşı çevirdi ve onlarla birlikte her yıl Nineveh'te sayım için toplanan askerleri Sardanapalus'un karşısına çıkardı. Sardanapalus, gerçi birçok utku kazanmış olsa da, sonunda üstün gücün karşısında eğilmek zorunda kalarak kendini Nineveh'e kapadı; ve bundan böyle direniş gösteremez duruma geldiğinde orada tüm hazinesi ile birlikte kendini yaktı. Kimilerine göre bu İÖ 888 yılında, başkalarına göre yedinci yüzyılın sonunda oldu. Bu yıkımdan sonra bütün İmparatorluk dağıldı ve

Asur, Media ve Babilonia İmparatorluklarına bölündü; bu sonuncuya Babilonialılar ile birleşmiş kuzeyli bir dağ halkı olan Khaldeanlar da aitti. Bu İmparatorluklar yine değişik yazgılara uğradılar; ama burada da bilgilerde hiçbir zaman çözülmemiş olan bir karışıklık egemendir. Bu sıralarda Yahudiler ve Mısırlılar ile ilişkiler başlar. Yahudi İmparatorluğu üstün güce karşı yenik düştü, Yahudiler Babil'e götürüldüler, ve bu İmparatorluğun durumu üzerine daha doğru bilgileri onlardan öğreniriz. Daniel'in anlatılarına göre, Babil'de işlerin özenli bir örgütlenmesi bulunuyordu. Maguslardan söz eder ki, bunlar Yazıların açıklayıcıları, kahinler, astrologlar, alimler ve düşleri yorumlayan Khaldeanlılardan ayrıdır. Genellikle Peygamberler Babil'deki büyük tecim etkinliği üzerine çok şey söylerler, ama ayrıca orada egemen olan töresizlik üzerine ürkütücü bir tablo da çizerler.

Pers İmparatorluğunun gerçek doruğu asıl *Pers Halkı*dır ki, bütün Ön-Asya'yı kendi içinde birleştirerek Yunanlılar ile ilişkiye girmiştir. Perslerin en yakın ve en erken ilişkileri Medler ile olmuştur; ve egemenliğin Perslere geçişi özsel bir ayrım getirmez, çünkü Kyrus'un kendisi Med Kralının bir akrabasıydı, ve Persia ve Media adları kaynaşır. Perslerin ve Medlerin başında, Kyrus Lydia ve kralı Krösus ile savaştı. Herodotus Lydia ve Media arasında o tarihten daha önce de savaşların olduğunu, ama bunların Babil Kralının araya girmesiyle bir çözüme bağlandığını anlatır. Burada Lydia, Media ve Babylonia'dan oluşan bir Devletler dizgesi görürüz; sonuncusu başat güç olmuştu ve egemenliği daha şimdiden Akdeniz'de dek ulaşıyordu. Lydia doğuda Halys nehrine dek uzanıyordu, ve Küçük Asya'nın batı kıyı şeridi, güzel Yunan kolonileri ona bağımlıydılar; böylece Lydia İmparatorluğu daha şimdiden yüksek bir kültür düzeyi sergiliyordu. Sanat ve şiir orada Yunanlılar tarafından geliştirilmişti. Bu koloniler Perslere de altgüdümlüydüler. Bias gibi bilge insanlar, ve daha da önce Thales, onlara sağlam bir birlik içinde birleşmelerini, ya da kentlerini malları ile birlikte bırakarak kendi-

lerine yeni yerleşim yerleri aramayı öğütlemişlerdi (Bias Sardunya Adasını göz önünde tutuyordu). Ama böyle bir birlik çok yüksek bir kıskançlık duygusundan güç bulan ve sürekli çekişme içinde yaşayan kentler arasında kurulamadı, ve bolluğun sarhoşluğu içinde iken, özgürlükleri uğruna ocaklarını bırakma gibi kahramanca bir karara ulaşamadılar. Ancak Perslere boyun eğme noktasına geldikleri zaman kimi kentler en yüksek İyi uğruna, Özgürlük uğruna güvenilir olanı güvenilir olmayan için terkettiler. Herodotus Lydia'ya karşı savaşa ilişkin olarak ilk kez onun daha önce yalnızca yoksul ve kaba olan Persleri yaşamın ve kültürün lüksleri ile tanıştırdığını söyler. Bundan sonra Kyrus Babil'i ele geçirdi, ve onunla birlikte Suriye ve Filistin'in iyeliği geldi; Yahudileri tutsaklıktan kurtardı, ve onlara Tapınaklarını yeniden kurma iznini verdi. Son olarak, Massagetae'ye karşı sefere çıktı, Oxus ve Jaxartes arasındaki steplerde bu halkla savaştı, ama onlara yenildi ve bir savaşçının ve fatihin ölümü ile öldü. Dünya Tarihinde bir Çığır oluşturmuş olan kahramanların ölümü karakterini onların görevlerine göre kazanır. Kyrus böylece kendi görevinde öldü; bu daha öte bir erek olmaksızın Ön-Asya'nın tek bir egemenlikte birleştirilmesiydi.

ALTKESİM ÜÇ

Pers İmparatorluğu ve Bileşenleri

Pers İmparatorluğu modern anlamda bir imparatorluktur, tıpkı bir zamanların Alman İmparatorluğu ve Napoleon altındaki büyük imparatorluk gibi, çünkü bağımlılık durumunda olmalarına karşın kendi bireyselliklerini, törelerini ve tüzelerini sürdürmüş olan birçok devletten oluşur. Tümünün altgüdümlü olduğu evrensel yasalar tikel durumlarına hiçbir zarar vermemiş, ama giderek onları korumuş ve saklamıştır; böylece Bütünü oluşturan bu uluslardan her birinin kendi Anayasa biçimi vardı. Nasıl Işık herşeyi aydınlatırsa, ve nasıl her birine kendine özgü dirimselliği

verirse, Pers Egemenliği de kendini bir uluslar çokluğu üzerine yayar ve her birine kendi tikelleri için izin verir. Kimilerinin giderek kendi Kralları bile vardır, ve her birinin değişik dilleri, silahları, yaşam yolları, töreleri. Tüm bu türlülük evrensel Işık altında dinginlik içinde varolur. Pers İmparatorluğu daha önce birbirlerinden ayırdığımız o üç coğrafi kıpıyı kendi içinde kapsar. İlk olarak Persia ve Media'nın yüksek bölgeleri; sonra Fırat ve Dicle'nin vadi ovaları — ki buralardaki nüfus gelişmiş bir kültür yaşamında birleşmiştir, tıpkı tarım, işleyim ve bilimlerin serpildiği Mısır, Nil'in vadi ovası gibi; son olarak üçüncü öğe, yani denizin tehlikelerini göze alan uluslar, Suriyeliler, Fenikeliler, Yunan kolonilerinde yaşayanlar ve Küçük Asya'daki Yunan Kıyı Devletleri. Persia böylece kendi içinde üç doğal ilkeyi birleştirmişken, Çin ve Hindistan ise denize yabancı kalmışlardır. Burada ne Çin'in tözsel bütününü, ne de bir ve aynı özenç anarşisinin egemen olduğu Hint özünü buluruz; tersine, Persia'da hükümet yalnızca evrensel yanında bir uluslar birliğidir ki, katılan ulusları özgürce varolmaya bırakır. Bu yolla ulusların birbirlerini yoketmelerine yol açan ve Kralların Kitabında ve Samuel'in Kitabında yeterince kanıtı verilen acımasızlığa ve yabanıllığa bir son verilmiş olur. Peygamberlerin fetihten önceki durum üzerine sızlanmaları ve ilençleri yaşadıkları sefilliği, kötülüğü ve düzensizliği, ve aynı zamanda Kyrus'un Ön-Asya dünyası üzerine yaydığı mutluluğu gözler önüne serer. Tinin bağımsızlığını, özgürlüğünü ve vakarlı kuvvetini kültür ile, çeşitli uğraşlar için ilgi ve yaşamın rahatlıklarından yararlanma ile birleştirmek Asyatiklere özgü değildir; savaşçı yüreklilik onlar için yalnızca törenin yabanıllığından oluşur, düzenin dingin yürekliliği değildir; ve Tin kendini çeşitli ilgilere açtığı zaman, hemen kadınsılaşmaya geçer, kendini çözülmeye bırakır ve insanları zayıf bir duyusallığın köleleri yapar.

Persia

Persler, özgür bir dağ halkı ve göçebe halk olarak, daha varsıl, daha kültürlü ve verimli ülkeler üzerinde egemen olsalar da, bütününde eski yaşam yollarının ana çizgilerine bağlı kalmayı sürdürdüler. Bir ayakları ile atalarının topraklarında, öteki ile yabancı ülkelerde durdular. Ata toprağında Kral dostlar arasındaki bir dosttu ve eşitleri arasında gibiydi; onun dışında, herkesin ona boyun eğdiği ve haraç yoluyla ona bağımlılığını tanıtladığı Efendi idi. Zend dinine bağlı olarak, Persler kendilerini arılığa ve Ormuzd'a arı tapınmaya vermişlerdi. Kralların mezarları asıl Persia'da idi; ve orada zaman zaman Kral ülkesinin halkını ziyaret eder, onlarla bütünüyle yalın bir ilişki içinde yaşardı. Onlar için armağanlar getirirken, buna karşı tüm başka uluslar ona armağanlar sunmak zorundaydılar. Tekerkin sarayında Pers Süvarisinin bir bölüğü bulunurdu ki, bütün ordunun çekirdeğini oluştururdu; bunlar hep birlikte yerlerdi ve bütününde çok iyi disiplinliydiler. Yiğitlikleri ile ünlüydüler, ve Yunanlılar bile Med savaşlarındaki yürekliliklerini saygı ile tanıdılar. Bu birliğin ait olduğu bütün Pers ordusu bir sefere çıkacağı zaman, ilk olarak tüm Asyatik nüfuslara bir çağrı yapılırdı. Savaşçılar bir araya toplandıkları zaman, sefere Perslerin kendilerine özgü yanlarını oluşturan o durup dinlenmek bilmez göçebe yaşam yolunun karakteri ile çıkılırdı. Mısır, İskitya, Trakya, ve sonunda bu muazzam gücün dağılmasına yol açacak olan Yunanistan böyle ele geçirildi. Böyle bir yürüyüş hemen hemen bir halkın göç etmesi gibi görünürdü, aileler birlikte gelirdi; halklar kendilerine özgü görünüşleri ve silahları ile yığınlar olarak ileriye atılır, her biri bir başka düzende ve bir başka yolda savaşırdı. Herodotus ulusların Xerxes altındaki büyük yürüyüşünde (ona iki milyon insanın eşlik etmiş olduğu söylenir) böyle bir türlülüğün görkemli bir tablosunu çizer; gene de bu halklar çok eşitsiz disiplinler altında oldukları ve kuvvetleri ve yiğitlikleri çok değişik olduğu için, Yunanlıların

küçük, disiplinli, aynı yürek tarafından diriltilen ve üstün önderlik altındaki ordularının Perslerin o sayısız ama düzensiz birliklerine nasıl direnebilmiş olduklarını anlamak kolaydır. İmparatorluğun özeğinde yerleştirilmiş olan Pers süvarisinin gereksinimlerini illerin karşılaması gerekirdi. Babil bu gereksinimlerin üçte birlik bölümünü karşılamak zorundaydı ve buna göre tümü arasında büyük bir ayrımla en varsıl il olmuş görünür. Geri kalanını her bir halk kendine özgü ürünleri arasından en seçmelerini sunarak sağlamak zorundaydı. Böylece Araplar günlük, Suriyeliler firfir vb. verirlerdi.

Prenslerin, ama özellikle tahtı kalıt alacak olanların eğitimi en büyük özenle yerine getirilirdi. Yedinci yaşlarına dek Kralın oğulları kadınlar arasında kalır ve Efendinin önüne çıkarılmazlardı. Yedi yaşından sonra avcılık, binicilik, okçuluk vb. ve ayrıca doğruyu söylemede eğitilirlerdi. Tek bir kaynakta, Prensin Zerdüşt Magusları arasında eğitim aldığı belirtilir. En soylu Perslerden dördü Prensin eğitimini üstlenirdi. Genel olarak, ülkenin büyükleri bir tür meclis oluştururlar, ve aralarında Maguslar da bulunurdu. Bunlar soylu bir bağlılık ve yurtseverlik ile dolu özgür insanlardır. Ormuzd'un çevresinde bulunan Amşaspand'ın bir tür karşı imgesi olarak sayıları yedi olan büyükler gerçekten de böyle olmuş görünürler. Bunlar Kambyses ölünce kendini onun kardeşi olarak gösteren yalancı Smerdis'in maskesini düşürdükten sonra, gerçekte hangi hükümet biçiminin en iyisi olduğunu irdelemek üzere toplandılar. Tutkudan bütünüyle özgür olarak, ve hiçbir hırs duygusuna kapılmaksızın, Tekerkliğin Pers İmparatorluğu için biricik uygun biçim olduğunda anlaştılar. Güneş, ve onları bir kişneme ile ilk selamlayan at, ardılın Darius olmasına karar verdi.

Pers İmparatorluğunun büyüklüğü karşısında, illerin Valiler, Satraplar yoluyla yönetilmesi zorunluğu doğdu; bunlar sık sık onlara teslim edilen illere karşı çok keyfi davranışlara yöneldiler, birbirlerine karşı nefret ve haset gösterdiler ve bundan hiç kuşkusuz büyük kötülükler doğ-

du. Bu Satraplar yalnızca illerin üst başkanları idiler ve genellikle ülkelerin altgüdümlü krallarını kendilerine özgü ayrıcalıkları içinde bırakırlardı. Tüm Topraklar ve tüm Sular Perslerin büyük Kralına aitti; Toprak ve Su Darius Hystaspes'in ve Xerxes'in Yunanlılardan istemleriydi. Ama Kral yalnızca soyut egemendi; ülkeden yararlanım halkların kendilerinde aitti; bunların yükümlülükleri sarayın ve satrapların gereksinimlerini karşılamak ve iyeliklerinin en seçme bölümünü onlara sunmaktı. Biçimdeş vergiler ilkin Darius Hystaspes'in hükümeti altında getirildi. Kral imparatorlukta yolculuğa çıktığı zaman, benzer olarak armağanların verilmesi gerekirdi, ve bu verilenlerin büyüklüğünden tükenmemiş illerin varsıllığı görülebilirdi. Böylece Perslerin egemenliği ne dünyasal ne de dinsel bakımlardan hiçbir biçimde ezici değildi. Perslerin, der Herodotus, hiçbir putları yoktu; aslında tanrıların insanbiçimsel imgelerine gülerlerdi; ama her dine hoşgörü gösterirlerdi, gerçi putperestliğe karşı tek tek öfke anlatımları bulunabilse de. Yunan tapınakları yokedilir ve tanrıların imgeleri parçalanırdı.

Suriye ve Semitik Ön-Asya

Pers İmparatorluğuna bağlı olan bir öğe, kıyı toprakları, kendini özellikle Suriye'de gösterir. Bu Pers İmparatorluğu için özellikle önemliydi, çünkü kıta Persleri büyük bir sefere çıktıklarında eşliklerinde Yunan savaş filoları olduğu gibi Fenikeliler de bulunurdu. Fenike kıyısı genellikle on kilometreyi aşmayan çok dar bir şerittir ve doğusunda yüksek Lübnan Dağları uzanır. Deniz kıyısında büyük bir tecim ve gemicilik etkinliği yürüten Tyre, Sidon, Byblus, Berytus gibi soylu ve varsıl kentlerin bir dizisi uzanır; ama gene tecim bütün Pers devletini etkilemeyecek denli yalıtılmıştı ve yürütüldüğü ülkenin çıkarlarına sınırlıydı. Tecimlerinin başlıca yönü Akdeniz'di ve oradan çok

uzaklara, batıya ulaşıyordu. Bu kadar çok ulus ile etkileşimi yoluyla Suriye kısa bir süre içinde yüksek bir kültür kazandı; metalde ve değerli taşlarda en güzel işçilikler orada üretildi ve örneğin cam ve firfir gibi çok önemli buluşlar orada yapıldı. Yazı dili ilk gelişimini burada kazandı, çünkü çeşitli uluslarla ilişkilerinde ona gereksinimleri kısa bir süre içinde kendini gösterdi. (Benzer olarak, örneğin Lord Macartney'in belirttiği gibi, Kanton'un kendisinde Çinliler daha kolay bir yazı diline gereksinim duymuşlardı.) İlk kez Fenikeliler Atlantik Okyanusu'nu keşfettiler ve oraya açıldılar; Kıbrıs'ta ve Girit'te yerleşim noktaları kurdular; onlardan çok uzakta bulunan Thasos adasında altın madenleri işlettiler; güney ve güneybatı İspanya'da gümüş madenleri açtılar; Afrika'da Utika ve Kartaca kolonilerini kurdular; Gades'ten Afrika kıyısı boyunca aşağılara yelken açtılar, ve kimilerine göre bütün Afrika'nın çevresini bile dolaştılar; Britanya'dan kalay ve Baltık Denizi'nden Prusya kehlibarı getirdiler. Bu yolda bütünüyle yeni bir ilke ortaya çıkar. Etkinliksizlik de salt kaba saba yüreklilik gibi sona erer ve yerlerini İşleyim etkinliği ve sağgörülü gözüpeklik alır ki, denizlere açılmayı göze alırken gene de bunun araçları üzerine akıllıca düşünmeyi gözardı etmez. Burada herşey insanın etkinliği, yürekliliği, anlağı üzerine dayanır, ve aynı zamanda erekler de insan uğrunadır. Burada insan istenci ve etkinliği birincil olandır, doğa ve bolluğu değil. Babilonia'nın kendi belirli toprağı vardı, ve geçim güneşin ilerleyişi ve genel olarak Doğanın süreci üzerine dayanıyordu. Ama denizci alçalıp yükselen dalgaların ortasında kendi kendisine güvenir, ve göz ve yürek her zaman uyanık olmalıdır. Benzer olarak, işleyim ilkesi insanın Doğadan kazandığının karşıtını kapsar; çünkü Doğa nesneleri kullanım ve süslenme için işlenirler. İşleyimde insan kendi kendisinin ereğidir, Doğayı ona altgüdümlü birşey olarak ele alır ve ona etkinliğinin damgasını basar. Anlak burada yürekliliktir, ve beceri salt doğal gözüpeklikten daha iyidir. Burada ulusların Doğa korkusundan ve ona kölece bağlılıktan kurtulduklarını görürüz.

Bunlarla *dinsel* tasarımları karşılaştırırsak, *Babil*'de, *Suriye* halklarında, ve *Frigya*'da ilk olarak kaba, sıradan, duyusal bir putperestlik buluruz ki, bunların bir betimlemesi bize anahatlarında [Eski Ahit'te Yahudi] *'Peygamberler*'de verilmiştir. Hiç kuşkusuz burada yalnızca putperestlikten söz edilir, ve bu belirsiz birşeydir. Çinliler, Hintliler, Yunanlılar putperesttirler; Katolikler de azizlerin imgelerine tapınırlar. Ama şimdi içinde olduğumuz alanda doğa güçleri ve genel olarak ürünün güçleri tapınılan şeylerdir, ve Kült lüks ve iyi yaşamdır. *'Peygamberler'* bunun çok tiksindirici bir betimlemesini verir; ama gene de korkutuculukları bir ölçüde Yahudilerin komşu halklardan duydukları nefrete yüklenmelidir. Betimlemeler özellikle *Bilgelik Kitabı*'nda ayrıntılıdır. Yalnızca doğal şeylere değil, ama evrensel doğa güçlerine, Astarte, Kybele, Efesli Diana'ya tapınma da vardı. Kült duyusal bir kendinden geçme, aşırılık, lükstü; tensellik ve acımasızlık iki karakteristik çizgidir. "Şenliklerini kutlarken kendilerinden geçerler," der *Bilgelik Kitabı* (14. 28). Evrensele ulaşmayan bir bilinç olarak duyusal yaşam ile acımasızlık bağlıdır, çünkü genel olarak Doğa En Yüksektir ve bu nedenle insanın ya hiç değeri yoktur, ya da çok az vardır. Dahası, böyle bir putperestlikte Tinin, kendini Doğa ile özdeşleştirmeye çabalaması ölçüsünde, bilincini ve bütününde tinselliği ortadan kaldırması imlenir. Böylece çocukların adak sunulduklarını, Kybele'nin rahiplerinin kendi kendilerini sakatladıklarını, erkeklerin kendilerini hadım ettiklerini, kadınların tapınakta fahişelik yaptıklarını görürüz. Babil sarayının bir özelliği olarak belirtmeye değer ki, Daniel saraya getirildiği zaman ondan dinsel törenlere katılması istenmedi; ve dahası, ona arı yiyecekler sunuldu; ondan özellikle Kralın düşlerini yorumlaması istendi, çünkü kutsal tanrıların tinini taşıyordu. Kral yüksek Varlığın belirtileri olarak düşler yoluyla duyusal yaşamın üzerine yükselmeyi ister. Böylece genel olarak açıktır ki, dinin bağı gevşekti, ve burada hiçbir birlik bulunmaz. Çünkü kralların imgelerine tapınmayı da görürüz; Doğanın gücü ve tinsel güç olarak kral en yük-

sek Varlıklardır, ve böylece bu putperestlik biçiminde Pers arılığının tam karşıtı kendini gösterir.

Buna karşı *Fenikelilerin,* o yürekli deniz halkının durumunda başka birşey buluruz. Herodotus Tyre'de *Herküles*'e tapınıldığını anlatır. Bu tanrı,Yunan yarı-tanrısı olmasa bile, gene de bundan onun kavramı ile yaklaşık olarak bağdaşan bir tanrı anlaşılmalıdır. Bu tapınma halkın karakterini özellikle yansıtıcıdır, çünkü hakkında Yunanlıların kendini Olympos'a insan yürekliliği ve gözüpekliği yoluyla yükseltmiş olduğunu söyledikleri Herküles'tir. Belki de on iki emeği ile uğraşmakta olan Herküles için Güneş tasarımı temelde yatıyordu; ama bu temel gene de ana belirlenimi, yani Herküles'in tanrıların oğlu olduğu, kendini erdemi ve emeği yoluyla, insan yürekliliği ve gözüpekliği yoluyla tanrı olmaya yükselttiği ve yaşamını etkinliksizlik yerine zahmette ve emekte harcadığı belirlenimini göstermez. İkinci bir dinsel kıpı *Adonis* tapınmasıdır; kıyı kentlerinde yer alır (ayrıca Mısır'da Ptolemiler tarafından görkemli bir biçimde kutlanırdı) ve hakkında *Bilgelik Kitabı*'nda (14. 13 vs.) önemli bir pasajda şunlar söylenir: "Başlangıçta tanrılar yoktu — ama insanların boş onurları yoluyla uyduruldular, çünkü insanlar kısa ömürlüdürler. Çünkü ondan pek erken alınmış *oğlu* (Adonis) için elem ve acı çeken bir baba onun bir imgesini yaptırdı ve onu — ki şimdi ölü bir insandı — bir tanrı saymaya başladı; ve altındakilere törenler ve adaklar sağladı." Adonis şenliği hemen hemen Osiris tapınması gibiydi — onun Ölümünün kutlanması, bir cenaze şenliği, ki o sırada kadınlar yitirilen tanrı için en aşırı feryatları atarlar. Hindistan'da feryatlar kütlüğün kahramanlığında suskunlaşırlar; orada kadınlar yakınmaksızın kendilerini nehre atar, ve kendine eziyet etmede çok usta olan erkekler kendilerine en korkunç işkenceleri yaparlar, çünkü bilinci boş ve soyut dalınçta yitirebilmek için kendilerini dirimsizliğe teslim ederler; ama burada insan acısı Kültün bir kıpısı, bir tapınma kıpısı olur; insan acıda öznelliğini duyumsar; onda kendi kendisini bilmesi gerekir ve bilebilir, kendi için varolması

gerekir ve olabilir. Yaşam burada yine değer kazanır. Evrensel bir acı sahnelenir; çünkü ölüm tanrısala içkin olur, ve Tanrı ölür. Persler arasında Işığı ve Karanlığı birbirleri ile kavga içinde gördük; burada ise iki ilke birde, Saltıkta birleşirler. Olumsuz olan burada da yalnızca doğal olandır; ama Tanrının Ölümü olarak yalnızca belirli birşeyin sınırı değil, tersine arı Olumsuzluğun kendisidir. Bu nokta önemlidir, çünkü genel olarak tanrısal olanın Tin olarak kavranması gerekir, ve bunda somut olması ve olumsuzluk kıpısını kendi içinde taşıması gerektiği imlenir. Bilgelik ve güç belirlenimleri de somut belirlenimlerdir, ama yalnızca yüklemler olarak; öyle ki Tanrı soyut tözsel birlik olarak kalır ki, onda ayrımların kendileri yiterler ve bu birliğin kıpıları olmazlar. Ama burada doğal öğe olarak, Ölüm olarak olumsuzun kendisi Tanrının bir kıpısıdır ve Kültü acıdır. Öyleyse Adonis'in ölümünün ve doğumunun kutlanmasında somut olanın bilince çıkışı imlenir. Adonis bir gençtir, büyüklerinden koparılır ve çok erken ölür. Çin'de atalara tapınmada onlara tanrısal onur sunulur; ama büyükler ölümde yalnızca Doğanın borcunu öderler. Buna karşı, bir genç ölüm tarafından alındığında, bu olmaması gereken birşey olarak görülür; ve büyüklerin ölümü üzerine acı haklı bir acı değilken, genç için ölüm bir çelişkidir. Ve burada derin olan şey Tanrıda olumsuzun, çelişkinin görünür olması, ve Kültün her iki kıpıyı, Tanrının alınıp götürülmesi üzerine acıyı ve yeniden bulunması üzerine sevinci kapsamasıdır.

Judea

Pers İmparatorluğunun geniş bağına bu kıyıda ait olan öteki halk Yahudi halkıdır. Burada da bir temel kitap buluruz — *Eski Ahit.* Eski Ahit bu halkın görüşlerini sergiler ki, bunların ilkesi tam şimdi sunulmuş olanın doğrudan karşıtıdır. Tinsel öğe Fenike halkı arasında henüz Doğa yanı tarafından sınırlanmışken, buna karşı Yahudiler duru-

munda kendini bütünüyle arıtılmış gösterir; Düşüncenin arı ürünü, kendini-düşünme bilince yükselir, ve tinsel öğe kendini Doğaya karşı ve onunla birliğe karşı aşırı belirlilik içinde geliştirir. Hiç kuşkusuz daha önce arı Brahm'ı gördük, ama yalnızca evrensel Doğa-varlığı olarak, ve dahası Brahm'ın kendisinin bilincin nesnesi olmaması koşuluyla; Persler arasında onun bilincin nesnesi olduğunu gördük, ve gene de duyusal sezgide, ve Işık olarak. *Ama Işık bundan böyle Jehova'dır, arı Birdir. Doğu ve Batı arasındaki kırılma bu yolla olur; Tin kendi içinde derinlere gider ve soyut temel ilkeyi Tinsel olarak kavrar.* Doğa, Doğuda İlk ve Temel olan Doğa şimdi bir Yaratı düzeyine indirgenmiştir; ve Tin şimdi İlk olandır. Tanrı bütün Doğanın olduğu gibi tüm insanların da Yaratıcısı olarak, bütününde saltık Etkerlik olarak bilinir. Ama bu büyük ilke daha öte belirliliği içinde *dışlayıcı* Birdir. Bu din zorunlu olarak dışlayıcılık kıpısını kazanmalıdır ve bu belirlenim özsel olarak yalnızca *bir* ulusun Biri tanımasından ve onun tarafından tanınmasından oluşur. Yahudi halkının Tanrısı yalnızca Abraham'ın ve onun tohumunun Tanrısıdır; ulusal bireysellik ve tikel bir yerel tapınma böyle bir tanrının tasarımı ile iç içedir. Bu Tanrı karşısında tüm başka tanrılar düzmecedir; dahası, gerçek ve düzmece ayrımı bütünüyle soyuttur, çünkü düzmece tanrılar durumunda tanrısalın tek bir ışınının bile onların içine işlediği kabul edilmez. Oysa her tinsel etkerlik, ama özellikle her din öyle bir doğadadır ki, nasıl oluşmuş olursa olsun, onda olumlu bir kıpı kapsanır. Bir din ne denli yanlış olursa olsun, gene de gerçeklik taşır, üstelik güdük bir yolda bile olsa. Her dinde tanrısal bir bulunuş, tanrısal bir ilişki vardır, ve bir Tarih Felsefesinin en güdük şekillerde bile tinsellik kıpısını araştırması gerekir. Ama değil mi ki dindir, öyleyse iyidir diyemeyiz; önemli olanın içerik değil ama yalnızca biçim olduğunu söyleme gibi bir gevşekliğe düşülmemelidir. Saltık olarak dışlayıcı olmakla, Yahudi dini bu gevşek iyi yürekliliği göstermez.

Tinsel öğe burada kendini duyusal öğeden dolaysızca koparır, ve Doğa tanrısal olmayan dışsal birşeye indirgenir.

Bu aslında Doğanın gerçekliğidir, çünkü İdea bu dışsallığında [kendi ile] uzlaşmaya ancak daha sonra ulaşabilir; ilk sözü Doğaya karşı olacaktır; çünkü şimdiye dek değersizleştirilmiş olan Tin ilk olarak burada değerini kazanır, tıpkı Doğanın yeniden doğru konumunu alması gibi. Doğa kendi kendisine dışsaldır, koyulmuş olandır, yaratılmıştır, ve Tanrının Doğanın efendisi ve yaratıcısı olduğu biçimindeki bu tasarım Tanrının Yüce olarak konumunu getirir; bu arada bütün Doğa Tanrının süsü olur ve bir bakıma onun hizmetine sunulur. Bu yücelik karşısında, Hint yüceliği yalnızca ölçüsüz olanın yüceliğidir. Genel olarak tinsellik yoluyla şimdi duyusal olan ve törel olmayan bundan böyle ayrıcalıklı değildir ve tanrısal olmayan birşey düzeyine indirgenir. Yalnızca Bir, Tin, duyusal-olmayan öğe Gerçekliktir; düşünce kendi için özgürdür, ve gerçek Ahlak ve Dürüstlük artık ortaya çıkabilir; çünkü Tanrı Dürüstlük yoluyla onurlandırılır, ve Doğru olanı yapmak 'Efendinin yolunda yürümektir.' Bununla mutluluk, yaşam ve zamansal gönenç ödül olarak bağlıdır; çünkü denir ki, 'Yeryüzünde uzun yaşayasın.' — Burada da *tarihsel* bir görüşün olanağı bulunur; çünkü burada yavan Anlak sınırlı olanı ve kuşatılı olanı kendi yerine koyar ve onu sonluluğun kendine özgü şekli olarak alır; insanlar Tanrının bedenselleşmeleri olarak değil ama bireyler olarak, güneş güneş olarak, dağlar dağlar olarak görülür, kendilerinde Tin ve istenç kapsayan şeyler olarak değil.

Bu halkta katı dinsel hizmeti arı düşünce ile ilişki olarak görürüz. Özne, somut olarak, özgür değildir, çünkü Saltığın kendisi *somut* Tin olarak kavranmış değildir, çünkü Tin henüz Tinden yoksun olarak koyulmuş görünür. İçselliği hiç kuşkusuz önümüzde buluruz, arı yürek, pişmanlık, tapınma oradadır; ama tikel somut Özne kendine Saltıkta nesne olmamıştır; buna göre sıkı sıkıya ayinlerin ve Tüzenin hizmetine bağlı kalır, ve bu Tüzenin temeli soyut olarak arı özgürlüktür. Yahudiler, ne iseler, Bir yoluyla öyledirler, ve bu yolla Öznenin kendi için hiçbir özgürlüğü yoktur. Spinoza Musa'nın Yasalarını Tanrı tarafından Ya-

hudilere Ceza olarak, terbiye sopası olarak verilmiş görür. Özne hiçbir zaman bağımsızlığının bilincine varamaz, ve bu nedenle Yahudiler arasında ruhun ölümsüzlüğüne bir inancı bulamayız, çünkü Özne kendinde ve kendi için varolan birşey değildir. Özne Yahudilikte değersiz olsa da, buna karşı Aile bağımsızdır, çünkü Jehova'ya hizmet Aileye bağlıdır ve bu nedenle Aile tözsel birşey olarak görülür. Ama Devlet Yahudi ilkesine uygun olmayan birşeydir, ve Musa'nın Yasalarına yabancıdır. Yahudilerin tasarımında Jehova Abraham'm, Isaak'ın ve Jakob'un Tanrısıdır; onlara Mısır'dan çıkmalarını bildiren ve onlara Kanaan ülkesini verendir. Atalara ilişkin anlatılar ilgiye değerdir. Bu tarihte ataerkil göçebe durumundan tarıma geçişi görürüz. Genel olarak, Yahudi tarihi büyük özellikler taşır; yalnızca, başka ulusların tinlerine karşı kutsanmış bir dışlayıcı tutum (giderek Kanaan'da yaşayanların yokedilmesi bile buyrulur) tarafından kirletilir, genel olarak kültürdeki eksiklik tarafından ve ulusun özgünlüğünün yüksek değerine ilişkin tasarımdan doğan boşinanç tarafından kirletilir. Tansıklar da tarih olarak bu tarihte bizi rahatsız eder; çünkü somut bilincin özgür olmaması ölçüsünde, içgörüde somut olan da özgür değildir; Doğa tanrısallaştırılmaz, ama henüz anlaşılmış olması da söz konusu değildir.

Aile Kanaan'ın ele geçirilmesi yoluyla bir ulusa büyüdü, bir toprağı iyeliğine aldı, ve Kudüs'te evrensel bir tapınak kurdu. Ama gerçek bir Devlet bağı bulunmuyordu. Tehlike durumunda kahramanlar doğdular ve orduların başına geçtiler; ama halk çoğunlukla boyuneğme durumundaydı. Daha sonra Krallar seçildi ve ilkin bunlar Yahudileri bağımsız kıldılar. David giderek fetihlerde bile bulundu. Başlangıçta yasama yalnızca Aileye uyarlanırdı; gene de daha Musa'nın kitaplarında bile kral için bir dilek öngörülür. Onu rahipler seçecek, bir yabancı ve büyük sayıda süvarisi olmayacak ve az sayıda karısı olacaktır. Kısa bir parlak dönemden sonra krallık kendi içinde dağıldı ve bölündü. Yalnızca bir Levililer kabilesi ve yalnızca Kudüs'teki tek Tapmak olduğu için, krallığın bölünmesi

üzerine putperestliğin girişi kaçınılmazdı, çünkü tek bir Tanrı değişik Tapınaklarda onurlandırılamaz ve tek bir dine iki krallık ait olamazdı. Nesnel Tanrı ne denli arı olarak düşünülürse düşünülsün, ona tapınma biçimindeki öznel yan henüz sınırlı ve tinsellikten yoksundur. Dış ve iç savaşlarda eşit ölçüde talihsiz olan iki krallık sonunda Asurlulara ve Babilonialılara boyun eğdi. Kyrus tarafından İsraillilere yurtlarına dönme ve kendi yasalarına göre yaşama izni verildi.

Mısır

Pers İmparatorluğu geçip gitmiş bir imparatorluktur, ve çiçeğinden elimizde yalnızca hüzün verici kalıntılar bulunur. En güzel ve en varsıl kentleri, Babil, Susa, Persepolis yerle bir olmuştur ve bize eski yerlerini yalnızca birkaç yıkıntı gösterir. Giderek Persia'ın daha yeni kentleri, İsfahan ve Şiraz bile yarı yarıya yıkıntıya dönmüş ve onlardan eski Roma durumunda olduğu gibi yeni bir yaşam doğmamıştır; tersine, onları çevreleyen ulusların anılarındaki yerlerini bile hemen hemen bütünüyle yitirmişlerdir. — Daha önce Pers İmparatorluğuna ait olarak sıralanan başka uluslar arasında *Mısır* özellikle dikkati çeker. Mısır genel olarak örenler beldesidir ki, eski zamanlardan bu yana tam bir harikalar ülkesi sayılmış ve modern zamanlarda bile çok büyük bir ilginin odağı olarak kalmıştır. Yıkıntıları, ölçüsüz emeğin bu sonlu sonuçları, devasalıkta ve muazzamlıkta bize antikçağdan kalmış herşeyi çok çok aşar.

Mısır'da Pers tekerkliğinde tekil olarak görünmüş olan kıpıları birleşmiş görürüz. Persler'de evrensel Doğa varlığı olarak Işığa tapınmayı bulduk. Bu ilke daha sonra birbirlerine karşı ilgisiz olarak davranan kıpılara açınır. Bunlardan biri duyusal olana batmışlıktır — Babilonialılar ve Suriyeliler durumunda. İkincisi tinsel olandır, ve iki biçimde: İlkin Adonis tapınmasında somut Tinin başlamakta olan bilinci olarak, ve sonra Yahudilerde arı ve soyut düşünce olarak. Birincide somut olanın birliği eksiktir;

ikincide somut olanın kendisi yoktur. *Bu çatışan öğelerin birleştirilmesi problemdir, ve problem olarak Mısır'da bulunur.* Mısır Antikçağında bulduğumuz tasarımlar arasında bir beti, yani *Sfenx,* kendinde ve kendi için bir bilmece, yarı hayvan yarı insan iki anlamlı bir şekil özellikle vurgulanmalıdır. Sfenx Mısır Tini için bir simge olarak görülebilir: Hayvan bedeninden dışarıya bakan insan kafası başlangıçta kendini doğal olandan yükselten, kendini ondan koparan ve daha şimdiden çevresine daha özgürce bakan ama gene de kendini zincirlerden bütünüyle kurtarmamış olan Tini temsil eder. Mısırlıların yarısı toprağın altında yatan, yarısı üzerinde göğe yükselen sayısız yapıları vardır. Bütün ülke bir yaşam krallığına ve bir ölüm krallığına bölünür. *Memnon*'un devasa yontusu ilk bakışta erken sabah güneşi gibi çınlar; gene de onda titreşen henüz Tinin özgür Işığı değildir. Yazılı dil henüz hiyerogliftir ve temeli duyusal imgedir, harfin kendisi değil. — Böylece Mısır'ın anıtlarının kendileri bize onun karakterini anlatan bir imgeler ve şekiller çokluğu sunarlar; onlarda bir Tin tanırız ki, kendini ezilmiş duyumsar; kendini anlatır, ama yalnızca duyusal yolda.

Mısır her zaman harikalar ülkesiydi ve bugün de öyle kalmayı sürdürür. Ona ilişkin bilgileri özellikle Yunanlılardan ve başka herkesten önce Herodotus'tan elde ederiz. Bu akıllı tarihçi bir anlatısını vermeyi istediği o ülkeyi kendisi ziyaret etti ve başlıca kentlerinde Mısırlı rahipler ile tanışıklık kurdu. Gördüğü ve işittiği herşeyi sağın olarak bildirir; ama tanrıların anlamına ilişkin daha derin noktaların sözünü etmekten kaçınmıştır. Bunları kutsal birşey olarak görür ve o konuda salt dışsal bir nesneden söz edermiş gibi konuşamaz. Onun yanısıra Diodorus Siculus, ve Yahudi tarihçiler arasında Josefus büyük önemi olan adlardır.

Mimari ve hiyeroglif yoluyla, Mısırlıların düşünceleri ve tasarımları anlatım bulmuştur. Dil alanında ulusal bir yapıt eksiktir; yalnızca bizim için değil, ama Mısırlıların kendileri için de eksiktir; böyle bir yapıtları olamazdı, çünkü

kendilerini anlama noktasına dek ilerlememişlerdi. Ne de bir Mısır tarihi bulunur, ta ki sonunda Yahudilerin kutsal kitaplarının Yunanca'ya çevrilmesini sağlayan Ptolemi Filadelfus Üst-Rahip Manetho'yu bir Mısır Tarihi yazmaya yönlendirinceye dek. Bundan yalnızca parçalar kalmıştır — Kralların listesi ki, herşeye karşın çok büyük güçlüklere ve çelişkilere yol açmıştır. Mısır ile tanışabilmek için genel olarak ancak eskilerin anlatılarına ve bize bırakılan muazzam anıtlara başvurabiliriz. Üzerlerine hiyeroglifler kazınmış çok sayıda granit duvar bulunur, ve eskiler bize kimilerinin açıklamalarını vermiş olsalar da, bunlar yeterli olmaktan çok uzaktır. Yakın zamanlarda dikkatler özellikle onlara çevrilmiş ve birçok çabadan sonra hiyeroglif yazının hiç olmazsa bir bölümü deşifre edilmiştir. İlk kez ünlü İngiliz Thomas Young bu konuda bir düşünce geliştirdi ve başka hiyerogliflerden ayrılmış olan ve üzerlerinde Yunanca çevirilerin görüldüğü küçük yüzeylerin bulunduğuna dikkatleri çekti. Young karşılaştırma yoluyla üç adı, Berenike, Kleopatra ve Ptolemi'yi ortaya çıkardı ve böylece deşifrede ilk adım atılmış oldu. Daha sonra hiyerogliflerin büyük bir bölümünün fonetik olduğu, eş deyişle sesleri anlattıkları bulundu. Böylece bir göz şekli ilk olarak gözün kendisini, ama ikinci olarak Mısır dilinde 'göz' anlamına gelen sözcüğü ilk harfini imliyordu (örneğin İbranice'de bir ev şeklinin, ב, b harfini imlemesi, ve bu harfle בית, 'ev,' sözcüğünün başlaması gibi). İlk olarak ünlü Champollion (genç) fonetik hiyerogliflerin tasarımları belirtenlerle karışmış olduğuna dikkatleri çekti ve böylece değişik hiyeroglif türlerini sınıflandırarak onları deşifre etmenin ilkelerini belirledi.

Mısır *Tarihi* önümüzde olduğu biçimiyle çok büyük çelişkilerle doludur. Mitsel öğe tarihsel öğe ile karışmıştır ve bildirimler aşırı ölçüde türlülük gösterir. Avrupalı bilginler büyük bir hevesle Manetho tarafından verilen listeleri incelediler ve onları izlediler; ve yeni buluşlar yoluyla bir dizi kral adı doğrulandı. Herodotus rahiplerin anlatılarına göre daha önce tanrıların Mısır'a egemen

olmuş olduklarını ve ilk insan-kraldan Kral Setho'ya dek 341 kuşağın ya da 11.340 yılın geçmiş olduğunu, ama ilk insan egemenin Menes olduğunu söyler (adın Yunanca Minos ve Hint Manu ile benzerliği çarpıcıdır). En güney bölümü olan Thebais dışında, Mısır'ın bir deniz oluşturduğunu söylüyorlardı; Deltanın Nil'in çamurundan oluşmuş bir şekil olduğunu gösteren güvenilir kanıtlar vardır. Hollandalıların topraklarını denizden kazanmış ve onun üzerinde yaşama yolları bulmuş olmaları gibi, Mısırlılar da topraklarını ilkin kazanmış ve bunların verimliliklerini kanallar ve göller yoluyla sürdürmüşlerdir. Mısır'ın tarihinin önemli bir kıpısı Yukarı Mısır'dan Aşağı Mısır'a, güneyden kuzeye inmesidir. Bununla Mısır'ın kültürünü Etyopya'dan, başlıca yeni önsavlara göre üzerinde bir rahipler halkının yaşamış olması gereken Meroe Adası'ndan almış olabileceği olgusu bağlıdır. Yukarı Mısır'da Thebes Mısır Krallarının en eski yerleşim yerleriydi. Daha Herodotus'un zamanında bile bir bozulma durumundaydı. Bu kentin yıkıntıları Mısır mimarisinin tanıdığımız en muazzam örneklerini sunar; aradan geçen zamanın uzunluğuna karşın çok iyi saklanmışlardır ve buna ülkenin her zaman bulutsuz olan gökyüzünün de katkısı olmuştur. Daha sonra İmparatorluğun özeği bugünkü Kahire'den çok uzak olmayan Memfis'e ve son olarak asıl Deltada bulunan Sais'e taşındı; bu kentin bölgesinde bulunan yapılar çok geç bir zamana aittirler ve çok az korunmuşlardır. Herodotus bize Memfis'in çok önceki bir tarihte Menes tarafından yaptırılmış olduğunu söyler. Daha sonraki krallar arasında, Champollion'a göre Büyük Ramses olan Sesostris'ten vurgulu olarak söz etmek gerekir. Bir dizi anıt ve tablo özellikle ona yüklenir ki, bunlarda utku tören alayları ve savaşta onun tarafından ele geçirilen tutsaklar sergilenir. Herodotus onun Suriye'de giderek Kholkis'e dek uzanan fetihlerini anlatır ve Kholkis töreleri ile Mısır töreleri arasındaki büyük benzerliği bunlara bağlar; yalnızca bu iki ulus ve Etyopyalılar her zaman sünneti uygulamışlardı. Herodotus bunun dışında Sesostris'in bütün Mısır üzerinde muazzam kanallar kazdırdığını ve

bunların Nil'in sularının her bölgeye ulaşmasını sağladıklarını anlatır. Genel olarak belirtilebilir ki, Mısır'da hükümet ne denli öngörülü olmuşsa kanalların bakımına o denli dikkat etmişken, buna karşı gevşek hükümetler altında çöl üstünlüğü ele geçirmiştir; çünkü Mısır yakıcı sıcaklar ile Nil'in suları arasındaki sürekli savaşımın sahnesiydi. Herodotus'un anlattıklarına göre ülkenin kanallar nedeniyle süvari eylemi için uygunsuz bir duruma düşmüş olmasına karşın, Musa'nın kitaplarında Mısır'ın bir zamanlar bu bakımdan ne denli ünlü olduğu görülür: Musa eğer Yahudiler bir kral isterlerse, bunun çok sayıda karısının olmaması ve Mısır'dan at istememesi gerektiğini söyler.

Sesostris'ten sonra Krallar Kheops ve Khefren'den özellikle söz edilmelidir. Bunlar muazzam Piramitler yaptırmış ve rahiplerin tapınaklarını kapamışlardır; Kheops'un oğullarından biri olan Mykerinus'un onları yeniden açtırdığı söylenir; ondan sonra Etyopyalılar ülkeyi işgal ettiler ve Kralları Sabako kendini Mısır Kralı yaptı. Ama Mykerinus'un ardılı Anysis bataklıklara, Nil'in ağzına kaçtı ve ancak Etyopyalıların çekilmelerinden sonra yeniden ortaya çıktı. Onu bir Phtha rahibi (Hefaestos gibi olduğu düşünülür) olmuş olan Setho izledi; onun hükümeti sırasında Asur Kralı Sanherib ülkeyi işgal etti. Setho savaşçılar kastına her zaman büyük bir küçümsemeyle baktı ve giderek topraklarını bile ellerinden aldı; ve sonra yardımlarına başvurduğu zaman, eli boş döndü. Buna göre Mısırlılara genel bir çağrıda bulunmak zorunda kaldı ve satıcılardan, zanaatçılardan ve pazarcılardan oluşan bir ordu kurdu. İncil'de düşmanların kaçtıkları ve onları bozguna uğratanların melekler olduğu söylenir; ama Herodotus gece tarla farelerinin geldiğini, düşmanın sadaklarını ve oklarını kemirdiklerini, ve böylece artık ellerinde hiçbir silahları kalmayınca kaçmak zorunda kaldıklarını anlatır. Setho'nun ölümünden sonra Mısırlılar, Herodotus'un söylediği gibi, kendilerini özgür gördüler ve kendilerine on iki kral seçtiler; bunlar birbirleri ile bağlaşma içinde durdular ve bunun bir simgesi olarak yerin üstünde oldu-

ğu gibi altında da bulunan sayısız oda ve salondan oluşan Labirenti yaptırdılar. İÖ 650 yılında Psammitikhus kendilerine aşağı Mısır'da toprak sözü verdiği İyonyalıların ve Karialıların yardımıyla öteki on biri kralı sürdü. Mısır o güne dek dışarıya bütünüyle kapalı kalmış ve denizde başka halklarla hiçbir bağlantı kurmamıştı. Psammitikhus böyle bir bağlantıyı açtı ve böylece Mısır'ın yıkımını hazırladı. Bu noktadan sonra Tarih daha belirli olur, çünkü Yunan anlatıları üzerine dayanır. Psammitikhus'u Neko izledi. Neko Nil'i Kızıl Deniz'e bağlayacak bir kanal kazdırmaya başladıysa da, bağlantı ilk kez Darius Nothus zamanında kuruldu. Akdeniz'i Arap Körfezi ve büyük Okyanus ile bağlama girişimi sanıldığı gibi yararlı değildir, çünkü gemilerle geçilmesi hiç kuşkusuz çok güç olan Kızıl Deniz'de yaklaşık dokuz ay boyunca sürekli bir kuzey rüzgarı eser ve bu nedenle güneyden kuzeye geçiş yılın ancak geriye kalan üç ayı sırasında olanaklıdır. Neko'nun arkasından Psammis ve onun arkasından Apries geldi; bu ikincisi Sidon'a karşı bir ordunun başına geçti ve Tyreliler ile bir deniz çarpışmasına girdi; ayrıca Kyrene'ye karşı da bir ordu gönderdi ki, Kyreneliler tarafından hemen hemen bütünüyle yokedildi. Mısırlılar ona karşı ayaklandılar ve onu kendilerini yokoluşa götürmeyi istemekle suçladılar; ama bu ayaklanmaya büyük olasılıkla Karialıların ve İyonyalıların ona gösterdikleri ayrıcalıklı davranışlar yol açtı. Amasis ayaklananların başına geçti, kralı yendi ve onun yerine tahta geçti. Herodotus tarafından şakacı bir tekerk olarak betimlenir, ama tahtın vakarını her zaman koruyamamıştır. Oldukça önemsiz bir konumdan kendini becerisi, kurnazlığı ve kafası yoluyla tahta yükseltmiş, ve her zaman hazır bekleyen keskin kavrayışını Herodotus'a göre daha sonraki her durumda tanıtlamıştı. Sabahları mahkemesini toplar ve halkın yakınmalarını dinlerdi; ama öğleden sonra ziyafet çeker ve kendini bir haz yaşamına bırakırdı. Bu nedenle onu kınayan ve işlerine bütün gününü vermesini söyleyen dostlarına, 'Eğer ok her zaman gerili kalırsa, işe yaramaz olur ya da kopar,' derdi. Mısırlılar ona

soyunun aşağılığı nedeniyle çok yüksek bir saygı göstermedikleri için, içinde ayaklarını yıkadığı altın bir leğenden Mısırlılar arasında büyük saygı gösterilen bir tanrının imgesini yaptırdı; bununla onlara kendi yüksekliğinin bir örneğini sunmuş oldu. Bunların dışında, Herodotus özel bir kişi olarak kendini aşırı ölçüde hazza verdiğini, bütün varsıllığını dağıtıp saçtığını, ve sonra hırsızlığa yöneldiğini anlatır. Kaba bir ruh ve ince bir kavrayış bir Mısır kralının özelliğidir.

Amasis kendini Kral Kambyses'in kötü niyetlerinin hedefi yaptı. Kyrus Mısırlılardan bir göz doktoru istemişti, çünkü o sıralar Mısır'daki yaygın göz hastalıkları nedeniyle bir bakıma zorunlu olarak ustalaşan Mısırlı göz doktorları çok ünlüydüler. Bu göz hekimi ülkenin dışına gönderilmesinin öcünü almak için Kambyses'e Amasis'ten kızını istemesi öğüdünü verdi; hiç kuşkusuz Amasis'in ya onu verdiği için çok mutsuz olacağını, ya da eğer vermezse üzerine Kambyses'in gazabını çekeceğini biliyordu. Amasis kızını Kambyses'e vermedi, çünkü onu aşağı bir eş olarak istemişti (çünkü yasal karısının bir Pers kızı olması gerekiyordu); ama ona kendi kızının adı altında Apries'in kızını gönderdi. Apries daha sonra Kambyses'e kızın gerçek adını açıkladı. Kambyses aldatmacadan öylesine öfkeye kapıldı ki, Amasis'in ölümünden sonra Psammenitos'un egemenliği altındaki Mısır'a bir sefer açtı, ülkeyi ele geçirdi ve Pers İmparatorluğuna bağladı.

Mısır *Tini* söz konusu olduğunda, burada Herodotus'un anlatısında Elialıların Mısırlılara dünyanın en bilge insanları dediklerini belirtmek gerekir. Yine, orada bizi şaşırtan şey Afrika aptallığının yakınında derin düşünen bir Anlağın, tüm kurumlara baştan sona yayılan ussal düzenlemelerin ve çok çarpıcı sanat yapıtlarının görülmesidir. — Mısırlılar da Hintliler gibi kastlara ayrılmıştı ve çocuklar her zaman büyüklerinin işlerini ve uğraşlarını üstlenirlerdi. Yine bu nedenle elişleri ve uygulayım sanatları burada çok yüksek bir düzeyde gelişmişti; ve mesleklerin kalıtsal aktarılışı Mısırlıların yaşam ve davranışlarında Hindistan'-

da olduğu gibi zarara yol açmamıştı. Herodotus şu yedi kasttan söz eder: Rahipler, savaşçılar, sığırtmaçlar, domuz çobanları, satıcılar ya da genel olarak tecimciler, ancak daha sonraki bir tarihte ayrı bir sınıf oluşturmuş görünen çevirmenler, ve son olarak gemiciler. Tarımcılardan burada söz edilmemesinin nedeni büyük olasılıkla tarımın birçok kastın birlikte uğraşı olmuş olmasıydı, örneğin kendilerine bir parça toprak verilen savaşçılar gibi. Diodoros ve Strabo bu kast bölümlerinin değişik bir açıklamasını verirler. Yalnızca rahipler, savaşçılar, çobanlar, tarımcılar ve sanatçıların adları verilir, ki belki de tecim ile uğraşanlar da bu sonunculara aittir. Herodotus rahiplerden söz ederken başlıca tarım toprakları kazandıklarını ve onu kira ile ektirdiklerini, çünkü toprağın genellikle rahiplerin, savaşçıların ve kralların iyeliğinde olduğunu belirtir. Kutsal Yazılara göre, Josef kralın bir bakanıydı ve işini öyle bir yolda yürüttü ki, kral tüm toprak mülkiyetinin efendisi oldu. Ama genel olarak meslekler Hintliler durumunda olduğu gibi katı biçimler altında bulunmuyorlardı; çünkü başlangıçta çobanlar olan İsraillilerin el işçileri olarak da kullanıldıklarını görürüz; ve daha önce söylendiği gibi yalnızca el işçilerinden bir ordu kuran bir kral vardı. Kastlar katı değildirler, ve birbirleri ile savaşım ve ilişki içine girerler; sık sık çözüldüklerini ve gönülsüzlük içinde olduklarını görürüz. Bir zamanlar yaşadıkları yerden Nubia yönünde serbest bırakılmadıkları için hoşnutsuzluk duyan ve topraklarını kullanamadıkları için umutsuzluğa düşen savaşçılar kastı Meroe'ye kaçtı ve ülkeye yabancı paralı askerler getirildi.

Mısırlıların *yaşam yolları* üzerine Herodotus çok ayrıntılı bilgiler verir ve başlıca ona genel olarak Yunan törelerinden sapıyor görünen herşeyi anlatır. Böylece örneğin Mısırlıların özel hastalıklar için özel doktorları vardı, kadınlar evin dışındaki işlerle ilgilenirken erkekler evde kalır ve yün örerlerdi. Mısır'ın bir bölgesinde çokeşlilik, bir başkasında tekeşlilik egemendi; kadınlar yalnızca bir, erkekler iki elbise giyerlerdi; çok yıkanır ve banyo yaparlar ve her ay

arınırlardı. Tüm bunlar barışçıl bir duruma gömülmüşlüğü imlerler. Polis düzenlemelerine gelince, her Mısırlının belli bir zamanda kendi denetimcisinin önüne çıkması ve geçimini hangi kaynaklardan elde ettiğini bildirmesi karara bağlanmıştı; eğer bunu yapamazsa, ölümle cezalandırılırdı; gene de bu yasa ilk kez geç bir tarihte Amasis'in zamanında getirildi. Dahası, devlet topraklarının paylaştırılması çok büyük bir özenle yerine getirilirdi, tıpkı kanalların ve setlerin tasarlanmasında olduğu gibi; Herodotus Etyopya kralı Sabako'nun yönetimi altında birçok kentin setler yoluyla yükseltildiğini söyler.

Mahkemeler çok büyük bir özenle yürütülürdü ve bölge tarafından atanan ve başkanlarını kendileri seçen otuz yargıçtan oluşurdu. İşlemler yazılı olarak yapılır ve yanıta dek sürerdi. Diodoros bunları avukatın konuşma ustalığını ve yargıçların duygudaşlığını etkisizleştirmek için çok yararlı bulur. Yargıçlar yargılarını sessizce hiyeroglif bir yolda bildirirlerdi. Herodotus göğüslerinde gerçekliğin bir simgesini taşıdıklarını ve onu davayı kazanan yana doğru döndürdüklerini ya da kazanan yana taktıklarını söyler. Kralın kendisinin her günün türe işlerine katılması gerekirdi. Hırsızlığa gelince, söylendiğine göre hiç kuşkusuz yasaktı; ama yasa hırsızların kendi kendilerini ele vermelerini buyururdu. Eğer hırsız hırsızlığını bildirirse, caza görmezdi; tersine, çaldıklarının dörtte birini alıkoymasına izin verilirdi. Bu belki de Mısırlıları öylesine ünlü kılan kurnazlığı diri ve uygulamada tutmak için tasarlanmıştı.

Yasal düzenlemelerdeki anlayış gücü Mısırlılar durumunda tipik görünür. Kendini kılgısal alanda gösteren bu anlayışı sanat ve bilim ürünlerinde de tanırız. Mısırlıların yılı on iki aya ve her ayı otuz güne böldükleri söylenir. Yılın sonunda beş gün daha eklerlerdi, ve Herodotus bunun Yunanlıların düzenlemesinden daha iyi olduğunu söyler. Mısırlıların kavrayış gücü bizi özellikle mekanik alanında hayranlığa düşürür; başka hiçbir ulusun sergileyemediği ve sağlamlıkta ve büyüklükte tüm başkalarını aşan güçlü yapıları sanatsal becerilerini yeterince tanıtlar; kendileri-

ni buna bütünüyle verebilmelerinin nedeni alt kastların politika ile ilgilenmemeleriydi. Sicilyalı Diodoros Mısır'ın yurttaşlarının Devlet sorunlarıyla ilgilenmeyip yalnızca kendi işleri ile uğraştıkları biricik ülke olduğunu söyler. Yunanlıların ve Romalıların işlerin bu durumuna özellikle hayret etmiş olmaları gerekir.

Ussal düzenlemeleri nedeniyle, Mısır eskiler tarafından törel olarak düzenlenen bir durumun modeli olarak, Pisagoras'ın sınırlı bir seçkinler toplumunda yerine getirdiği ve Platon'un daha kapsamlı bir tasarımını kurguladığı bir ideal olarak görülürdü. Ama böyle ideallerde tutku dikkate alınmaz. Saltık olarak tamamlanmış bir yolda alınan ve yararlanılan bir durum, onda herşeyin, özellikle ikinci bir doğa olması için gerekli eğitimin ve alışmanın hesaplandığı bir tasar bütününde Tinin doğasına aykırıdır, çünkü Tin varolan yaşamı nesnesi yapar ve kendisi onu değiştirecek sonsuz etkinliğin dürtüsüdür. Bu dürtü kendini Mısır'da da kendine özgü bir yolda anlatmıştır. İlk bakışta tüm tikelliklerde belirli bir yolda düzenlenmiş böyle bir durum saltık olarak kendine özgü hiçbirşey kapsamazmış gibi görünür; din şu ya da bu yolda eklenebilirmiş görünür, yeter ki böylelikle insanların en büyük gereksinimleri doyurulabilsin; ve dahası, onun benzer olarak dingin ve o törel düzen ile uyumlu bir yolda getirilebileceği beklenir. Ama eğer şimdi Mısır'ın *Dinini* irdelersek, en tuhaf olduğu gibi en hayranlık verici görüngüler tarafından da şaşkınlığa düşürülürüz ve anlarız ki, yasanın sıkı sıkıya denetlediği bu dingin düzen bir Çin düzeni değildir, ve burada kendi içinde devinen ve dürtü ve itki dolu bütünüyle başka bir Tin karşısındayızdır. — Burada Afrika öğesini aynı zamanda Doğunun sağlamlığı ile birlikte Akdeniz'e, ulusların sergilendikleri o büyük alana taşınmış buluruz; ama dahası öyle bir yolda ki, burada yabancı uluslar ile hiçbir ilişki bulunmaz, çünkü böyle bir uyarı yolu kendini gereksiz olarak gösterir; çünkü burada itkilerin muazzam bir çabası kendi üzerine yönelmiştir ve kendi alanının içerisinde en olağanüstü ürünler yoluyla kendi kendisinin nesnelleşmesinde

çiçeklenir. Burada bulduğumuz şey Afrika sıkılığının kendi içinde nesnelleşmeye doğru sonsuz dürtü ile birleşmesidir. Ama henüz bir bakıma Tinin alnının çevresini demir bir bant kuşatır, öyle ki düşüncede varlığının özgür özbilincine ulaşamaz, ama bunu yalnızca bir problem olarak, kendi kendisinin bilmecesi olarak ortaya koyar. — Mısırlılar için Öz olarak geçerli olan şeyin temel sezgisi içinde yaşadıkları doğal olarak kapalı dünya üzerine, ve daha tam olarak Nil'in Güneş ile birlikte belirlediği kapalı fiziksel doğa alanı üzerine dayanır. Bu ikisi, Güneşin konumu ve Nil'in konumu, sıkı sıkıya bağlıdır; bu Mısırlılar için herşeydir. Nil genel olarak ülkenin temel belirlenimidir; Nil vadisinin dışında çöl başlar; Mısır kuzeye doğru deniz tarafından ve güneyde yakıcı sıcaklar tarafından kuşatılıdır. Mısır'ı fetheden ilk Arap generali Halife Ömer'e şunları yazar: 'Mısır ilk olarak engin bir çöl denizi, sonra bir tatlı su denizi ve son olarak büyük bir çiçekler denizidir; buraya hiçbir zaman yağmur yağmaz; Temmuz sonlarına doğru çiy düşer, ve sonra Nil kabarmaya başlar ve Mısır bir adalar denizine benzer.' (Herodotus bu dönem sırasındaki Mısır'ı Ege denizindeki adalarla benzetir.) Nil arkasında sonsuz çoklukta canlı bırakır; o zaman kıpırdayan ve sürünen şeylerin ölçüsüz bir kalabalığı görülür; ve kısa bir süre sonra insanlar toprağı ekmeye başlarlar ve hasat çok bol olur. Mısırlının varoluşu böylece güneşin parlaklığına ya da yağmura bağımlı değildir; tersine, onun için yalnızca yaşam yolunun ve yaşam etkinliğinin temelini oluşturan bu bütünüyle yalın koşullar vardır. Nil'in izlediği kapalı bir fiziksel döngü vardır, ve bu güneşin gidişi ile bağıntılıdır; güneş ilerler, doruğuna erişir ve sonra yine geriye döner. Nil de böyle yapar.

Mısırlıların yaşamının bu temeli dinlerinin belirli içeriğini de düzenler. Mısır dininin anlamı ve önemi üzerine eski bir tartışma vardır. Tiberius'un zamanında Mısır'da bulunmuş olan Stoacı Chaeremon bunu yalnızca özdekçi terimlerde açıklar; bunun karşısavını yeni-Platonistler oluştururlar, herşeyi tinsel bir imlemin simgeleri olarak

alırlar ve böylece bu dini arı bir idealizm yaparlar. Bu tasarımların ikisi de kendi başlarına tek yanlıdır. Doğal ve tinsel güçler en sıkı sıkıya birleşmiş olarak görülürler — ama özgür, tinsel imlemin öne çıkacağı bir yolda değil, tersine karşıtlığın en katı çelişkide bir araya bağlanacağı bir yolda. Nil'den, Güneşten ve onlara bağımlı olan bitki örtüsünden söz ettik. Bu tikelleşmiş Doğa görüşü Din için ilkeyi verir, ve içeriği herşeyden önce bir tarihtir. Nil ve Güneş insansal olarak tasarlanan tanrılardır, ve doğal süreç ve tanrısal tarih aynı şeydir. Kış gündönümünde güneşin gücü en aza iner, ve yeniden doğmalıdır. Böylece Osiris de doğmuş olarak görünür; ama kardeşi ve düşmanı, çölün yakıcı rüzgarı Tyfon tarafından öldürülür. İsis — Yeryüzü — Güneşin ve Nil'in gücünden yoksun kalarak, onun özlemini çeker; Osiris'in dağılmış kemiklerini toplar, onun için feryatlar koparır, ve Herodotus'un Maneros dediği bir şarkı ile, tüm Mısır Osiris'in ölümüne onunla birlikte inler; Herodotus Maneros'un Mısır'ın ilk Kralının biricik oğlu olduğunu ve erken öldüğünü söyler; bu şarkı Yunanlıların Linus şarkıları gibidir ve Mısırlıların biricik şarkılarıdır. Yine burada da acı tanrısal birşey olarak görülür, ve burada da ona Fenikeliler arasında gösterilen aynı onur gösterilir. Hermes sonra Osiris'i mumyalar; ve mezarı değişik yerlerde gösterilmiştir. Osiris şimdi ölülerin yargıcıdır, Görülemezlerin ülkesinin efendisidir. Bunlar temel tasarımlardır. Osiris, Güneş, Nil, bu üçlü tek bir düğümde birleşir. Güneş onda Osiris'in ve tanrıların tarihinin tanındığı simgedir; ve benzer olarak Nil de bu simgedir. Dahası, Mısır'ın somut imgelem yetisi Osiris'e ve İsis'e tarımın getirilmesini, pulluğun, çapanın vb. bulunmasını da yükler; çünkü Osiris yalnızca yararlı olanı, toprağın verimliliğini değil, ama yararlanmanın aracını da verir. Ama insanlara yasaları, bir yurttaşlık düzenini ve tapınmayı da verir; böylece emeğin araçlarını insanların eline bırakır ve onları güvenlik altına alır. Osiris ayrıca toprağa ekilen ve sonra filizlenen tohumun da simgesidir; tıpkı yaşamın sürecinin olduğu gibi. Böylece bu iki ayrışık öğenin, doğa

görüngüsünün ve tinsel olanın *tek bir* düğümde bir araya örüldüğünü buluruz.

İnsan yaşamının gidişinin Nil, Güneş, Osiris ile birlikte alınması salt bir eğretileme olarak görülmemelidir — sanki doğurulma, kuvvetin artması, gücün ve verimliliğin doruğu, azalma ve zayıflama kendilerini bu türlülükte eşit ya da benzer bir yolda sergiliyorlarmış gibi; tersine, düşlem bu türlülükte *tek bir Özne, tek bir* yaşam görmüştür. Ama bu birlik gene de bütünüyle soyuttur; ayrışıklık öğesi kendini onda dürtü ve itki olarak ve bir bulanıklık olarak gösterir ki, Yunan duruluğu ile keskin bir zıtlık içindedir. Osiris Nil'i ve Güneşi temsil eder; Güneş ve Nil yine insan yaşamının simgeleridir; her biri imlem, her biri simgedir; simge kendini imleme çevirir, ve imlem simgenin simgesidir ki, böylece bu yine imlem olur. Belirlenimlerden hiç biri aynı zamanda imlem de olmaksızın imge değildir, her biri her ikisidir; biri kendini ötekinden açıklar. Böylece tek bir varsıl tasarım doğar ki, birçok tasarımın bileşimidir ve onda temel düğümün bireyselliği sürer ve evrenselde çözülmez. Evrensel tasarım, ya da andırımın bağını oluşturan düşüncenin kendisi, bilinç için düşünce olarak özgürce ortaya çıkmaz, ama iç bağlantı olarak gizli kalır. Sağlamlaşmış bir bireysellik vardır ki, görüngünün değişik biçimlerini bileştirir; ve dahası bir yandan düşlemseldir çünkü bağdaşmaz görünen içeriğin bir bileşimidir; ama öte yandan içsel olarak olgu ile uyum içinde bağıntılıdır, çünkü bu değişik görüngüler edimselliğin tikel ve yavan bir içeriğidirler.

Bu temel tasarımın dışında, birçok tikel tanrı buluruz ki, Herodotus bunların üç sınıfını sayar. Birincisinde sekiz, ikincide on iki, üçüncüde belirsiz bir çoklukta tanrının adını verir ki, bu sonuncular tikellikleri içindeki Osiris'in birliğine doğru yönelirler. İlk sınıfta Ateş ve kullanımı Phtha olarak ve Knef olarak ortaya çıkar ve İyi Demon olarak da tasarımlanır; ama Nil'in kendisi bu Demon olarak geçerlidir ve böylece soyutlamalar somut tasarımlara dönerler. Ammon büyük bir tanrı olarak görülür ve gün-gece eşitliğinin belirlenimi onda yatar; ayrıca kehanetleri veren

odur. Ama Osiris benzer olarak biliciliğin kurucusu olarak da sunulur. Böylece Osiris tarafından sürülen üreme gücü tikel bir tanrı olarak temsil edilir. Ama Osiris'in kendisi bu üreme gücüdür. İsis Yeryüzüdür, Aydır, Doğanın alıcı verimlileşmesidir. Osiris'in önemli bir kıpısı olarak *Anubis* (*Thoth*), Mısır *Hermesi* vurgulanmalıdır. İnsansal etkinlikte ve buluşta, yasal düzende genel olarak tinsel öğe bir varoluş kapsar, ve kendisi belirli ve sınırlı olan bu kipte bilincin nesnesi olur. Burada tinsel öğe Doğa üzerindeki sonsuz ve özgür bir Efendi olarak bulunmaz; tersine, tikel birşey olarak Doğa güçleri ile yanyana durur ve içeriğine göre de tikel birşey olarak bulunur. Böylece Mısırlıların tinsel etkinlikler ve etkerlikler olarak da tanrıları vardı, ama bunlar bir yandan içeriklerine göre kendileri sınırlıyken, öte yandan doğal simgelerde görülüyorlardı. — Mısır Hermesi tanrısal tinsellik yanı olarak ünlüdür. İamblikus'a göre Mısır rahipleri tüm buluşlarının önüne en eski zamanlardan bu yana Hermes adını eklerlerdi; buna göre Eratosthenes toplu olarak Mısır bilimini ele alan kitabına 'Hermes' adını vermiştir. Anubis'e Osiris'in dostu ve yoldaşı denir. Yazının bulunuşu, sonra genel olarak bilimlerin ve dilbilgisi, gökbilim, ölçme bilimi, müzik ve tıbbın bulunuşu ona yüklenir; günü on iki saate ilk bölen odur; dahası, ilk yasamacı, dinsel göreneklerde ve kutsal nesnelerde, cimnastik ve dansta ilk öğretmen odur; zeytin ağacını ilk kez o bulmuştur. Ama tüm bu tinsel yüklemlere karşın, bu tanrı Düşüncenin Tanrısından bütünüyle başka birşeydir; yalnızca tikel insan sanatları ve buluşları ona bağlanır; dahası bu tanrı yine bütünüyle doğal varoluşa bağlıdır ve doğa simgelerinde indirgenir: Hayvansallaştırılmış bir tanrı olarak köpek başı ile temsil edilir ve bu maskenin yanısıra benzer olarak doğal bir varoluş onunla birlikte düşünülür, çünkü aynı zamanda Sirius, Köpek Yıldızıdır. Öyleyse içeriğine göre sınırlı olduğu gibi, varoluşuna göre de duyusaldır. — Geçerken belirtilebilir ki, nasıl burada İdealar ve doğal şeyler birbirinden ayırdedilmiyorsa, benzer olarak insan yaşamının

sanatları ve becerileri de amaçların ve araçların ussal bir alanına şekillenmez ve belirlenmez. Böylece tıp, bedensel hastalıklar üzerine öğütler, tıpkı genel olarak yaşamdaki girişimler üzerine öğütler ve kararlar alanı gibi, biliciliğin ve büyü sanatlarının çok çeşitli boşinançları altına alınmıştı. Astronomi aynı zamanda özsel olarak Astrolojiydi ve tıp büyüsel ve özellikle astrolojikti. Tüm astrolojik ve simpatetik boşinançlar Mısır'dan gelir.

Kült başlıca Hayvan Tapınmasıdır. Burada tinselin ve doğalın birliğini gördük; daha ileri ve daha yüksek olan ise Mısırlıların tıpkı Nil'de, Güneşte ve tohumda tinsel olanı görmeleri gibi, hayvan yaşamında da aynı şeyi görmeleridir. Hayvan tapınması bize terstir; kendimizi göğe tapınmaya alıştırabiliriz, ama hayvanlara tapınma bize yabancıdır, çünkü doğa öğesinin soyutlaması bize daha evrensel ve buna göre tapınmaya daha uygun görünür. Gene de açıktır ki, Güneşe ve Yıldızlara tapınan halklar hiçbir biçimde hayvanlara tapınanlardan daha yüksek sayılmamalıdır; tam tersine, çünkü Mısırlılar hayvanlar dünyasında içsel ve kavranamaz olanı görürler. Biz de, hayvanların yaşamlarını ve yaptıklarını irdelerken, içgüdüleri, ereksel etkinlikleri, durmak bilmez devingenlikleri ve dirilikleri karşısında hayrete düşeriz; çünkü yaşam erekleri için aşırı ölçüde çevik ve çok kurnaz ve aynı zamanda sessiz ve kapalıdırlar. Bu hayvanlarda neyin gizli olduğu bilinmez ve onlara güvenilemez. Yanan gözleri ile ve kimi zaman sürünüşü, kimi zaman hızlı sıçramaları ile bir kara kedi kötü bir varlığın bulunuşu gibi, anlaşılmaz bir hayalet gibi görülmüştür; buna karşı köpekler, kanaryalar dost ve duygudaş yaratıklar gibi görünürler. Hayvanlar gerçekte anlaşılmazdırlar; bir insan düşleminde ya da tasarımında bir köpek doğasına giremez, üstelik onunla ne denli benzerlik taşırsa taşısın; hayvan ona bütünüyle yabancı birşey olarak kalır. — İnsanın o sözde kavranamaz şeyle karşılaşması iki yolda, dirimli Doğada ve Tinde olur. *Ama gerçeklikte insanın kavranamaz olanla ancak Doğada karşılaşması gerekir; çünkü Tin kendi kendisine açık olmaktır; Tinin*

anladığı ve kavradığı Tindir. — Öyleyse Mısırlıların küt özbilinçleri, insan Özgürlüğü düşüncesinin henüz ona kapalı olduğu bu özbilinç salt yaşamın içine kapatılı kütleşmiş ruha tapınmayı sürdürür ve hayvan yaşamı ile duygudaşlık içindedir. Salt dirimliliğe tapınmayı başka uluslar arasında da buluruz, kimi zàman belirtik olarak, örneğin Hintliler ve tüm Moğollar durumunda olduğu gibi; ama bunun kimi zaman yalnızca izleri bulunur, örneğin Yahudilerde olduğu gibi: "Hayvanların kanını yemeyeceksin, çünkü hayvanın yaşamı ondadır." Yunanlılar ve Romalılar da kuşları bilen varlıklar olarak görürler, ve insana tinde açıklanmamış olanın, kavranamaz ve yüksek olanın onlarda bulunduğuna inanırlardı. Ama Mısırlılar durumunda hayvanlara tapınma hiç kuşkusuz en aptalca ve en insanlık dışı boşinançlara dek vardırıldı. Hayvan tapınması onlarda baştan sona tikelleşmiş birşeydi; her bölgenin kendi hayvanı vardı — kedi, ibis, timsah, vb.; onlar için büyük vakıflar kurulmuştu; onlara güzel eşler verilir ve tıpkı insanlar gibi öldükten sonra mumyalanırlardı. Boğalar gömülürdü, ama boynuzlarının mezarlardan dışarı çıkacağı bir yolda. *Apis*'in görkemli anıtları vardı, ve kimi Piramitlere böyle bakılmalıdır; açılan bir Piramitte en ortadaki odada su mermerinden yapılmış güzel bir lahit bulundu; daha yakından incelendiğinde, içindeki kemiklerin bir öküze ait oldukları anlaşıldı. Bu hayvan tapınması sık sık en aptalca sertliklere dek abartılırdı. Eğer bir insan bir hayvanı kasıtlı olarak öldürmüşse, ölümle cezalandırılırdı; ama kimi hayvanların kasıtsız olarak öldürülmesi bile ölümü gerektirebilirdi. Anlatıldığına göre, bir zamanlar bir Romalı İskenderiye'de bir kediyi öldürünce kentte bir ayaklanma başlar ve karışıklıkta Mısırlılar Romalıyı öldürürler. Kutsal hayvanların öldürülmesindense ya da onlara ayrılan erzaka el sürmektense, insanları açlıktan ölmeye bırakırlar. Salt dirimsellikten daha da çoğu, üretken doğanın evrensel yaşam kuvveti Fallus tapınmasında onurlandırılır ki, bunu Yunanlılar da Dionysos tapınmalarına katmışlardı. Bu tapınma en büyük aşırılıkları içerirdi.

Dahası, hayvan şekli bir simgeye de çevrilir, ve bir ölçüde hiyeroglif olarak salt bir ime de indirgenir. Burada Mısır anıtlarındaki atmaca ya da şahin, bokböceği vb. şekilleri gibi sayısız şekli anımsatmak istiyorum. Böyle betilerin hangi tasarımlar için simgeler oldukları bilinmez, ve bu bulanık sorunun bütünüyle durulaştırılabileceğine inanmak güçtür. Böylece örneğin bokböceğinin üremenin, Güneşin ve yolunun simgesi olduğu söylenir; İbis'in Nil taşkınının, akbabanın peygamberce bildirişlerin, yılın, acımanın. Bu bileşimlerin tuhaflığı buna göre şiirlerde olduğu gibi bir imgeye evrensel bir tasarım yüklemememizden gelir; burada tersine duyusal sezgiden başlanır ve imgelem yine bu aynı alanın içerisinde kalır.

Ama tasarımın kendini dolaysız hayvan şeklinden ve onun seyrinde oyalanıştan kurtardığını ve onda yalnızca tahmin edilenin ve arananın kavranabilirliğe ve ayrımsanabilirliğe ilerlediğini görürüz. Gizli olan, tinsel olan şey kendini hayvandan insan çehresi olarak ortaya çıkarır. Çok şekilli Sfenxler, genç kız kafalı aslan bedenleri, ya da sakallı erkek Sfenxler (ἀνδρόσφιγγες) bize Tinselin anlamının çözülecek problem olduğunu gösteren şeylerdir; çünkü bilmece genel olarak bilinmeyen birşey üzerine konuşma değil, ama onu ortaya çıkarma istemi, onun kendisini açması istemidir. — Ama evrik olarak insan şekli yine onu belirli bir anlatıma doğru tikelleştirebilmek için hayvan çehresi yoluyla bozulur. Yunan güzel sanatı tikel anlatıma tinsel karakter yoluyla güzellik biçiminde erişmeyi bilir ve anlaşılabilmek için insan çehresini bozması gerekmez. Mısırlılar giderek tanrıların insan şekillerine bile hayvan kafaları ve hayvan maskeleri yoluyla bir açıklama eklemişlerdir; örneğin Anubis bir köpek kafası taşır, İsis boğa boynuzlu aslan kafası vb. Rahipler de işlevlerini yerine getirirken şahinler, çakallar, boğalar vb. olarak maske takarlar; benzer olarak ölülerin iç organlarını çıkaran cerrah (kaçıyor olarak tasarımlanır, çünkü dirimli olana karşı günah işlemiştir), ve ayrıca mumyacılar ve yazıcılar için de aynı şey geçerlidir. Açılmış kanatlarıyla insan kafalı Atmaca yeni bir

bedeni diriltebilmek için duyusal uzayın içinden uçmakta olan ruhu imler. — Mısır imgelemi değişik hayvanların bileşiminden yeni biçimler de yaratmıştır: Boğa ve koç kafalı yılanlar, koç kafalı aslan bedenleri vb.

Böylece Mısır'ın daha katı, daha kapalı bir Doğa görüşünde kütleştiğini, ama bunu parçaladığını, kendi içinde çelişkiye düşürdüğünü ve bu çelişkiyi çözmeyi bir problem olarak önüne koyduğunu görürüz. İlke dolaysız olanda durup kalmaz, ama İçte gizli yatan öteki anlama ve tine bakar.

Bu verilenlerde Mısır Tininin kendini doğal biçimlerden dışarı çıkarmaya çalıştığını gördük. Ama katı itkisinin güdümündeki bu güçlü Tin içeriğin bu noktaya dek irdelediğimiz öznel tasarımında durup kalamamış ve kendini *Sanat* yoluyla dış bilince ve dış görüşe de getirmek zorunda kalmıştır. — İlksiz-sonsuz Birin, şekilsiz olanın Dini için Sanat yalnızca doyum verici olmamakla kalmaz, ama özsel olarak ve dışlayıcı olarak nesnesini düşüncelerde bulduğu için, ayrıca günahtır. Ama tikel doğallığın seyri içinde duran Tin, aynı zamanda onda çabalayan ve biçimlendiren bir Tin olduğu için, örneğin Nil'in, Güneşin vb. dolaysız, doğal görünüşlerini öyle imgelere çevirir ki, onlarda Tinin bir payı vardır; Tin, gördüğümüz gibi, simgeselleştiren Tindir, ve böyle olduğu için, bu simgeselleştirmeleri gücü altına almaya ve onları kendi önüne getirmeye yönelir. Kendi için ne denli bilmecemsi ve bulanık ise, kendini bu tutsaklıktan dışarıya nesnel bir tasarıma doğru özgürleştirme uğruna çalışmak için o denli büyük bir dürtü duyar.

Mısır Tininin üstün özelliği önümüzde bu güçlü ustabaşı olarak durmasıdır. Aradığı şey görkem değil, oyun değil, haz vb. değildir; tersine, onu devindiren şey kendini anlama dürtüsüdür, ve kendine ne olduğunu öğretebilmek için ve kendini kendi için edimselleştirebilmek için düşüncelerini taşa işlemekten başka hiçbir yolu, onlardan başka hiçbir gereç ve zemini yoktur; ama taşa yazdıkları ise bilmeceleri, Hiyerogliflerdir. Hiyeroglifler iki türdür. Birinciler daha çok dilde anlatım için belirlenmiş ve öznel tasarım ile bağıntıyı taşıyan asıl hiyerogliflerdir; ikinciler

Mısır'ı kaplayan bu muazzam mimari yapılar ve yontular kitlesidir. Başka uluslar durumunda tarih bir olaylar dizisinden oluşurken — örneğin Romalıların yüzyıllar boyunca yalnızca fetih ereği uğruna yaşamış ve uluslara boyun eğdirme işini önlerine almış olmaları gibi —, Mısırlılar ise sanat yapıtları alanında eşit ölçüde güçlü bir imparatorluk kurmuşlardır; bu yapıtlar kalıntıları ile yokedilmezliklerini tanıtlarlar ve eski ve yakın zamanların başka her tür yapıtından daha büyük ve daha şaşırtıcıdırlar.

Bu yapıtlar arasında ölülere adanmış olanlardan ve dikkatimizi özellikle çekenlerden başkasından söz etmeyeceğim. Bunlar Thebes'te Nil boyunca uzanan tepelerdeki muazzam çukurlardır ki, geçitleri ve odaları baştan sona mumyalarla doludur; bunlar yeraltı konutlarıdırlar ve zamanımızdaki en büyük maden ocakları kadar büyüktürler. Sonra, Sais ovasında duvarları ve kemerleri ile büyük ölüler alanı gelir. Üçüncü olarak Dünyanın Harikaları arasında olan Piramitler gelir ki, belirlenimleri Herodotus ve Diodoros tarafından çok daha önceden saptanmış olsa da, geometrik kurallılık içindeki bu muazzam Kristallerin cesetler kapsadıkları kesin olarak ilkin modern zamanlarda doğrulanmıştır. Son olarak en hayret verici yapıt, içlerinden biri modern zamanlarda Belzoni tarafından açılmış olan Kral Mezarları gelir.

Mısırlılar için bu ölüler ülkesinin ne anlama geldiğini görmek özseldir; insan hakkında nasıl bir düşüncelerinin olduğunu buradan çıkarılabilir. Çünkü ölüde insan insanı tüm olumsallıktan sıyrılmış olarak, salt özüne göre tasarımlar. Ama bir halk insanı özsel olarak nasıl tasarımlıyorsa, kendisi öyledir, kendi karakteri öyledir.

İlk olarak burada Herodotus'un anlattığı dikkate değer bir olgudan, ilk kez Mısırlıların insanın Ruhunun *ölümsüz* olduğu düşüncesine anlatım vermelerinden söz etmeliyiz. Ama bu görüş, Ruhun ölümsüz olduğu görüşü onun Doğadan başka birşey olması, Tinin kendi için bağımsız olması demek olmalıdır. Hintliler durumunda En Yüksek olan soyut Birliğe, Hiçliğe geçişti; öte yandan Özne, özgür

iken, kendi içinde sonsuzdur; o zaman özgür Tinin Krallığı Görülemezlerin Krallığıdır — Yunanlılar durumundaki Hades gibi. Bu kendini insanlara ilkin ölmüşlerin krallığı olarak, Mısırlılara *Ölüler Ülkesi* olarak sunar.

Tinin ölümsüz olduğu tasarımı insansal bireyin kendi içinde sonsuz bir değer taşıdığını imler. Salt doğal olan tekilleşmiş görünür, saltık olarak başkasına bağımlıdır ve varoluşunu başkasında taşır; ama Ölümsüzlük ile Tinin kendi içinde sonsuz olduğu bildirilmiş olur. Bu tasarım ilk olarak Mısırlılarda bulunur. Ama burada Ruhun Mısırlılar tarafından önceleri salt bir Atom olarak, e.d. somut ve tikel birşey olarak bilindiğini eklemeliyiz. Çünkü Metempsikosis tasarımı, e.d. insan Ruhunun bir hayvan bedeninde de kalabileceği tasarımı kendini hemen buraya bağlar. Aristoteles de bu tasarımdan söz eder ve bunu birkaç sözcükle bir yana bırakır. Her öznenin, der, kendi etkinliği için kendine özgü organları vardır — örneğin demircinin, marangozun kendi zanaatları için; benzer olarak, insan Ruhunun da kendine özgü organları vardır, ve bir hayvan bedeni onun organı olamaz. Pisagoras ruhların göçü öğretisini kabul etti, ama somut olana sarılan Yunanlılar arasında fazla kabul göremedi. Hintliler de bu öğretinin bulanık bir tasarımını taşırlar, çünkü son noktayı evrensel Töze geçiş olarak görürler. Ama Mısırlılar durumunda Ruh, Tin en azından olumlu bir varlıktır, üstelik salt soyut olarak olumlu olsa bile. Göç dönemi üç bin yıl olarak belirlenmişti; gene de Osiris'e bağlı kalan bir Ruhun böyle bir alçalmaya (çünkü onu böyle görürler) altgüdümlü olmadığını söylerler.

Bilindiği gibi, Mısırlılar ölülerini mumyalarlardı; bu yolla onlara öyle bir süreklilik verdiler ki, giderek bugüne dek saklanmışlardır ve daha yüzyıllarca böyle kalabileceklerdir. Şimdi, bu onların ölümsüzlük tasarımlarına uygun görünmez, çünkü eğer Ruh kendi için kalıcı ise, bedenin saklanması ilgisiz birşeydir. Ama buna karşı denebilir ki, eğer Ruh sürüyor olarak bilinirse, beden onun eski yaşama yeri olarak onurlandırılmalıdır. Parsiler ölülerin bedenlerini

kuşlar tarafından yenmeleri için boş bir yere bırakırlardı; ama onların arasında Ruh evrensele geçiyor olarak tasarımlanırdı. Ruhun sürdüğü yerde, bir bakıma beden de bu süreklilige ait olarak görülmelidir. Bizim aramızda hiç kuşkusuz Ruhun ölümsüzlüğü daha yüksek bir biçim alır; Tin kendinde ve kendi için ilksiz sonsuzdur, belirlenimi ilksiz sonsuz kutluluktur. — Mısırlılar ölülerini mumyalıyorlardı; böylelikle ölülerle işlerini bitiriyorlar ve onları daha öte onurlandırmıyorlardı. Herodotus'un Mısırlılar konusunda anlattığına göre, bir insanın ölümü durumunda kadınlar yüksek sesle feryat ederlerdi; ama bir ölümsüzlük tasarımı bizim aramızda bir avunç olarak görülmez.

Yukarıda Ölüler için yapıtlar üzerine söylenenlerden açıktır ki, Mısırlılar, ama özellikle Kralları, kendilerine mezarlar yaptırmayı ve bedenlerine kalıcı bir yer sağlamayı yaşamlarının işi olarak gördüler. Ölülerle birlikte onların yaşam işleri için gerekli olan şeyleri de gömmeleri dikkati çekicidir; böylece zanaatçı iş aletlerini alırdı; tabut üzerindeki resimler ölenin kendini adadığı işi gösterir, öyle ki bunlardan konumunun ve uğraşının bütün tikellikleri öğrenilebilir. Dahası, birçok mumya kollarının altında papirus ruloları ile birlikte bulunmuştur, ve bu daha önceleri özel bir hazine olarak görülürdü. Ama bu rulolar yalnızca yaşam işlerinin çeşitli betimlemelerini ve bunlarla birlikte demotik karakterde yazıları kapsarlar. Bunlar deşifre edilmiş ve tümünün de toprak parçaları ve bu tür şeyler üzerine alım satım mektupları oldukları bulunmuştur; bunlarda herşey, giderek o durumda kalem odasına ödenmesi gereken vergiler bile sağın olarak kapsanır. Böylece bir bireyin yaşamı sırasında satın aldığı şeyler bir belgede kapsanmış olarak ölümünde onunla birlikte gömülürdü. Bu anıtsal yolda Mısırlıların özel yaşamları ile tanışırız, tıpkı Romalıların özel yaşamlarını Pompei'nin ve Herculaneum'un kalıntılarından öğrenmemiz gibi.

Bir Mısırlının ölümünden sonra üzerine yargıda bulunulurdu. — Tabutlar üzerindeki başlıca betimlemelerden biri Ölüler Ülkesindeki mahkemedir: Arkasında İsis olmak

üzere, Osiris bir terazi ile ve önünde duran ölünün ruhu ile betimlenir. Ama ölünün yargılanması yaşayanların kendileri tarafından yerine getirilmiştir, ve bu yalnızca özel kişiler durumunda değil, ama kralların durumunda da böyledir. Ortaya çıkarılan çok büyük ve özenle düzenlenmiş bir kral mezarındaki hiyerogliflerde başlıca kişinin adı silinmiştir; taban kabartmalarında ve resimlerde ise başlıca şekil yokedilmiştir; bu olgu bu yolda ölümsüzleştirilme onurunun krala Ölüler Mahkemesinde yadsınması olarak açıklanmıştır.

Eğer Ölüm Mısırlıları sağlıklarında böylesine rahatsız etmişse, duygusal eğilimlerinin hüzünlü olmuş olduğu sanılabilir. Ama ölüm düşüncesi kesinlikle onları hüzünlendiren birşey değildi. Herodotus'un anlattıklarına göre, şölenlerinde şöyle bir uyarı ile ölülerin imgelerini bulundururlardı: 'Ye ve iç, ölünce böyle biri olacaksın.' Ölüm öyleyse onlar için dahaçok yaşamdan haz duymaya bir çağrıydı. — Daha önce sözü edilen mite göre, Osiris'in kendisi ölür ve aşağıya ölüler ülkesine gider; Mısır'da birçok yerde Osiris'in kutsal mezarı gösterilmiştir. Ama ayrıca Görülemezlerin Krallığının başkanı olarak ve onda ölülerin yargıcı olarak da temsil ediliyordu; daha sonra Serapis bu işlevi onun yerine üstlenmiştir. Mit Anubis-Hermes hakkında onun Osiris'in bedenini mumyaladığını söyler; bu Anubis ayrıca ölülerin ruhlarının önderi olarak da etkindir, ve resimsel betimlemelerinde elinde bir yazı tableti ile Osiris'in yanında durur. Ölülerin Osiris'in Krallığına kabul edilmesinin bireyin Osiris ile birleşmesi gibi derin bir anlamı da vardır; buna göre, tabut kapaklarında ölünün kendisinin Osiris olduğunu gösteren tasarımlar görülür, ve hiyerogliflerin deşifre edilmesi başladıktan sonra krallara tanrılar dendiğinin bulunduğuna inanılmıştır. İnsansal ve tanrısal öğeler böylece birleşmiş olarak sunulurlar.

Eğer şimdi vargı olarak burada tüm yanlarına göre Mısır Tininin özgünlükleri üzerine söylenmiş olanları toparlarsak, temel görüş edimselliğin iki öğesinin, Doğaya batmış Tinin ve özgürleşmesi için dürtünün, burada çatışma için-

de bir arada tutulduklarıdır. Doğanın ve Tinin çelişkisini görürüz, dolaysız Birliği değil, Doğayı yalnızca Tinin sergilenişi için zemin olarak alan somut Birliği de değil; bu birliklerin birincisine ve ikincisine karşı, Mısır Birliği çelişkili birlik olarak orta noktada durur. Bu birliğin yanları soyut bağımsızlık içindedirler ve Birlikleri yalnızca problem olarak tasarımlanır. Buna göre *bir* yanda tikelliğe muazzam kısıtlanmışlık ve bağlanmışlık, Afrikalı katılığı ile yabanıl duyusallık, Hayvan Tapınması, yaşamdan haz durur. Anlatıldığına göre, bir açık pazarda bir kadın bir erkek keçi ile sodomistik ilişkiye girmiştir; Juvenal öfkeden insan etinin ve kanının yenilip içildiğini anlatır. *Öteki* yan Tinin kurtuluşu uğruna savaşımıdır — resimlerdeki düşlemcilik ve onların üretimi için gereken mekanik emeğe bağlı soyut Anlak. Bu Anlak, tikelleri dönüştürme kuvveti ve duyusal görüngünün üzerinde duran sağgörü, kendini Devlet polisinde ve Devlet düzeneğinde, toprağın kullanımında vb. gösterir; ve bunun karşısavı törelere katı bir bağlanmışlık ve insanlara amansızca boyun eğdiren boşinançtır. Şimdiki yaşamın Anlağı ile dürtünün, gözüpekliğin, kaynaşmanın aşırılığı bağlıdır. Bu özellikler Herodotus'un bize Mısırlılar üzerine anlattığı öykülerle uyum içindedir. Bin Bir Gece Masalları ile büyük benzerlik gösterirler; ve bu sonuncuların anlatıldıkları yerin Bağdat olmasına karşın, gene de kökenleri yalnızca o lüks saraylardan daha az olmamak üzere Arap halkına da bağlanmakla kalmamalı, ama ayrıca, Herr von Hammer'in de düşündüğü gibi, Mısır'da aranmalıdır. Arap dünyası bu düşlemcilikten ve büyücülükten bütünüyle uzak bir dünyadır; daha yalın tutkuları ve ilgileri vardır; onlara özgü şarkıların nesneleri sevgi, askeri yiğitlik, at, kılıçtır.

Yunan Dünyasına Geçiş

Mısır Tini tüm yanlarına göre kendini tikellikleri içine kapanmış olarak, bir bakıma katı bir biçimde onlarda

hayvanlaşmış olarak göstermiştir; ama o denli de sonsuz bir dürtü ile kendini onlarda devindirir ve birinden bir başkasına atılıp durur. Bu Tin hiçbir zaman Evrensele ve daha Yüksek olana ulaşamaz, çünkü bir bakıma onun için körleşmiştir, ne de kendi içine çekilir; ama özgürce ve gözüpeklik içinde tikel için simgeleştirir ve daha şimdiden ona egemen olmuştur. Şimdi önemli olan yalnızca *kendinde* daha şimdiden düşünsel [*ideel*] olanı düşünsel olarak da koymak ve kendinde daha şimdiden özgür olan Evrenselin kendisini kavramaktır. Bunu başaran ve başlangıcını ondan yapan Yunanistan'ın özgür, sevinçli Tinidir. — Bir Mısır rahibi Yunanlıların sonsuza dek yalnızca çocuklar olarak kaldıklarını söylemiştir; evrik olarak diyebiliriz ki, Mısırlılar güçlü, içi içine sığmayan delikanlılardır ki, genç erkekler olabilmek için kendi üzerlerine düşünsel biçime göre bir duruluktan başka hiçbirşeye gereksinmezler. Doğu Tininde temel olarak Doğaya batmış Tinin sağlam tözselliği kalır; benzer olarak henüz sonsuz kısıtlanmışlık içinde olmasına karşın, gene de Mısır Tini için bunu sürdürmek olanaksız olmuştur. Kaba Afrika doğası o Birliği dağıtmış ve çözümü özgür Tin olan problemi bulmuştur.

Ama Mısırlıların Tininin kendini onların bilincinin önüne bir *problem* olarak koymuş olmasını Tanrıça Neith'in Sais'deki tapmağındaki ünlü yazıta dayandırabiliriz: *"Ben olan, olmuş olan ve olacak olanım; hiç kimse tülümü kaldırmış değildir."* Bunda anlatılan şey Mısır Tininin ne olduğudur, gerçi sık sık bu önermenin tüm zamanlar için geçerli olduğu görüşü ileri sürülmüş olsa da. Proklus buna şu eklemeyi yapar: *"Ürettiğim meyva Helios'tur."* Kendi için açık olan öyleyse o problemin sonucu ve çözümüdür. Bu açıklık Tindir, gizlenen gece Tanrısı Neith'in oğludur. Mısır'ın Neith'inde gerçeklik henüz gizlidir; Yunan Apollon'u çözümdür; bildirimi şudur: *"İnsan, kendini bil."* Bu deyişte birinin kendi zayıflıklarının ve eksikliklerinin tikel bilgileri gibi birşey amaçlanmaz; tikel bireyden kendi tikelliklerini bilmesi istenmez; tersine, *genel olarak* insanın kendi kendisini bilmesi istenir. Bu buyruk Yunanlılar için verilmiştir,

ve Yunan Tininde insansal olan kendini duruluğu ve gelişimi içinde sergiler. O zaman şu Yunan söylencesi bizi hayranlığa ve hayrete düşürmelidir: Sfenx, Mısır imgesi, Thebes'te görünerek sorar: "Sabah dört, öğle iki, akşam üç ayağı üzerinde yürüyen nedir?" Ödipus bunun İnsan olduğu yanıtı ile Sfenx'i kayalardan yuvarlar. Çözüm, ve Mısır'da problemi ortaya koyma noktasına dek ilerleyen Doğu Tininin kurtuluşu hiç kuşkusuz şudur: Doğanın İçi varoluşunu yalnızca insan bilincinde taşıyan Düşüncedir. Ama kendini böylece bilen bir varlık olarak gösteren Ödipus'un verdiği bu eski çözüm onun kendi yaptıkları üzerine korkunç bir bilgisizlik ile bağlıdır. Eski kraliyet evinde tinsel duruluğun doğuşu henüz bilgisizliğin dehşetleri ile bağlıdır, ve krallığın bu ilk egemenliği, gerçek bilgi ve törel duruluk olabilmek için, ilk olarak yurttaşlık yasaları ve politik özgürlük tarafından şekillendirilmeli ve güzel Tin ile uyumlu kılınmalıdır.

Mısır Tininden Yunan Tinine *iç* — Kavrama göre — geçiş böyle oluşur; ama Mısır büyük Pers İmparatorluğunun bir ili oldu, ve *tarihsel* geçiş Pers ve Yunan dünyalarının ilişkisinde ortaya çıkar. Burada ilk kez tarihsel bir geçiş ile, eş deyişle yıkılan bir imparatorluk ile karşı karşıya geliriz. Çin ve Hindistan, daha önce söylendiği gibi, varolmayı sürdürmüşlerdir; Persia değil. Yunanistan'a geçiş hiç kuşkusuz içseldir; ama burada egemenliğin aktarılması biçiminde dışsal olarak da görünür — bir olgu ki, bundan sonra her zaman yineleyerek ortaya çıkacaktır. Çünkü Yunanlılar egemenlik bayrağını ve kültürü Romalılara teslim ederler ve, Romalılar Germenler tarafından boyunduruk altına alınırlar. Eğer bu geçişi daha yakından irdelersek, hemen örneğin Persia durumunda onun niçin battığı, ve bu arada Çin ve Hindistan'ın niçin sürdükleri sorusu doğar. İlk olarak burada kalıcılığın geçiciliğe karşı daha üstün birşey olduğu önyargısını uzaklaştırmamız gerekir; geçici olmayan dağlar parfüm saçan yaşamında yapraklarını çabucak döken gülden daha üstün değildirler. Özgür Tinin doğallığa karşı yaşamı Persia'da başlar; ve

bu doğal varoluş öyleyse çiçeklerini döker ve solup gider; Doğadan ayrılma ilkesi Pers İmparatorluğunda yatar, ve bu sonuncusu öyleyse o doğallığa batmış dünyalardan daha yüksekte durur. İlerlemenin zorunluğu böylelikle ortaya serilmiş olur; Tin kendini açığa sermiştir ve tamamlamalıdır. Çinli ilkin öldüğü zaman değer kazanır; Hintli kendi kendini öldürür, kendini Brahm'a gömer, tam bilinçsizlik durumunda diri bir ölüdür, ya da doğum yoluyla şimdide bulunan bir tanrıdır; orada hiçbir değişim, hiçbir ilerleme olmaz, çünkü ilerleme ancak Tinin bağımsızlığının elde edilmesiyle olanaklıdır. Perslerin Işığı ile tinsel görüş başlar, ve burada Tin Doğaya veda eder. Buna göre ilk kez burada, yukarıda belirtmek zorunda kaldığımız gibi, nesnelliğin özgür kaldığını, eş deyişle ulusların boyunduruk altına alınmadıklarını, tersine varsıllıkları, anayasaları, dinleri içinde bırakıldıklarını buluruz. Ve bu aslında tam olarak Perslerin kendilerini Yunanlılara karşı zayıf gösterdikleri yandır. Çünkü Perslerin tamamlanmış bir örgütlenmesi olan bir imparatorluk kuramadıklarını, İlkelerini ele geçirilmiş ülkelerde geliştiremediklerini ve onlardan bir Bütün oluşturamadıklarını, ama ancak değişik bireysellikların bir toplağını üretebildiklerini görürüz. Persler bu uluslar arasında meşruluk kazanamadılar; tüzelerini ve yasaların geçerli kılamadılar, ve kendilerine bir düzen kurarken yalnızca kendilerini göz önüne aldılar, imparatorluklarının büyüklüğünü değil. Bu yolda Persia politik olarak *tek bir* Tin değilken, Yunanistan'a karşı zayıf göründü. Persleri yıkılmaya götüren şey kadmsılıkları değil (gerçi belki de Babylon onu zayıflatmış olabilse de), ama Yunan örgütlenişi karşısında ordularının örgütsüz bir yığın durumunda olması, yüksek ilkenin altgüdümlü olanı yenmesiydi. Perslerin soyut ilkesi eksikliğini bağdaşmaz karşıtlıkların örgütsüz, somut olmayan birliği olmasında gösterdi — bir birlik ki, onda Pers Işık öğretisi Suriye'nin haz ve lüks yaşamının yanısıra, denizin tehlikelerine göğüs geren Fenikelilerin çalışkanlık ve yürekliliklerinin yanısıra, Yahudi dininin arı düşünce soyutlamasının ve

Mısır'ın iç dürtüsünün yanısıra duruyordu, — bir toplak ki, ideallikletini bekleyen ve bunu ancak *özgür bireysellikte* kazanabilecek olan öğelerden oluşuyordu. Yunanlılara bu öğeleri iç içe geçişleri içinde kapsayan halk olarak bakılmalıdır: Orada Tin kendini kendi içinde derinleştirmiş, tikellikler üzerinde utku kazanmış, ve bu yolla kendini özgürleştirmiştir.

[HEGEL'İN *TARİH FELSEFESİ*, "DOĞU DÜNYASI" SONU]

KISA AÇIKLAMALAR

A

Ammon. Mısır tanrısı Amen'in klasiksel adı; Zeus ile özdeş; Libya'da; Zeus Tapınağının yeri

Anka. Phönix

Apis. Mısır tanrısı Ptah'ın bir görünüşü.

Apollon. Zeus ve Leto'nun oğlu, Artemis'in kardeşi. Işık, şiir, müzik tanrısı

Aryan, Arlan. Hint-Avrupa ırkı

B

Baktra. Baktria kenti; Zariaspa da denir; modern Balkh

Baktria. Orta Asya'da bir bölge.

Bel. Babil tanrısı

bonze. (Çin) Budist rahip ya da keşiş

D

Delfi. Apollon bilicisinin bulunduğu kent

demotik. Mısır'da rahipler sınıfı dışında kullanılan daha yalın hiyeroglif yazısı ile ilgili

E

Ekbatana. Ya da Achmetha; Media'nın başkenti; şimdiki Hamadąn; Hefaestion orada öldü.

G

Gimnosofistler. Hindistan'ın çıplak felsefecileri; (bkz. Plutark, *İskender*, lxiv)

H

Halys Nehri. Kızılırmak

Heredotos. İÖ 485?-425?; tarihin Babası olarak bilinir.

Hermes. Tanrıların ulağı; Roma mitolojisinde Merkür

Hindostan. Ganj vadisinden Persia'ya doğru

horda. Horde; ordu

K

Krösus. [Κροῖσος], (ö. İÖ ?546) Lidya'nın son kralı (560-546); büyük varsıllığı ile ünlü

Kyrus. (ö. İÖ 529?) Pers imparatorluğunun kurucusu; oğul Kyrus İÖ 401'de öldü.

L

Logos. Us, Λόγος

M

Mandarin. Çin'de bürokrasinin en yüksek dokuz aşamasından birinin üyesi

metempsikosis. Ruhların göçü öğretisi

O

Oxus Nehri. Amu Derya

P

pagoda. Hint tapınağı

Parthia. Horasan

Phtha. Memfis'in büyük tanrısı

Poros. Hint Rajası; İskender ile savaştı.

satrap. Pers Krallığının il yöneticileri

Satürn. Kronos

Selene. Ay (Luna)

Semiramis. Babil kraliçesi

Senato. (Roma) *bkz. 'patres'*

Sensor. (Roma) yurttaşların listesini güncelleme, kamu finansının belli yanlarını denetleme ve kamu ahlakını gözetme işleriyle ilgilenen yetkili

Serez. Roma tarım tanrıçası; Yun. Demeter

Solomon. İÖ onuncu yüzyıl İsrail kralı; David'in oğlu; büyük bir bilgelik yüklenir

T

Tyre (Sur): Eski bir Fenike kenti;

V

Vedalar. Hinduizmin en eski kutsal yazıları

TÜRKÇE-ALMANCA SÖZLÜK

A

ahlak: *Moralität*
ahlaksal: *moralisch*
algı: *Wahmehmung*
andırım: *Analogie*
anımsama: *Erinnerung*
anlak: *Verstand*
anlaşılır: *intelligibel*
anlatı: *Erzählung*
arı: *rein*
ata: *Patriarch*
ayırmaç: *Merkmal*
ayrımsama (*apprehensio*): *Auffassung*
ayrımsız: *indifferent*

B

babaerkil: *patrialisch*
bağımlılık: *Abhängigkeit*
bağımsızlık: *Unabhängigkeit*
bağıntı: *Beziehung*
başkalaşım, değişim: *Veränderung*
belgitleme: *Demonstration*
belirlenim: *Bestimmung*
belirli: *bestimmt*
belirli-varlık, varoluş, bulunuş, orada olma: *Dasein*
belirtik: *ausdrücklich*
belit: *Grundsatz*
belkili: *problematisch*
bengilik: *Ewigkeit*
biçem: *Stil*
biçim(sel)cilik: *Formalismus*
biçimdeşlik: *Gleichförmigkeit*
bilinç: *Bewußtsein*
boşinanç: *Superstition*

Ç

çelişki: *Widerspruch*
çığır: *Epoche*

D

dayanak: *Substrat*
değişki: *Modifikation*
deneyim: *Erfahrung*
derin düşünce: *Reflexion*
devim: *Bewegung*
dinadamlığı, ruhban sınıfı: *Geistlichkeit*
dinamis (güç): δύναμις
doğru: *richtig*
doğruluk: *Richtigkeit*
doğuştan: *angeboren*
dolaylı kılıcı, aracı: *vermittelnde*
dolaylılık, aracılık: *Vermittlung*
dolaysızlık: *Unmittelbarkeit*
duyarlık, duyusallık: *Sinnlichkeit*
duygu: *Gefühl*
duygusal yatkınlık: *Gesinnung*
duyumsamak: *fühlen*
duyu; anlam: *Sinn*
duyulur, duyusal: *sinnlich*
duyulurüstü: *übersinnlich*
duyum: *Empfindung*
duyunç: *Gewissen*
dünyasal (dinsel değil): *weltlich*
Dünya-Tini: *Weltgeist*
düşlem yetisi: *Phantasie*
düşünce: *Gedanken. Denken*
düzgü: *Maxime*

E

edimsel: *wirklich*
edimsellik: *Wirklichkeit*
eğilim: *Neigung*
eğitim, kültür; *Bildung*
eksiksizlik: *Vollkommenheit*
emek: *Arbeit*
entellektüel: *intellektuell* (= düşünsel, kavramsal vb.; belirli bir karşıtlık içinde; örneğin duyusal, sezgisel, algısal, inançsal vb. ile)
erdem: *Tugend*
erek: *Zweck*
ereksellik; amaca uygunluk: *Zweckmäßigkeit*
ergin (reşit): *unmündig*
esenlik: *Heil*
etkerlik: *Wirksamkeit*
etki: *Wirkung*

etkinlik: *Tätigkeit*
eylem: *Handlung*
eytişim, diyalektik: *Dialektik*

F

fanatizm, bağnazlık: *Fanatismus*
fenomen, görüngü: *Phänomen*

G

geçmiş (zaman): *Vergangenheit*
gelişim: *Entwicklung*
gerçeklik: *Wahrheit*
gizil olarak: *virtualiter*
görenek: *Gebrauch*
görgül: *empirisch*
görüngü: *Erscheinung*
görünüş, yanılsama: *Schein*
gözlem: *Beobachtung*
güç: *Macht*
güdü: *Motiv, Triebfeder*

H

hak: *Recht*
haksızlık: *Unrecht*
halk, ulus: *Volk*
haz: *Lust, Genuß*
hedef: *Ziel*
heretiklik (dinsel öğretiden sapma): *Ketzerei*
horda (ordu): *Horde*

İ

içerik: *Inhalt, Gehalt*
içgörü (= görgül bilgi): *Einsicht*
içgüdü: *Instinkt*
içkin: *immanent*
içsellik: *Innerlichkeit*
ideel: *ideell* (= düşünsel; kıpı olarak, ortadan kaldırılmış olarak varolan)
ilinek: *Akzidenz*
ilineksel: *akzidentell*
ilişki: *Verhältnis*
imgelem yetisi: *Einbildungskraft*
imlem: *Bedeutung*
inak: *Dogma*
inanç: *Glaube*
istek: *Begierde*
istenç: *Wille, Wollen*
işleyim: *Gewerbe, Industrie*
itki: *Antrieb*
iyelik: *Besitz*
iyi: *Gut*

K

kanı: *Überzeugung*
karşıt: *Gegenteil*
karşıtçılık (muhalefet): *Opposition*
karşıtlık: *Entgegensetzung, Gegensatz*
kategori: *Kategorie*
kavram: *Begriff*
Kayra: *Vorsehung, Gunst*
kendi için erek, kendinin ereği: *Selbstzweck*
kendiliğindenlik: *Spontaneität*
kendinde, gizillik: *Ansich*
kılgısal: *praktisch*
kıpı, etmen: *Moment*
kitle: *Masse*
konutlamak *postulieren* ("var" olduğunu kabul etmek):
koşul: *Bedingung*
koşulsuz: *Unbedingt*
kötü: *Böse*
kötülük: *Übel*
kurgu: *Spekulation*
kurgul: *spekulativ*
kuşku: *Zweifel*
kuşkuculuk: *Skeptizismus*
kutlu: *selig*
kutluluk: *Seligkeit*
kutsallık: *Heiligkeit*
kutsama (Konsekration): *Priesterweihe*
kuvvet: *Kraft*

L

liberal: *liberal*

N

neden: *Ursache*
nesne: *Gegenstand, Objekt*
nesnellik: *Objektivität*

O

olanak: *Möglichkeit*
olay: *Begebenheit*
olgu: *Faktum*
olgusallaş(tır)mak: *realisieren*
olgusallaş(tır)ma, yaşama geçme: *Realisierung*
olgusallık: *Realität*
olumlu (var olan): *affirmativ*
olumsal: *zufällig*
olumsallık: *Zufälligkeit*
ortadan kaldırma: *Auf-*

hebung
ortadan kaldırmak: *aufheben*

Ö
ödev: *Pflicht*
öğe: *Element*
öğreti: *Lehre*
ölçün, ölçek: *Maßstab*
ölçüt: *Richtmaß*
önesürüm: *Assertion*
öte-yan: *Jenseits*
özbilinç: *Selbstbewußtsein*
özdek: *Materie*
özdeşlik: *Identität*
öz-duygu: *Selbstgefühl*
özel: *speziell*
özellik: *Eigenschaft*
özenç: *Willkür*
özerklik: *Autonomie*
özerksizlik: *Heteronomie*
özgünlük, kendine özgülük: *Eigentümlichkeit*
özgürlük: *Freiheit*

P
pekinlik: *Gewißheit*

R
ruh: *Seele*
ruhların göçü öğretisi: *metempsikosis*

S
saltık olarak *schlechthin* (in aller Absicht und ohne weitere Bedingung)
sayıltı, varsayım: *Annahme*
sezgi, duyusal sezgi: *Anschauung*
sıkı: *streng*
sınıf, katman: *Stand*
sınır: *Grenze*
son erek: *Endzweck*
süreç: *Prozeß*

Ş
şans: *Zufall*
şekil: *Gestalt*
şekillenme: *Gestaltung*
şey: *Ding*
şiddet; zor; yetke: *Gewalt*

T
tanım: *Definition*
tanıt: *Beweis*
tanrıbilim: *Theologie*
tapınma: *Andacht*
tasarım: *Vorstellung*
tasım; vargı: *Schluß*
tikel, özei: *besonder*
tin; anlık: *Geist*
topluluk: *Gemeinsamkeit, Gemeinde*
toplum: *Gesellschaft*
töre: *Sitte*
törel: *sittlich*
törellik *Sittlichkeit*
töz: *Substanz*
tutku: *Leidenschaft*
tür; yol: *Art*
türe (adalet); dürüstlük: *Gerechtigkeit*
türlülük: *Verschiedenheit*
tüze, hukuk: *Recht*

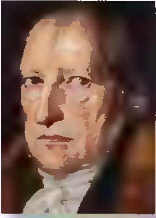
U
ulus: *Nation*
us: *Vernunft, Intelligenz*
uslamlama, akıl yürütme: *Räsonnieren*
uygulayımsal: *technisch*

V
varoluş: *Existenz*
varsayım: *Voraussetzung*
vazgeçme: *Aufgeben*

Y
yalın: *einfach*
yanılgı: *Irrtum*
yansıma: *Relexion*
yasama: *Gesetzgebung*
yazgı: *Fatum, Schicksal*
yeğinlik: *Intensität*
yetenek: *Fähigkeit*
yeti: *Vermögen*
yetke: *Autorität*
yordam: *Verfahren*
yurttaş(lığ)ı ilgilendiren: *bürgerlich*
yurttaş, burjuva: *Bürger*
yurttaşlık tüzesi: *Zivilrecht*
yüce: *Erhabne*
yücelik: *Erhabenheit*
yürek, gönül; anlık (zihin): *Gemüt*

Z
zıtlık: *Kontrast*
zor: *Zwang*
zor Tüzesi: *Zwangsrecht*

Dizin

Hegel'in Tarih Felsefesinde Dünya Tarihinin aşamalarını belirlemek için ilke Özgürlüktür: Bir için; Kimileri için; ve Herkes için. Doğuda yalnızca Bir özgürdür — çoğunluk yalnızca boyun eğmeyi bilir ve ancak bildiğini isteyebilir. Orada homo-sapiens henüz yarı yoldadır, tözsel sağlamlığı daha öte gelişmesine izin vermez, ve politik varoluşu Despotizmdir: Yönetende olduğu gibi yönetilende de karakter çocuksudur.

Ahlak özgürlük içinde gelişir ve ancak özgür insan, ancak kendi Duyuncu ve İstenci olan yurttaş gerçekten moral varlıktır. Boyun eğenin moral değeri dışarıdan, törelliği başka bir istençten gelir, onun için doğru ya da eğri, iyi ya da kötü onun kendi Duyuncu tarafından değil, başkası tarafından belirlenir. Dünya-Tini gerçek moral olgunluğuna ancak hiçbir erken kültürel şekilde katılaşmayarak, ancak bu sonlu şekilleri ortadan kaldırarak, ancak gelişmeyi sürdürerek kazanabilir. Tarihin dinginliği Tinin ölümüdür.

Ortadan kalkmak Tarih olmaktır — daha öte büyümek üzere. Bu düzeye dek Dünya-Tininin gelişimi değişime direnmeyen kültürlere aittir. Pers Tini (ki Mısır da bu alana aittir) ilk dünya-tarihsel ulustur: Ortadan kalkmış, gücünü, yerini, değerini onun kültürünü dönüştürmek üzere kalıt alan daha yüksek Helenik-Romanik Tine bırakmıştır. Çin ve Hindistan ise sağlamlıklarını bin yıllar boyunca sürdürmüş, granit tözsellikleri içinde değişmemiş, Tarih olmamışlardır. Ve şimdi despotizm ile uzlaşmaya direnemeyen Batı tarafından değiştirilmekte, içte eski olan yalnızca dışta yenilenmektedir. Doğunun değişimi içsel-moral değil, törel de değil, salt dışsal-teknolojik bir konudur.

Eğer materyal-teknolojik ilerleme gene de gelişim olarak görülürse, Doğunun 'gelişimi' Despotizmin güçlenmesidir. Ve despotizmin dili şiddetin dilidir: Orada henüz Güç Haktır. Ve orada henüz materyal altyapı tarafından belirlenmeyi sürdüren istençsiz Tin için gözdağı yine Özgürlüktür. Ama Özgürlük onun kendisinin de Özüdür, ve dışarıda değil içeridedir.

İDEA CEP KİTAPLARI — 019
FELSEFE 11

İDEA D1 2011/05
ISSN 2146-3018

